

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Universitetet
i Stavanger

DET HUMANISTISKE FAKULTET

MASTEROPPGAVE

Studieprogram: MLEHOV Masteroppgavevårsemesteret, 2010... Åpen
Forfatter: Kristin Eriksen (signatur forfatter)
Veileder: Atle Skaftun Biveileder: Gunn Helen Ofstad Oxborough	
Tittel på masteroppgaven: Nettavis som literacy-arena for ungdom <i>- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase</i> Engelsk tittel: Online newspapers as literacy arena for young people -a study of navigation and distribution of attention in the initial orienting phase	
Emneord: Økologisk literacy, nettavis, literacy-arena, ungdom, registrering av øyebevegelser	Sidetall: ...91..... + vedlegg/annet: 10..... Stavanger, ...19.05.2010..... dato/år

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Innhold	
Sammendrag	4
1. Innledning	6
1.1 Målsetting, forventninger og tanker rundt designet	8
1.2 Problemstilling med begrunnelser	10
1.2.1 Bakgrunn for problemstillingen	12
1.3 Disposisjon av oppgaven	14
2. Teori	16
2.1 Om literacy	16
2.1.1 En økologisk metafor for literacy	17
2.1.2 Det økologiske perspektivet til denne studien	22
2.2 Øyebevegelsesstudier av web og avis	23
2.3 Øyebevegelsesstudier av multimodale tekster	25
2.4 Ungdom og digitale medier	26
3. Metodologi	28
3.1 Kvantitativ og kvalitativ metodikk	28
3.2 Utvalg	30
3.3 Nettavisformatet som skriftkulturell arena for ungdom	31
3.4 Registrering av øyebevegelser	31
3.4.1 Tekniske data	32
3.4.2 Teknisk beskrivelse av designet	32
3.4.3 Eksempler på to ulike format - screen recording og web recording	34
3.4.4 Instruks og gjennomføring	36
3.4.5 Analyse av screen recording	36
3.4.6 Muligheter og utfordringer ved bruk av registrering av øyebevegelser	37
3.4.7 Tekniske utfordringer	38
3.4.8 Utfordringer knyttet til nettavisarenaen	38
3.4.9 Etske utfordringer	39
3.5 Spørreundersøkelsen	39
3.6 Retrospektive intervju	43
4. Presentasjon av resultater	44
4.1 Registrering av øyebevegelser	44
4.1.1 Ungdommene vil gjennomgå en orienteringsfase (i aftenbladet.no)	45
4.1.1.1 vg.no – orienteringsfase i tid	48
4.1.1.2 Ungdommene vil gjennomgå en orienteringsfase (i vg.no)	50

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

4.1.1.3 Orienteringsfase i tid -oppsummering	53
4.1.2 Mange ville velge å lese hovedoppslaget	54
4.1.2.1 Hovedoppslag i aftenbladet.no	55
4.1.2.2 Hovedoppslag i aftenbladet.no - oppsummering	58
4.1.2.3 Andre valgte saker i aftenbladet.no	58
4.1.2.4 Hovedoppslag i vg.no	60
4.1.2.5 Hovedoppslag i vg.no -oppsummering	61
4.1.2.6 Andre valgte saker i vg.no	61
4.1.2.7 Hovedoppslag i aftenbladet.no og vg.no -oppsummering	63
4.1.3 Ungdommen vil fokusere mest på venstre side av nettavisen, og de vil ha et vertikalt søkemønster	63
4.1.3.1 Navigering i aftenbladet.no	63
4.1.3.2 Hvordan navigerte ungdommene i aftenbladet.no?	65
4.1.3.3 Navigering i vg.no	66
4.1.3.4 Hvordan navigerte ungdommene i vg.no?	69
4.1.3.5 Navigering i aftenbladet.no og vg.no - oppsummering	69
4.1.4 Ungdommene vil se bort fra reklamen i nettavisene	70
4.1.5 Gutter og jenter har ulike lesemønstre	71
4.2 Spørreundersøkelsen	72
4.2.1 Resultatene	73
4.2.2 Kommentarer til presentasjonen av tallmaterialet	73
4.2.3 Oppsummering av spørreundersøkelsen	79
4.3 Retrospektive intervju	80
4.3.1 Intervjuguide	80
4.3.2 Resultater av intervjuene	80
4.3.3 Oppsummering av intervjuene	82
5. Drøfting av resultater	83
5.1 Tre leserprofiler	83
5.2 Ulike leserprofiler blant gutter og jenter?	85
5.3 Ungdoms verdier og holdninger til nettaviarenaen	85
6. Oppsummering og utsyn	90
Litteraturliste	92
Vedlegg 1 Informasjonsskriv til deltakerne i undersøkelsen m. foresatte	96
Vedlegg 2 Godkjenning fra NSD	98
Vedlegg 3. Tekniske spesifikasjoner for utstyr for registrering av øyebevegelser	100

Nettavis som literacy-arena for ungdom *- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase*

Sammendrag

Målet for denne studien har vært å utforske hvordan ungdom leser nettaviser. Nettavis er en autentisk arena for alle samfunnssfærer, og brukes også i undervisning. På ungdomstrinnet er nettaviser en omdiskutert arena, fordi nettavisene ikke er tilpasset ungdom. Men det har ikke blitt foretatt studier som sier noe om hvordan ungdom leser nettaviser.

Hovedproblemstillingen min ble derfor: *Hvordan leser ungdom nettaviser?*

For å kunne finne svar på spørsmålet, har jeg forsøkt å kombinere et økologisk perspektiv på literacy med kvantitative og kvalitative metoder. Et økologisk perspektiv på literacy vil si at man ser på skrift i sammenheng med aktivitetene den inngår i. Ved å registrere øyebevegelsene til ungdommene mens de leste, kunne jeg få data om den visuelle atferden deres. Det har etterhvert blitt en omfattende tradisjon å ta i bruk registrering av øyebevegelser i forbindelse med studier av lesing. Registrering av øyebevegelser lar oss få tilgang til akkurat hva øyet har fixert på, og i hvilken tidsutstrekning. Vi kan slikt sett følge øyebevegelsene i virkelig tid, og få indikasjoner på hva som har trukket til seg testpersonens oppmerksomhet. I tillegg ble spørreskjema og retrospektive intervju gjennomført. I denne studien ble både kvalitative og kvantitative metoder brukt. Spørreundersøkelsen og registrering av øyebevegelser er metoder som kan anvendes både kvantitativt og kvalitativt. Kvantitative metoder er brukt for å organisere i kategorier, for å gi grunnlag for kvalitative analyser. Og hovedvekten ligger derfor på de kvalitative metodene. Dette henger sammen med den økologiske tilnærmingen til literacy, og er i tråd med konvensjonene innenfor den sosiokulturelle literacyforskningen.

Det var også et mål for meg å utforske muligheten av å kombinere sosiokulturelle literacy-teorier med et eksperimentelt design. Denne metodekombinasjonen inneholder et spenn mellom å tilrettelegge en situasjon for eksperimentell utforsking, og det å kunne observere lesing i autentiske situasjoner. Det måtte bli et kompromiss, der autentisiteten likevel ble brukt som rettesnor.

Hovedproblemstillingen var svært omfattende, og jeg måtte derfor gjøre noen avgrensninger i tid og rom. Jeg har valgt å ha fokus på lesingens orienteringsfase. Orienteringsfasen starter idét alt innholdet på nettsiden har kommet fram, og varer til man har valgt ut noe man vil

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

lese. For å operasjonalisere problemstillingen, har følgende kategorier blitt valgt ut: Hvor lang tid bruker de unge på å orientere seg på siden? Hvordan navigerer de på siden og hvilke elementer valgte de? Resultatene til guttene og jentene ble sammenliknet.

Utvalget var på 20 14 -15-åringer, åtte gutter og tolv jenter. Undersøkelsen har blitt godkjent av NSD.

Funn fra studien viser at guttene brukte vesentlig kortere tid enn jentene på å orientere seg i begge nettavisene. Det var bare gutter som brukte menylinjen i sin navigering i avisene, mens alle jentene brukte forsiden som utgangspunkt for søk. Ungdommene holdt seg i vesentlig grad til venstre på avissidene, og det er også der hovedtyngden av sakene er plassert. De styrte unna reklamen, og benyttet i hovedsak verbalteksten som kilde for informasjon.

Multimediainnslag ble raskt forlatt. Det kom også fram at ungdommene hadde ulike holdninger og verdier i forbindelse med nettavisarenaen. Mens noen betraktet arenaen som kilde for underholdning og kjendissladder, ville andre oppdateres i nyheter eller sportsresultat. Ungdommene valgte helst sportsnyheter, saker som handlet om barn og unge og dramatiske nyheter.

De mest framtreddende funnene var at ungdommene hadde så klare strategier for å unngå reklamen på sidene. Reklamen fikk svært liten oppmerksomhet. Det var også et markert skille mellom guttene og jentene i studien når det gjaldt hvor lang tid de brukte på å orientere seg på siden.

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

1. Innledning

Samfunnet vårt er innrettet slik at vi møter på skriftspråket overalt. Både på skolen, i arbeidslivet og i fritiden utfører vi daglig lesing og skriving i ulik grad og på ulike arenaer. Ungdom forholder seg også til svært mange former for lesing og skriving. I de senere årene har internettet kommet med nye arenaer for lesing og skriving, i tillegg til de mer tradisjonelle tekstene. De fleste ungdommer tilbringer mye tid på nettet, og bruker lesing og skriving for å holde kontakten med venner, spille spill og finne ut hva som skjer.

Med *Kunnskapsløftet* blir grunnleggende ferdigheter som lesing og skriving vektlagt i alle fag i skolen. Digitale ferdigheter er også tatt med som en av de fem grunnleggende ferdighetene som gjelder i alle fag, og er nært knyttet til lesing og skriving. Det er tydelig i Kunnskapsløftet at lesing og skriving er begrep som dekker mange ulike domener, også de digitale tekstene.

Som lærer på ungdomstrinnet synes jeg det kunne være interessant å undersøke nærmere *hvordan ungdom leser når de er på nett*. I løpet av skoletiden har elevene gjennomgått en rekke lesetester som sier noe om leseferdigheten deres. Men alle testene dreier seg om ulike tekster i papirform, og sier ingenting om hvordan ungdommer forholder seg til digitale tekster. Samtidig vet vi at ungdom oppsøker digitale tekster, og mange tilbringer mye tid foran pc-skjermen. Ungdom kommer til internett med ulike formål og forholder seg til en rekke forskjellige tekster. De oppsøker internett for å prate med venner på Facebook, vise bilder av juleball-antrekkene, gjøre avtaler på Msn eller søke etter informasjon til leksene. På nettet møter de gjerne på læreverk eller leksikon, eller ulike blogger med variert innhold. Kanskje de lytter til musikk, eller ser ulike videosnutter. Det er ikke sikkert de tenker over at de forholder seg til ulike *tekster*, mens de spiller online-spill eller lager en ny remix på youtube. Noen av tekstene tjener sosiale formål, mens andre er mer rettet mot kunnskap.

En av sjangrene ungdommene skal forholde seg til i skolen, er avis. Nettaviser blir ofte trukket inn i pedagogisk bruk i skolen, blant annet fordi *Kunnskapsløftet* viser til

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

avissjangeren og anbefaler “/.../arbeid med tekster som /.../ aviser, reklame, nettsider, /.../” (Utdanningsdirektoratet 2006). I kompetansemålene for samfunnsfag, blir det også lagt vekt på at elevene skal: ”/.../ finne fram til og presentere aktuelle samfunnsspørsmål, skilje mellom meninger og fakta,/.../” (loc.cit). En viktig kilde for slik aktuelle samfunnsspørsmål er nettopp nettaviser. I skolen er det ofte mer hensiktsmessig å lese nettaviser, enn å forholde seg til papirutgavene av avisene. De fleste skoler har etterhvert oppgradert dataparken, slik at elevene har god tilgang til pc’er. Det er selvsagt billigere å lese avisene på nett, enn å kjøpe inn papirutgavene. Nettavisene er også stadig oppdaterte.

Selv om nettaviser ofte blir brukt i skolesammenheng, er det ikke helt uproblematisk. Mange lærere er skeptiske til hvor mye elevene får med seg av innholdet i avisene, og hvor mye tid som går vekk på andre ting, som oppleves som ”støy”. Å slippe elevene løs på nettet, oppleves for mange lærere som å slippe dem ut av klasserommet, uten tilsyn. Samtidig synes jeg at noe av det som er spennende med å ta i bruk nettaviser, er at det er en autentisk skriftkulturell arena som er tilgjengelig fra alle samfunnssfærer, ikke bare avgrenset til skolens verden. Det er en arena som elevene allerede kan ha erfaringer med når de kommer til ungdomsskolen. Og det er en arena de uten tvil vil møte på i mange sammenhenger senere i livet. Det er flere utfordringer knyttet til bruk av denne literacy-arenaen. Nettaviser er skrevet av voksne, for voksne. Det er ikke en tilpasset arena, som lærebøkene. Om man skal bruke nettavisene pedagogisk, bør man derfor være klar over at de ikke er skrevet med tanke på ungdom som målgruppe, slik som lærebøkene. Ungdom er en sammensatt gruppe med ulik grad av kompetanse og erfaringer. Nettavisene forutsetter en viss grad av faktakunnskap, ordforråd og evne til å manøvrere på nettet. Men skal ungdom få tilgang til oppdatert informasjon om aktuelle hendelser, er avisene ofte en nødvendig kilde. Det finnes heller ikke tilsvarende arenaer tilpasset aldersgruppen. Et annet poeng er at avisene ønsker unge lesere. Stavanger Aftenblad har blant annet nylig introdusert en egen debattside for ungdom.

Jeg har erfart at det er store forskjeller i elevene sine digitale ferdigheter. Ikke alle har tilgang til internett hjemme, mens andre surfer selvsikkert omkring på nettet og produserer eget digitalt materiale. Til tross for at disse forskjellene finnes, eksisterer det likevel etablerte myter i skolen om at den oppvoksende generasjonen har en suveren digital kompetanse. Samtidig er det lite forskning på hvordan ungdom leser de digitale tekstene.

Nettavis som literacy-arena for ungdom *- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase*

Nettavis som literacy-arena i skolen er altså ikke ukomplisert. Jeg har derfor blitt interessert i å undersøke nærmere *hva som skjer når ungdom leser nettaviser*.

1.1 Målsetting , forventninger og tanker rundt designet

Jeg ønsket å finne ut mer om hvordan elever fra ungdomstrinnet forholder seg til nettaviser. Hvordan ville møtet mellom ungdommene og nettavisen arte seg? Ville nettavis være en skriftspråklig arena de allerede hadde erfaring med, og i så fall, ville det gjenspeile seg i måten de leste nettavisen? Ville de ha liknende lesemønstre, eller ville det være store ulikheter mellom dem? Det er lesing av nettaviser i naturlige situasjoner jeg er interessert i å forstå. Det innebærer en rekke metodiske utfordringer og mange forbehold knyttet til operasjonalisering. Å skape autentiske situasjoner rommer allerede i starten en selvmotsigelse. Ikke desto mindre er det mulig å ha autentisitet som rettesnor i utformingen av meningsfulle situasjoner.¹

For å utforske møtet mellom ungdom og nettavisarenaen ville jeg presentere dem for nettaviser uten å gi klare instruksjoner om hva, hvorfor eller hvordan de skulle lese. Hvis ungdommene ble utfordret til å lese fritt, slik de selv hadde lyst til, kunne jeg studere hvordan de ville opptre mer naturlig på arenaen. Hva ville skje når ungdommene fikk lese fritt i nettaviser i et gitt tidsrom? Hvordan ville de orientere seg i nettavisen? Hva ville trigge dem til å klikke på ulike element på siden? I hvilken grad ville de *lese* tekstene, og i hvor stor grad *skanner* de sidene?

Det var viktig å finne gunstige tilnæringsmåter til en utforsking av ungdoms lesing av nettaviser. Siden ungdom som gruppe ikke har blitt testet i forhold til slike digitale tekster som nettavis tidligere, måtte jeg vurdere hvilke metoder som best ville egne seg til studien, og hvilke teorier som kunne trekkes inn. Det var helt klart at jeg måtte innhente data selv, og jeg valgte en kombinasjon av ulike metoder.

Jeg var interessert i å ta i bruk registrering av øyebevegelser i utforskingen av ungdoms nettavislesing. Registrering av øyebevegelser kan brukes med ulike formål. For å skille lesing

¹ Autentisitetsproblematikken diskuteres mer inngående i kapittel 3.

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

fra skanning, kan man ta i bruk øyebevegelses-måling. Ved å følge øyebevegelsene til elevene, kan en avgjøre om eleven leser eller skanner en tekst. Lesing er en definert bevegelse av øyet fra venstre til høyre, med omtrent en fiksering på hvert ord og små hopp som kalles sakkader mellom fikseringene. Skanning derimot, blir kjennetegnet av en annen form for øyebevegelse. Når en skanner en tekst, er sakkadene lengre og kan gå i alle retninger (Wartenberg og Holmqvist 2006: 3). Det er en utbredt antakelse (loc.sit.) at hensikten med å skanne er å finne ut hva som er interessant.

Å ta i bruk en metode som følger øyebevegelsene til ungdommene mens de leser, kan gjøre det mulig å observere uten å påvirke måten de leser på i stor grad, selv om det må understrekes at enhver form for observasjon vil være i konflikt med autentisiteten. Man kan registrere hvilke lesemønstre de har og hvilke element de fikserer på. Målet er å kunne studere ungdommene mens de leser slik de pleier, såkalt "natural behavior". Ved å observere ungdommers visuelle atferd mens de leser en nettavis, forventer jeg å kunne se om de leser eller skanner, og hva de velger å fokusere på. Det som er like interessant, er å studere *hva* som får dem til å klikke på et element. Gjennom retrospektive intervju kan ungdommene selv fortelle hvilke valg de har foretatt og hva de har lagt merke til.

Det var også interessant å se på *hvor lang tid* det vil ta før testpersonene velger å klikke på et element. Ville det være ulikheter mellom ungdommene, og i så fall, kan en finne ulike leserprofiler? Det kunne også være aktuelt å se på om det er noe mønster i forhold til hvor på siden oppmerksomheten til testpersonene vil være. Er det mest fokus til venstre eller til høyre på siden? Starter de midt på siden? Vil mange av testpersonene klikke på hovedoppslaget, som dekker nesten hele skjermen idet forsiden til avisen kommer opp? Er det bestemte saker som får mye oppmerksomhet? Vil testpersonene navigere ulikt på siden? Vil ungdommene finne saker de vil lese mer om? Og vil de bry seg om reklamen som finnes på siden? Jeg ville også se om det var forskjeller mellom gutter og jenter. Leser de de samme sakene, og er tidsbruken den samme?

Det å registrere øyebevegelsene til ungdommene mens de leser, kan altså gi informasjon om hvordan de leser. Men for å kunne si noe om hvilken erfaring de hadde med nettavis som literacy-arena, hvilke holdninger og perspektiv de hadde til nettaviser, er det nødvendig med

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

andre metoder i tillegg til registrering av øyebevegelsene. En innledende spørreundersøkelse og retrospektive intervju ble derfor valgt som kompletterende metoder.

Siden slike studier av ungdom ikke har blitt gjort før, er det også et mål å utforske en slik tilnæringsmåte til emnet. Studien kan således betraktes som et forsøk på å lage et grunnriss for senere forskning, der målet i denne omgang ikke er å finne empiriske sannheter om ungdoms møte med nettaviser generelt, men mer en beskrivelse av forhold ved en gruppe 14-15-åringers lesing av to nettaviser, samt en utforsking av å kombinere teorier fra literacyforskningen med empiriske undersøkelser.

1.2 Problemstilling med begrunnelser

Jeg ville undersøke nettavis som literacy-arena for ungdom, og startet ut med en vid problemstilling: *hvordan leser ungdom nettaviser?* Med denne problemstillingen ville jeg nærme meg det umiddelbare møtet mellom ungdom og nettaviser, og utforske ungdoms lesing på arenaen. Jeg var interessert i hvordan ungdom ville lese nettaviser når de kunne lese fritt, i en situasjon der de selv kunne ta valg. For å operasjonalisere problemstillingen, måtte jeg definere noen kategorier som jeg kunne utforske nærmere, og foreta en avgrensning i tid og rom.

Variabelen *tid* kunne avgrense perioden ungdommene hadde mulighet til å lese. Det første, umiddelbare møtet mellom ungdom og nettavis var svært interessant for meg. Jeg har kalt denne innledende fasen for orienteringsfasen. I følge Stenfors m.fl. starter orienteringsfasen idèt mesteparten av innholdet på nettsiden er synlig, og denne fasen vil variere i tid avhengig av leserens familiaritet med siden (Stenfors, Morén og Balkenius 2003: 635).

Orienteringsfasen opphører idèt leseren velger en tekst og begynner å lese. Jeg ville ha fokuset rettet mot denne innledende fasen. Et operasjonalisert spørsmål blir da: Hvor lang tid brukte ungdommene på å orientere seg på nettsiden?

Jeg ville ha orienteringsfasen som en ramme for mer romlige variabler. Jeg var interessert i ungdommenes distribusjon av oppmerksomhet. Jeg ville utforske hvordan de beveget blikket

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

over siden, og hvilke elementer de festet seg ved. Relevante spørsmål ble da: Hva fokuserte de på? Hvordan navigerte de på siden? På denne måten blir det store spørsmålet i problemstillingen avgrenset i tid til orienteringsfasen, og kan deles inn i kategoriene tidsbruk, navigering og valg av elementer. For å kunne si noe om denne innledende orienteringsfasen, ville jeg ha et økologisk perspektiv på lesingen, som kan inkludere de valgte kategoriene².

Gjennom en spørreundersøkelse, registrering av øyebevegelser og retrospektive intervju ville jeg studere nærmere hvordan ungdom leser nettaviser. Registrering av øyebevegelser kan gi informasjon om hvor lang tid ungdommene bruker på å orientere seg på siden, og hvordan de navigerer. For å finne svar på hvilke elementer oppmerksomheten deres ble trukket mot, måtte jeg i tillegg foreta en analyse av karakteristiske trekk ved nettsiden.

Jeg ville ha en økologisk tilnærming til lesingen. Et underliggende spørsmål er derfor:
Hvilke verdier og holdninger har ungdommene i forhold til nettavisarenaen, og hvordan kommer disse til uttrykk i lesingen deres?

Jeg har jobbet ut fra noen hypoteser om hva som vil skje når ungdom møter en forside på en nettavis. Hypotesene er i all hovedsak basert på forskning som også har brukt registrering av øyebevegelse som metode ved lesing fra avis og web, men da med voksne testpersoner. På dette grunnlaget er det mulig å formulere noen forventninger til hva en studie av ungdoms lesing av nettaviser vil vise. Disse forventningene kan formuleres på følgende måte:

² Jeg vil presentere og diskutere det økologiske perspektivet utførlig i kapittel 2.

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

1. Ungdommene vil gjennomgå en orienteringsfase, før de velger hva de vil lese og klikker på saken (Stenfors, Morén og Balkenius 2003 : 636 ; Holsanova og Holmqvist 2006 : 71)
2. Mange vil velge å lese hovedoppslaget (Holsanova og Holmqvist 2006 : 84; Kress og van Leeuwen 2006 : 219)
3. Ungdommene vil fokusere mest på venstre siden av nettavisen, og de vil ha et vertikalt søkemønster. (Stenfors, Morén og Balkenius 2003 : 636)
4. Ungdommene vil se bort fra reklamen (Stenfors, Morén og Balkenius 2003 : 633 ; Holsanova og Holmqvist 2006 : 89)
5. Gutter og jenter vil ha ulike lese-mønstre (Medietilsynet 2008: 9,13 og 15)

Forskningen som ligger til grunn for disse forventningene kommenteres utførlig i kapittel 2.

1.2.1 Bakgrunn for problemstillingen

Jeg har valgt å konsentrere undersøkelsen min om hvordan ungdom leser nettaviser når de får lese fritt, i maksimum fem minutter. Intensjonen var å legge til rette for at testpersonene kan lese fritt, uten at de får oppgaver knyttet til lesingen.

Jeg ble inspirert til å starte en slik undersøkelse av hvordan ungdom leser nettaviser når de kan lese som de vil, etter at jeg gjorde en pilotundersøkelse våren 2009. I pilotundersøkelsen har jeg sett på hvordan 3 gutter på 14 år leste en bestemt side i en nettavis. De fikk instruks om å lese den aktuelle siden, for så å svare på spørsmål om teksten. Det viste seg da at verbalteksten ble lest omtrent slik man leser en bok, fra venstre mot høyre. Teksten ble lest svært grundig, og testpersonene på 14 år, hadde fått med seg det meste av innholdet i teksten. Andre element på siden, som bildet, reklame og andre saker, ble i stor grad valgt bort. Instruksene minner om instruksene testpersonene får i skolesammenheng, og de gjorde sitt beste med å fokusere på verbalteksten slik at de kunne svare på spørsmål i etterkant. Dette er imidlertid ikke den mest typiske bruksmåten for nettavis som literacyarena. Instruksene ungdommene i pilotundersøkelsen fikk var noe ”skolsk”, og jeg antar at få vil ha et slikt utgangspunkt når de møter denne arenaen i fritiden.

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

en annen tilnærming til teksten. Artikkelen knyttet til oppgaven ble lest ord for ord, i jevne bevegelser fra venstre til høyre, mens den frie lesingen under viser fikseringer på bilder og overskrifter, og blikket beveger seg i ulike retninger. Under den frie lesingen valgte gutten selv hva han ville se på, eller ikke se på, om han ville lese tekster eller hoppe over dem. Dette møtet mellom leser og nettavisarena synliggjorde autentisitetsproblemet for meg, og pekte mot en mulighet for å gripe en mer naturlig atferd. Dette ble utslagsgivende for de valgene jeg har tatt i denne studien. Denne frie lesingen ville jeg gjerne utforske nærmere.

Jeg ville derfor teste ut et annet design, og observere hva som ville skje når testpersonene ikke fikk noen oppgaver knyttet til teksten. På denne måten ville jeg forsøke å legge til rette for at testpersonene kunne lese i nettavisen slik de selv velger, og slik sett få mulighet til å gjennomføre en mer autentisk form for lesing av nettavis. En undersøkelse av ungdoms frie lesing av nettaviser vil kunne fremskaffe kunnskaper om et område det er lite forskning på. Det er så vidt meg bekjent ingen forskning på hvordan den visuelle atferden til ungdommer er når de leser nettaviser fritt.

1.3 Disposisjon av oppgaven

Jeg vil i det følgende kapittelet, kapittel 2, presentere literacy-teorier og posisjonere min studie i forhold til et økologisk literacy-perspektiv. Hensikten med min undersøkelse er å finne ut hvordan ungdom leser nettaviser, og det økologiske literacy-begrepet kan gi fruktbare perspektiv på lesingen. Undersøkelsen min står i en sterk tradisjon av studier som har brukt registrering av øyebevegelser til voksne testpersoner i forbindelse med avislesing og lesing av web. Jeg vil derfor ta fram noen av de studiene jeg mener har mest relevans i forhold til min undersøkelse. Det er ikke uten utfordringer å koble de ulike tradisjonene sammen, og jeg vil argumentere for hvorfor jeg har valgt akkurat dette designet.

I metodologikapittelet, kapittel 3, vil jeg presentere designet for undersøkelsen min, og jeg vil gå igjennom metodevalg og argumentere for de valgene som har blitt gjort. Her vil jeg si noe om muligheter og begrensninger ved bruk av disse metodene: spørreundersøkelse, registrering av øyebevegelser og retrospektive intervju. Jeg vil deretter presentere resultatene fra undersøkelsen min i kapittel 4 og diskutere dem i lys av teoriene jeg har nevnt. I kapittel 5 blir

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

noen vesentlige funn drøftet. Avslutningsvis vil jeg oppsummere i kapittel 6, peke på nye spørsmål som har oppstått underveis i undersøkelsen, og vise til behov for videre forskning.

Nettavis som literacy-arena for ungdom *- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase*

2. Teori

Jeg vil i det følgende kapittelet legge fram forskning fra ulike felt. Man kan nærme seg ungdoms nettavislesing fra ulike forskningstradisjoner. Man kan si at min studie er pionerarbeid i det at det ikke har blitt gjort tilsvarende studier av ungdoms nettavislesing før, og jeg kan derfor ikke gå inn i en etablert tradisjon. En del av hensikten med studien min er derfor også å utforske hvordan en kan kombinere ulike teorier med mitt eksperimentelle design. Jeg trekker inn den sosiokulturelle literacy-forskningen i en skoleverden og vil knytte til den et eksperimentelt design. Jeg vil undersøke en situasjon som har møteflater mot både dagligliv og skole, og dermed forsøke å svare på et uttalt kunnskapsbehov i skoleforskningen (van Enk, Dagenais og Toohey 2005 : 496). En større utfordring er å sammenholde et økologisk literacy-begrep inspirert av denne tradisjonen for sosiokulturelle studier av literacy-praksiser med en tradisjon som i utgangspunktet kan fortone seg som den rake motsetningen. Der den sosiokulturelle literacy-forskningen driver med feltstudier og observasjoner av literacy i autentiske situasjoner i menneskers dagligliv, benytter den eksperimentelle forskningen teknologi til å studere individuelle mikrofenomen i eksperimentelle omgivelser. Det kan fortone seg som et umulig møte mellom autentiske literacy-situasjoner og laboratoriet, men jeg vil likevel hevde at denne spenningen mellom poler i det teoretiske feltet er meningsfull og kan være fruktbar for begge tradisjonene. I det som følger vil jeg presentere de ulike perspektivene, og forsøke å grunngi at kombinasjonen av perspektiver er fruktbar.

2.1 Om literacy

Når jeg skal undersøke hvordan noen 9. klassinger leser nettaviser, er det viktig å finne en konstruktiv måte å snakke om lesingen på. Det er vanlig å omtale lesing som en *ferdighet*. Det blir også brukt formler som at lesing = avkoding x forståelse (Hoover og Gough 1990 : 2). Mye av forskningen på lesing og skriving i skolen har fokusert på individuelle kognitive ferdigheter. Ungdommene som deltar i min undersøkelse har gjennom skoleløpet blitt testet en rekke ganger i *leseferdigheter*. Da er det ordavkoding, lesehastighet og forståelse som har

Nettavis som literacy-arena for ungdom *- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase*

vært i fokus. Jeg vil imidlertid se på andre forhold ved lesingen, enn det som har vært fokus fra skolebasert leseforskning.

I studiene av lesing og skriving har det i de senere årene blitt stadig mer vanlig å bruke den engelske termen *literacy*. I følge Atle Skaftun er det rimelig å bruke ordet literacy på norsk uten oversettelse, ettersom det allerede brukes av toneangivende stemmer (Skaftun 2009 : 4). Ordet *literacy* er heller ikke så lett å oversette til norsk, eller forklare på engelsk, fordi det inneholder så mange ulike betydninger. Men vi forbinder ordet først og fremst med lesing og skriving, i en kontrast til *illiteracy*, som kan oversettes til norsk med analfabetisme. Vi har imidlertid ikke et eget ord for *literate* på norsk, som beskriver det å kunne lese og skrive. Ord som *kompetanse* og *ferdigheter* er ofte brukt om literacy, og dekker noe av betydningen. I skolesammenheng er literacy–termen også i bruk. De nye læreplanene *Kunnskapsløftet* fra 2006, omtales av Kjell Lars Berge som en *literacy*-reform (loc.cit.). Lesing blir beskrevet som en av fem grunnleggende ferdigheter i alle fag. I fagene norsk og samfunnsfag, blir lesing blant annet beskrevet som en ”kulturell kompetanse”, ” å kunne [...] samle informasjon fra oppslagsverk, aviser og internett og vurdere dette kritisk” samt å ”behandle og bruke variert informasjon frå bilete, film [...] ” (Utdanningsdirektoratet 2006). Det viser at nyere digitale medier og multimodale tekster er knyttet til lesebegrepet. Jeg vil gjennom oppgaven bruke termene lesing og literacy i vid forstand, og er sympatisk innstilt til den økologiske metaforen for literacy som jeg vil forklare nærmere under.

2.1.1 En økologisk metafor for literacy

David Barton har et vidt perspektiv på literacy, som innebærer at han ser på literacy i flertall, literacies, og i nær sammenheng med praksiser og hendelser i individenes liv. Barton mener at for å få en full forståelse av hva literacy betyr i menneskers liv, må en se på hvordan mennesker leser og skriver i hverdagen (Barton 2008: 53). Han vil ikke se på lesing og skriving som isolerte ferdigheter, men snarere fokusere på hvordan bruk av tekster inngår i sosiale aktiviteter. Mye av lesingen foregår i følge Barton utenfor skolen, i ulike sosiale praksiser.

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

For å kunne snakke om voksnes lesing og skriving i arbeidslivet, lesing og skriving i ulike historiske perioder og i ulike kulturer, har Barton valgt å bruke metaforen økologi om literacy (op.cit.s. 28). Den økologiske metaforen har sin opprinnelse fra biologien, der økologi er studiet av ” the interrelationship of an organism and its environment” (op.cit s.29). Overført til menneskenes verden, handler økologi om en interaksjon mellom mennesker og omgivelsene. Ved å bruke en økologisk metafor om literacy, åpnes det opp for å se literacy i nært samspill med menneskelige aktiviteter : ” [...] an ecological approach aims to understand how literacy is embeddes in social life and in thought, and its position in history, in language and in learning” (op.cit. s. 32).

Barton hører til en tradisjon som ofte omtales som *new literacy studies*. Det nye i disse studiene består i at nye fagfelt kommer inn i literacy-forskningen og dermed flyttes fokuset fra det rent individorienterte psykologiske, til et sosiokulturelt perspektiv (Skaftun 2009 : 7). Bartons bok fra 1994: *An Introduction to the ecology of written language*, søker å finne en måte å snakke om literacy på, som både fanger opp vanlige menneskers lesing og skriving i hverdagen, dessuten gir den et sosiokulturelt perspektiv på lesing og skriving (op.cit s. 21). Det å se på lesing og skriving i sammenheng med aktivitetene de utføres i, gir også et konstruktivt perspektiv for å studere de digitale tekstene. Flere av studiene som kan høre innunder *new literacy studies* er nettopp opptatt av disse nye tekstene. Lankshear og Knobel ser på de digitale ferdighetene som en del av literacy-begrepet. De advarer mot å se på digitale ferdigheter som isolerte ferdigheter eller teknikker, noe en kan lære seg en gang for alle. De digitale ferdighetene henger sammen med hvilke praksiser de er involvert i, og forskjellige praksiser krever forskjellige ferdigheter (Lankshear og Knobel 2005 : 8). De legger vekt på at nyere medier krever et helt sett av verktøy, og de har også en kritisk dimensjon i sin teori. Den kritiske dimensjonen tar utgangspunkt i at alle må sosialiseres inn i ulike praksiser for å kunne fungere effektivt og produktivt. Men disse praksisene er alltid selektive, og med mindre individene blir aksepterte, får de ikke delta aktivt i praksisene (Lankshear og Knobel 1998 : 1-2).

Det er interessant å ha med et økologisk literacy-begrep som bakteppe i denne sammenhengen. Ungdommene vil få i oppgave å forholde seg til en tekst som er hentet fra dagliglivet, og ikke tilpasset aldersgruppen. Samtidig er dette etter hvert en stadig vanligere praksis innenfor

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

skole-arenaen. Det digitale grensesnittet innebærer at det å kunne forholde seg til en tekst som en nettavis, krever et komplekst sett av ferdigheter. Det å kunne lese en nettavis, krever at en kan manøvrere seg fram på nettet. Leseren må teknisk sett mestre en pc, og vite hvordan musen og tastaturet fungerer. Leseren av nettavisen må også kunne finne fram til og skille ut relevant informasjon. For å forstå innholdet i nettaviser, må leseren ha et tilstrekkelig ordforråd og faktakunnskaper for å kunne se sammenhengen. Det er vanskelig å peke på *en* ferdighet som er den vesentligste når det gjelder å lese nettaviser. Det økologiske perspektivet på literacy åpner for å se arenaen i sammenheng med forholdene omkring selve lesingen, og vil favne alle delferdighetene som inngår i lesingen.

Barton sier at for å forstå lesingen, er det viktig å studere hendelsene og praksisene der lesingen blir brukt (Barton 2008 : 36). Hendelser og praksiser er i følge Barton de to basis-komponentene for analyse av de sosiale aktivitetene av literacy, og han definerer hendelser og praksiser slik:

” Literacy events are the particular activities where literacy has a role; they may be regular repeated activities. Literacy practices are the general cultural ways of utilizing literacy which people draw upon in a literacy event.” (op.cit.s. 37)

Lesingen vil henge sammen med situasjonen rundt; hvorfor en leser, når en leser eller hvordan en leser. Det å ha et økologisk perspektiv på lesingen, vil dermed fange opp hele det komplekse i situasjonen. Den økologiske metaforen på literacy dekker alle disse ulike formene for literacy, og viser at de henger sammen, som deler av et økosystem.

Ungdommene som møter nettaviser i studien min, vil gjerne ha ulike forestillinger knyttet til nettavisarenaen. Kanskje de allerede har opparbeidet seg ulike vaner i forbindelse med nettaviser, ulike literacy -hendelser? Kanskje de oppsøker nettaviser når de likevel er på Msn og venter på svar fra en venn, kanskje de da stikker innom en nettavis for å se hva som skjer? Kanskje de har etablert vaner med å sjekke sportsresultatene på nettavisen hver søndagskveld? Eller kanskje de har registrert at de voksne i familien sjekker siste nytt i nettavisene mens de drikker kaffe etter middag? Et økologisk perspektiv på lesing av nettaviser, gir rom for hele hendelsen lesingen er en del av. Og om man ser på hendelsen i sammenheng med lesingen, er en også klar over at leseren kommer til nettavisarenaen med ulike forventninger eller ulike hensikter med lesingen. Leseren kan oppsøke nettavisarenaen for å sjekke siste nytt,

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

sportsresultater eller sladder om kjendiser. Ser man på lesing av nettavis i et økologisk perspektiv, ser man også at arenaen rommer mange ulike typer literacy-hendelser.

Det er som sagt viktig å finne konstruktive måter å snakke om lesing på. Når ungdom blir presentert for en skriftkulturell arena som nettavis, blir det ikke særlig meningsfullt å undersøke lesingen deres på tradisjonelt vis, å teste hvor mange ord de leser i minuttet, hvilke ord de forstod, og hvor mange ord de avkoder riktig. Det er viktig å finne andre og mer konstruktive måter å undersøke lesingen på, som tar inn over seg hele det økologiske perspektivet på lesingen. Hvor raskt ungdommen leser, kan jo henge sammen med hensikten de har med lesingen av nettavisen. Hvis nettavis for dem er knyttet til en literacy-hendelse der de raskt skal innom for å sjekke sportsresultatene, er hurtighet og effektivitet vesentlig. Men er lesing av nettavisen en literacy-hendelse som for dem er knyttet til underholdning, der det å rolig skrolle over sidene for å studere hvilke saker som kan virke spennende, er det derimot vesentlig at lesingen er langsom. Hvis hensikten med å oppsøke nettavisen er å finne svar på hva som egentlig har skjedd i Chile, eller hva President Obamas helsereform går ut på, er det andre egenskaper ved lesingen som blir viktige. Da kreves det blant annet at en kjenner til terminologien i tekstene, og at man har en viss utholdenhet i forhold til at leseren gjerne må lese lengre tekstmasser sammenhengende. Et økologisk perspektiv på lesingen anerkjenner alle disse lesemåtene som like gyldige.

Mye av forskningen på lesing og skriving i skolen, har fokusert på individuelle kognitive ferdigheter. Literacy-forskningen derimot, som David Barton er en del av, har hatt et mer sosiokulturelt perspektiv, der literacy i stor grad har blitt knyttet til sosiale praksiser utenfor skolen. Anneke van Enk, Diane Dagenais og Kelleen Toohey har satt fokus på behovet for et sosiokulturelt perspektiv på literacy i skolebasert læring (van Enk m. fl. 2005: 508). Jeg synes det er fruktbart å ta det sosiokulturelle perspektivet inn i skoleverden. Sosiokulturell forskning kan frambringe mer nyansert kunnskap om hva slags kontekst skolen er i forbindelse med lesing og skriving (loc.cit.). Videre kan den sosiokulturelle forskningen forklare hva som hender når tekster fra andre sfærer i samfunnet blir introdusert i skolen (loc.sit.). Når det gjelder tekster som nettaviser, mener jeg det er det naturlig å se på møteflatene mellom skolebasert literacy og literacy fra samfunnet ellers. Aktivitetene fra ulike domener i livet,

Nettavis som literacy-arena for ungdom *- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase*

som hjemme, på skolen eller på arbeidsplassen vil ha flytende grenser mellom seg, noe som også Barton har påpekt:

”Having been precise about the link between literacies and domains, I must now point out that the reality is more fluid. [...] In fact, the home is a site, a physical location, for all sorts of activities. Different sorts of reading and writing from many sources, including school and work, are carried out in the home” (Barton 2008: 39).

I og med de digitale mediens økende inntog i skolen, kan det hende at skillet mellom hjemmedomenet og skoledomenet blir enda mer diffust. Bruk av for eksempel youtube og nettavis kan like godt høre til under skoledomenet som hjemmedomenet. Mye av skolearbeidet vil bli gjort hjemme, og det er dermed ikke sikkert at ungdommen selv har klare grenser mellom hva som hører til de ulike domenene for literacy i livet.

Der Barton og literacy-forskningen undersøker menneskers daglige literacy-hendelser og praksiser utenfor utdanningsinstitusjonene, vil jeg undersøke en situasjon som har møteflater mot både dagligliv og skole. Nettavis er en autentisk arena, tilgjengelig fra internett og åpen for alle. Som lærer på ungdomstrinnet, vet jeg at det forekommer lesing av nettaviser i skolesammenheng. Undersøkelsen min vil derfor fange opp en literacy hendelse fra skoleverden, som også kan likhetstrekk med en literacy-hendelse fra livet utenfor skolen. Og nettavis som sådan er knyttet til literacy-praksiser i samfunnet.

Den sosiokulturelle literacy- forskningen har som nevnt tradisjon for å studere literacy i sammenheng med de hendelsene og praksisene den opptrer i. Den økologiske tilnærmingen til literacy er forsiktig med å komme med generaliseringer, og de ulike hendelsene literacy forekommer i for den enkelte, blir derfor gjenstand for undersøkelse (Barton 2008 : 36). Metodene er ofte observasjoner eller intervju av mennesker. Barton ser på evnen til å reflektere over aktiviteter som noe helt sentralt hos menneskene: ”I see awareness as a foundation stone of human intelligence and the ability to reflect on our activities as a crucial part of human activity” (op.cit. s. 47).

Man kommer imidlertid ikke bort fra det metakognitive aspektet ved å dokumentere literacy ved hjelp av slike metoder. I en intervjusituasjon, må oftest intervjuobjektet retrospektivt fortelle om sine literacy-opplevelser. Idét man skal gjenfortelle hva man har lest, og kommentere forhold omkring lesingen, vil bearbeidingen av den aktuelle lesingen starte. Man

Nettavis som literacy-arena for ungdom *- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase*

er avhengig av å huske hva man gjorde. Og det er lett å legge til et element av tolking som kanskje ikke var tilstede første gang man leste.

Når jeg skal se på hvordan ungdom leser nettaviser, vil jeg prøve å nærme meg lesingen fra flere hold. I tillegg til spørreskjema og retrospektive intervju, vil jeg ved hjelp av å registrere ungdommens øyebevegelser, kartlegge den visuelle atferden under lesingen. Ved å ta i bruk denne formen for observasjon, vil jeg kunne få informasjon om lesing som ikke er avhengig av retrospektive forklaringer og hukommelsen. Utfordringen her vil være å skape rammer omkring lesingen, slik at det blir en situasjon som kan tilsvare en autentisk literacy-hendelse i så stor grad som mulig. I våre dager med bærbare pc-er, er det naturlig å lese nettaviser i mange ulike omgivelser. Det er ikke lengre nødvendig å holde seg til literacy-hendelser i hjemmet. For mine testpersoner vil omgivelsene være deres egen skole, og derfor sannsynlige omgivelser for denne typen lesing. Likevel er det klart at man aldri kan *skape* en autentisk situasjon. Men målet er å kunne presentere en situasjon som ligger så nær opp til det autentiske som mulig.

Det er imidlertid ikke selvsagt å ta med den økologiske literacy-tradisjonen inn i "laboratoriet". Som nevnt over er det andre metoder som er vanlige i literacy-forskningen. Jeg vil likevel hevde at det å registrere øyebevegelser er en form for observasjon av elementer ved lesingen. Ved å observere hvordan øynene til testpersonene beveger seg over nettavisen, vil jeg kunne observere lesingen mens den pågår, uten å fysisk sett kikke dem over skulderen.

2.1.2 Det økologiske perspektivet til denne studien

Jeg vil altså ta med meg det økologiske literacy-begrepet inn i undersøkelsene. Det økologiske perspektivet inneholder tre dimensjoner; den sosiale-, den psykologiske- og den historiske dimensjonen. I følge Barton er den sosiale dimensjonen et viktig fundament for å forstå literacy, i det at literacy er en sosial aktivitet som henger sammen med hendelsene og praksisene menneskene leser og skriver i. Literacy betraktes som et sett av symboler som representerer verden for individene (Barton 2007 : 34). Det økologiske perspektivet på literacy rommer også en psykologisk dimensjon, i det at literacy er en del av vår tenkning, og vi har dannet oss en bevissthet (awareness) om literacy, og dermed holdninger (attitudes) og

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

verdier (values) knyttet til literacy. Disse holdningene og verdiene vil styre våre literacy-handlinger (op.sit. s. 35). Den historiske dimensjonen vil fange opp det at vi bringer med oss vår egen historie til tekstene. Vi har med oss mange literacy-hendelser fra hele livet, som til sammen utgjør vår oppfatning av literacy. Samtidig lever vi i et samfunn i stadig utvikling, som bygger på literacy-praksiser fra tidligere tider (loc.cit.).

I mitt arbeid vil noen begrep være svært sentrale og styre drøftingen. Siden jeg har valgt et design som delvis er eksperimentelt, har ikke studien et sosiokulturelt preg, slik som mye av literacyforskningen, men jeg velger likevel å ha et *økologisk* perspektiv på literacy. Etter min mening kan det økologiske perspektivet være gunstig for å utforske ungdoms lesing av nettaviser, og gjøre det mulig å studere hele leseprosessen. Jeg vil særlig løfte fram begrep som *literacy-hendelser*, og det som av Barton blir nevnt som *awareness*, *attitudes* og *values* (loc.cit). Jeg velger å oversette begrepene med *bevissthet*, *holdninger* og *verdier*. Tanken om at de involverte individene kommer til tekstene med en bevissthet om hva teksten er og skal brukes til, hvilken verdi den har og hva slags holdninger de vil innta overfor den, er sentrale spørsmål i drøftingsdelen.

2.2 Øyebevegelsestudier av web og avis

Det har etterhvert blitt en omfattende tradisjon å ta i bruk registrering av øyebevegelser i forbindelse med studier av lesing. Det er som nevnt ingen studier av ungdom som leser nettaviser ennå, basert på måling av øyebevegelser. Men det finnes en rekke studier av voksne som leser aviser i ulike format. Stenfors, Morén og Balkenius hevder at det å registrere øyebevegelser har vist seg å være et godt verktøy for å evaluere interaksjonene mellom internettbruker og web-side, siden metoden tillater simultan innspilling av oppmerksomhet og atferd (Stenfors, Morén og Balkenius 2003: 633). De har gjort interessante funn som viser at brukeres visuelle atferd på nettsider, er avhengig av både hvilket innhold som blir presentert og hva brukeren ønsker å lese, men også hvordan elementene er organisert på siden. Når brukere skal søke på nettsider, starter de midt på siden, og orienterer seg videre derfra. Stenfors m. fl. antar at en rimelig grunn til dette, er at fra midten av siden er det like lang avstand til alle andre elementer på siden (op.cit. s. 635). Idét innholdet på siden kommer fram, starter en orienteringsfase. Varigheten av en slik fase er avhengig av familiariteten til siden og

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

til internett generelt. Undersøkelser viser at orienteringsfasen til nettsiden kan variere fra noen få sekunder, til flere minutter (op.cit. s. 636). Stenfors m. fl. viser til flere undersøkelser som hevder at folk søker områder på nettsidene som er velorganiserte (loc. cit.). Brukerne starter med å skanne disse områdene, før de beveger seg til mer uorganiserte områder. Erfarne internettbrukere har tilegnet seg strategier for å raskt avgjøre hvilke visuelle objekter de skal unngå, og hvordan de skal gå fram for å gjøre søketiden kort. Stenfors m. fl. viser også til undersøkelser som hevder at søketiden blir lengre om man skanner langs horisontalt organiserte objekter, enn hvis man skanner langs vertikalt organiserte objekter (loc. cit.). Et annet funn som blir lagt fram, er at internettbrukere opptrer nølende der bilde og tekst ikke har sammenheng. I slike tilfeller velger brukerne teksten, siden den oppfattes som det minst tvetydige elementet (op. cit. s. 637). Internettbrukere har utviklet strategier for å unngå reklamebannere på web-sider, i og med at de er klar over hvor reklameannonsene pleier å være. Man skulle tro at animert reklame ville tvinge blikket til seg, men det er i følge Stenfors m. fl. ikke tilfellet (op.cit. s. 638).

Studien av Stenfors m. fl. viser hvordan registrering av øyebevegelser kan gi mange indikasjoner på hvordan nettsider blir lest. I min undersøkelse var jeg interessert i å se på ungdommenes orienteringsfase på nettavisenes forsider. Jeg ville også se på hvordan de navigerer på siden. Var utgangspunktet midten av nettavissiden, eller startet de øverst til venstre som i en papirutgave? Ville navigeringen være preget av et horisontalt, eller vertikalt mønster? Kunne vi se tegn til at mer organiserte områder blir valgt framfor kaotiske? Hvordan ville testpersonene forholde seg til reklamen på siden?

Andre markante forskerne som bruker registrering av øyebevegelser i forbindelse med avislesing er Kenneth Holmqvist, Jana Holsanova, Maria Barthelson og Daniel Lundqvist som blant annet sammenlikner avislesing med hvordan nettaviser blir lest. Holmqvist m.fl. bruker øyebevegelses-måling for å undersøke følgende hypoteser:

”

1. More reading and less scanning in net papers.
 2. More reading on article areas than other areas.
 3. Scanning mainly takes place over link lists.”
- (Holmqvist m.fl. 2001 : 661-663)

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Resultatene de fikk av øyebevegelses-studiene tilsa at den første hypotesen måtte avvises: nettavis-leserne skanner mer enn leserne av papirutgaven. De leste mer i områder med artikler, og de skannet listene med lenker. Holmqvist m. fl. viste til en diskusjon blant forskere om leserene vil foretrekke lenker til venstre eller til høyre. En studie (Hansen 1999) viser at venstresiden i testmaterialet hadde en sterk dominans, mens Garcia og Stark (1991) hadde funnet ut at høyresiden først ble sett (Holmqvist m.fl. 2001 : 669).

Jeg synes studien er interessant fordi den bruker samme metode som jeg vil bruke. De har brukt måling av øyebevegelser for å studere avislesing og det er interessant å se hvordan mine undersøkelser vil falle ut, i forhold til studier av voksne.

2.3 Øyebevegelsesstudier av multimodale tekster

Det er som nevnt ulike måter å definere literacy på. Lesing kan også knyttes til mer enn verbalspråket. Kress og van Leeuwen viser i sin grammatikk for visuelt design hvordan man kan *lese* det visuelle. Nettavistekster er multimodale tekster, som kan defineres slik: ”/.../any text whose meanings are realized through more than one semiotic code is multimodal/.. ./” (Kress og van Leeuwen 2006: 177). Nettavissidene består av mange semiotiske ressurser, som verbaltekst, bilder, animasjoner, ulike grafiske element, faktabokser og liknende. Man kan diskutere hvilke av disse ressursene som er med på å skape mening sammen med andre, og hvilke av ressursene som i skolesammenheng oppfattes som støy. Det er uansett mange ulike element som opptrer på den samme siden, og det er interessant for meg å se på hvilke element som får ungdommene til å gjøre et museklikk. Kress og van Leeuwen ser på på hele siden som en integrert tekst. De er blant annet opptatt av hvordan en multimodal tekst er komponert. De hevder at ofte er elementene plassert til venstre noe som allerede er kjent (”given”) mens elementene plassert til høyre er noe nytt og ukjent (op. cit. s. 181).

Jana Holsanova og Kenneth Holmqvist har sammenliknet generelle antakelser om avislesing med øyebevegelses-målinger av avislesere. De har tatt utgangspunkt i antakelser Kress og van Leeuwen har formulert, for eksempel at lesere vil foretrekke ny informasjon og at den vil befinne seg til høyre på siden. Andre antakelser er at lesere vil se etter den viktigste informasjonen på midten av siden mens detaljene er i periferien (Holsanova og Holmqvist

Nettavis som literacy-arena for ungdom *- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase*

2006: 71). Resultatene av øyebevegelses-målingene viste imidlertid ikke at elementene til høyre ble foretrukket, men at plassen var gunstig for kort og tidlig oppmerksomhet fra leserne. Holsanova og Holmqvist fant også at leserne hadde en tendens til å lese ovenfra og ned, og fra venstre til høyre (op.cit. s. 84).

Studien til Holsanova og Holmqvist viser at semiotisk teori kan brukes som utgangspunkt for studier av øyebevegelser. De sammenlikner semiotiske analyser med øyebevegelsesmålinger, det vil si at de bruker øyebevegelsesmåling til å utforske empirisk lesemønster og noe de kaller "entry points" som kan forklares med innganger til teksten. Fra den semiotiske teorien finner de kategorier som de undersøker eksperimentelt.

2.4 Ungdom og digitale medier

Jeg har så langt presentert et perspektiv på ungdoms lesing, det økologiske perspektivet på skrift. Jeg har dessuten vist til hvordan teorier om multimodale tekster kan brukes som utgangspunkt for å undersøke lesing av nettaviser og jeg har vist til en forskningstradisjon som bruker registrering av øyebevegelser som metode. Det finnes også mange teorier om hvordan ungdom forholder seg til de digitale mediene. De unge har blitt kalt "digital natives", som behersker de digitale mediene som sitt morsmål, fordi de har vokst opp omgitt av den digitale teknologien, med pc, mp3-spillere, digitale spill, mobiler og andre verktøy fra den digitale tidsalderen (Prensky 2001:1). Det blir sågar hevdet at ungdom som et resultat av den digitale utviklingen til og med tenker annerledes enn de litt eldre "digital immigrants". Marc Prensky viser til at det forskes på om hjernene til de unge har endret seg, som et resultat av annerledes bruk enn generasjonene før (op. cit. s. 1).

Rune Krumsvik har også mange navn på dagens ungdom. De er "screenagers" , "datanomader" og har en digital selvsikkerhet som langt overgår foreldregenerasjonens. " Internettet er dermed den sveitsiske armékniven til "screenagers", eit mangfaldig verktøy som dei har i sin kulturelle ryggsekk på lærings- og dannelsesreisa si i informasjonssamfunnet" (Krumsvik 2007 : 2). Krumsvik kommer også med en klar oppfordring til skolen om å møte ungdommen i den digitale verden. Det har altså blitt en trend å finne nye "merkelapper" som beskriver ungdommens digitale

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

kompetanse. Men det kan være grunn til å nyansere ordbruken noe. Det er ingen undersøkelser som klart viser at ungdom som gruppe er eksperter i den digitale verden.

Det finnes imidlertid undersøkelser som sier noe om ungdoms bruk av digitale medier. Trygg bruk-undersøkelsen har kartlagt 8 – 18 –åringers bruk av digitale medier i 2008. De har blant annet funnet ut at 77% av denne gruppen spiller dataspill, 71 % gjør lekser/søker informasjon til skolearbeid og 43% besøker nyhetssider; 45 % av guttene og 40 % av jentene. I 2003 var det bare 49 % som gjorde lekser eller søkte informasjon til skolearbeid, altså er det en kraftig økning på dette området. Når det gjelder besøk av nyhetssider, er det en økning på 24 % fra 2003 (Medietilsynet 2008: 15). Undersøkelsen viser at blant guttene er det 65 % som har egen pc, mot 54 % blant jentene (op.cit.s. 9). Det er 59 % av guttene som bruker internett flere ganger daglig, og 51 % av jentene svarte det samme (op.cit.s.13). Undersøkelsen gir en indikasjon på at barn og ungdom i stadig større grad nytter digitale medier i sin hverdag, ikke bare til chat og spill, men også for å finne informasjon. Undersøkelsen sier imidlertid ingenting om ungdommens digitale ferdigheter.

Det kan se ut til at dagens ungdom er svært erfarne brukere av digitale medier, men min erfaring fra ungdomsskolen er imidlertid at det er store variasjoner i graden av kunnskap om de digitale mediene. Bruken av digitale medier er også svært variert. Trygg bruk undersøkelsen viser at det er svært ulike aktiviteter en kan holde på med på nett, og hensikten bak bruken av digitale medier vil nok også variere fra person til person. Det er viktig å ikke innta et stereotyp syn på ungdommen som eksperter på alle digitale medier. Det er behov for et nyansert syn på hvilken kompetanse de unge i realiteten har på de ulike digitale aktivitetene de deltar i . En 15-åring som bruker mye tid på Facebook, er ikke nødvendigvis like erfaren på andre arenaer, som nettaviser.

Det at det hersker så mange myter om ungdoms suverene digitale kompetanse, samtidig som det er manglende forskning på området, gir meg en ekstra motivasjon for å undersøke nærmere hvordan ungdommer leser nettaviser.

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

3. Metodologi

Denne studien av hvordan ungdom leser nettaviser baserer seg på tre metoder for innsamling av data. Hovedmetoden er registrering av testpersonenes øyebevegelser mens de leser nettaviser. I tillegg har testpersonene svart på en spørreundersøkelse og det har blitt foretatt retrospektive intervju.

Metodene som er brukt er både kvantitative og kvalitative. Det er brukt kvantitative analyser for å organisere dataene fra registreringen av øyebevegelser, der målet var å finne fram til tendenser og mønstre som har blitt analysert kvalitativt. I spørreundersøkelsen er det brukt en kvantitativ tilnærming der målet var å skaffe en oversikt over generelle trekk ved datamaterialet. Det retrospektive intervjuet er en kvalitativ metode som er brukt for å utdype og konkretisere trekk ved ungdommenes lesing. Kombinasjonen av en kvantitativ og kvalitativ metode og analyse er gjort ut i fra et økologisk perspektiv på literacy. På denne måten kombineres ulike metoder for å skaffe både innsikt og oversikt.

3.1 Kvantitativ og kvalitativ metodikk

Forskningsmetoder innenfor de humanistiske og samfunnsvitenskapelige fag kan grovt sett deles i to hovedkategorier, de kvantitative og de kvalitative metodene. Forskjellen mellom kvantitative og kvalitative metoder ligger i måten data blir samlet inn på, hvor mange observasjoner som blir foretatt og hvilke svar man er ute etter. Kvantitativ forskning tallfester resultat, og trenger data som kan sammenliknes statistisk. I de kvantitative studiene vil forskeren samle inn data fra et representativt utvalg av testpersoner, for å kunne trekke generelle slutninger om en større populasjon. Etter at datainnsamling har blitt foretatt, gjennom for eksempel spørreskjema, blir deretter det innsamlede materialet analysert ved hjelp av statistikk. Datamaterialet kan organiseres i tabeller og illustreres grafisk.

De kvantitative metodene finner svar på hvor mange, hvor stort og korrelasjoner mellom ulike variabler, men svarer ikke på hvorfor eller hvordan (Kvale 1996 :67). Kvalitative metoder

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

benyttes for å samle inn data som gjør det mulig å forstå et fenomen: ” *Quality* refers to what kind, to the essential quality of something” (loc.cit.). Bak termen kvalitative metoder, skjuler det seg en rekke ulike teoretiske ståsteder og ulike metoder (Flick 2006 : 65).

Felles for de ulike retningene som bruker kvalitative metoder i sine studier, er at fokuset for studiene dreier seg om hvordan individet med sine erfaringer, handlinger og interaksjoner relaterer seg til konteksten det er en del av (loc.cit).

Kvalitative metoder er et begrep som dekker mange ulike metoder, som for eksempel ulike former for intervju. Steinar Kvale definerer intervju som en samtale som har en struktur og en hensikt (Kvale 1996 : 6). Samtalen skiller seg fra den dagligdagse i det at partene ikke er likeverdige. Intervjueren definerer samtalen og kontrollerer den (loc.sit.). I motsetning til strukturerte intervju, der hensikten er å få ut et tallmateriale som kan analyseres, vil fokuset til kvalitative intervju være å finne meningsfulle ytringer som i etterkant må tolkes (op.cit. s. 11) . Et kvalitativt intervju blir ofte kalt ustrukturert eller semistrukturert, fordi det ikke er helt ferdig på forhånd. Forskeren benytter gjerne en intervjuguide, der viktige emner blir notert ned. Selve intervjuet blir gjerne preget av oppfølgingsspørsmål, og kan fange opp utsagn som intervjuobjektet kommer med (Kvale 1996: 13). Hvert intervju vil derfor ha et individuelt preg, og krever at forskeren også har en forståelse for selve intervjusituasjonen.

En annen metode som er mye brukt i kvalitativ forskning er observasjon. Det er ulike måter å observere på, og ulike måter å dokumentere observasjonene på. Man kan for eksempel ta i bruk film, slik at man også i etterkant kan spille av observasjonene.

Kvantitative og kvalitative metoder har begge fordeler og begrensninger. Det at kvantitative metoder fremskaffer data som kan sammenliknes og regnes ut statistisk, kan gi en god oversikt over et materiale, men resultatene sier ingenting om hvorfor noe er slik. Det gis heller ikke rom for individuelle ulikheter. Kvalitative metoder kan gi forklaringer på ulike fenomen, og slike metoder gir plass for enkeltindivid og relasjoner. Men datamaterialet blir gjerne kritisert for å ikke være objektivt eller sammenliknbart. Det kan derfor være gunstig å kombinere kvantitative og kvalitative metoder i forskning. De ulike metodenes perspektiv utfyller hverandre, og kan kompensere for begrensningene ved den enkelte metoden (Flick 2006: 37).

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

I denne studien blir både kvalitative og kvantitative metoder brukt. Spørreundersøkelsen og registrering av øyebevegelser er metoder som kan anvendes både kvantitativt og kvalitativt. Kvantitative metoder er brukt for å organisere i kategorier, for å gi grunnlag for kvalitative analyser. Og hovedvekten ligger derfor på de kvalitative metodene. Dette henger sammen med den økologiske tilnærmingen til literacy, og er i tråd med konvensjonene innenfor den sosiokulturelle literacy-forskningen, der blant annet Barton befinner seg. Barton har en sosiokulturell ramme rundt sin literacy-forskning, og studerer literacy i sammenheng med de praksiser og hendelser den inngår i, i individenes dagligliv. Det brukes intervju og observasjoner av individer mens de deltar i ulike literacy-hendelser.

Det som imidlertid skiller denne studien fra de sosiokulturelle studiene, er at der de sosiokulturelle forskerne oppsøker individene i sitt daglige miljø, blir ungdommene i min studie observert og intervjuet i et grupperom på skolen deres. I påfølgende avsnitt vil en mer omfattende beskrivelse av de forskjellige metodene bli gitt. Registrering av øyebevegelser som er min hovedmetode, blir presentert først, etterfulgt av spørreundersøkelsen og de retrospektive intervjuene. Før metodene presenteres, finner jeg det hensiktsmessig å beskrive utvalget av testpersoner og de to nettavisene som ble brukt i studien.

3.2 Utvalg

I denne studien er fokuset på hvordan ungdom leser nettaviser, og utvalget var i en viss grad som følge av dette. Utvalget ble valgt på bakgrunn av tilgang og omfatter 33 9. klassinger fra ulike klasser på samme ungdomsskole. På grunn av sykdom, diverse aktiviteter på skolen og enkelte tekniske problemer med innspillingene, ble utvalget redusert til 20 ungdommer.

Undersøkelsen var frivillig, og både ungdommene og deres foresatte har gitt skriftlig samtykke. Ungdommene var i alderen 14- 15 år, og det var 8 gutter og 12 jenter som deltok. De kan betraktes som en normalgruppe av 9.-klassinger, med noe ulikt nivå når det gjelder lesing og skriving. Innsamlingen av data foregikk på et grupperom på skolen til testpersonene i perioden desember 2009 til januar 2010.

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Det ble gitt både skriftlig og muntlig informasjon til ungdommene i forkant av datainnsamlingen, og en pilotundersøkelse gjort på lesing av avis ble vist, slik at de skulle ha kjennskap til hva studien dreiet seg om. Det ble sendt et informasjonsskriv til de foresatte, der det ble opplyst at studien var et mastergradsprosjekt som ville se nærmere på hvordan ungdommer leser nettaviser. Det ble også informert om at registrering av øyebevegelser skulle gjennomføres, og metoden ble forklart.

Studien har blitt meldt til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS, som fant at forskningsprosjektet og behandlingen av personopplysninger tilfredstilte kravene i personopplysningsloven.

3.3 Nettavisformatet som skriftkulturell arena for ungdom

Innledningsvis valgte jeg å presentere forsiden til aftenbladet.no for ungdommene i studien min. Det var flere årsaker til at jeg valgte aftenbladet.no. Aftenbladet er den største avisen i denne regionen, både i papirutgave, og antall besøkende på nettet. Det er den avisen som ofte blir brukt i skolesammenheng, fordi den etter almen oppfatning regnes for å være av de mer seriøse avisene³. Jeg antok dessuten at ungdommene ville være interessert i å lese lokalt stoff. Underveis i undersøkelsen var det imidlertid stadig flere av ungdommene som kommenterte at de foretrakk nettavisen vg.no. For at nettavisen skulle være en autentisk literacy-arena for testgruppen, valgte jeg å ta med både aftenbladet.no og vg.no.

3.4 Registrering av øyebevegelser

Først beskrives den tekniske siden ved registrering av øyebevegelser, og deretter beskrives det mer spesifikke designet for denne studien. Jeg viser eksempler på ulike format som kan brukes, og argumenterer for mitt valg av format. Til slutt beskrives instruks og gjennomføring av undersøkelsen, før utfordringene ved denne metoden blir gjort rede for.

³ Jeg går ikke nærmere inn på diskusjonene om avisenes seriøsitet i denne sammenhengen. Jeg bruker derfor termen almen oppfatning på grunnlag av hva lærerkolleger og andre voksne har hevdet.

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

3.4.1 Tekniske data

I denne studien har det blitt brukt utstyr fra SMI og i dette tilfellet systemet *RED* (Remote Eye tracking Device). *RED* består av et infrarødt kamera som man kan sette under en pc-skjerm og som fanger opp og registrerer pupillenes bevegelser. Som vist på illustrasjonen i *Figur 2*, ser man kamera-modulen under skjermen. Denne modellen (*RED*) er utviklet for absolutt kontaktfri måling og registrering av øyebevegelser. Det er en av grunnene til at dette utstyret har blitt valgt, i stedet for eksempelvis et kamera montert på en hjelm. Med *RED* kan registreringen av øyebevegelser foregå uten at en fysisk berører testpersonene, og det ble vurdert som viktig når intensjonen er å skape en lesesituasjon der testpersonen i så stor grad som mulig skal kunne opptre naturlig. Flere tekniske spesifikasjoner av *RED* følger som vedlegg.

Figur 2. På illustrasjonen vises *RED* (Remote Eye tracking Device) (SMI 2010)

3.4.2 Teknisk beskrivelse av designet

Ved hjelp av Software programmet *experiment Center* kan man designe ulike eksperiment. Eksperimentene kan variere fra å være opptak av øyebevegelser mens man ser på video, tekst, bilder eller web. Disse stimuliene vil bli vist på en pc-skjerm, hvor det i underkant er plassert et infrarødt kamera som ved hjelp av et kalibreringsprogram kan relatere leserens pupill og øyebevegelser til skjermens format. I denne studiens tilfelle er det valgte stimulus en web-side. Det vil si at leseren leser web-siden på skjermen, mens det infrarøde kameraet fanger opp og registrerer øyebevegelsene.

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Alle eksperimentene i *eksperiment Center* starter med denne kalibreringsprosessen, etterfulgt av det stimulus en måtte velge. Når man har lagt inn kalibrering og stimulus, lagres eksperimentet og er klar for bruk.

I dette studiet ble eksperimentet gjennomført på følgende måte:

Ungdommene kom inn, det ble gjort justeringer på utstyret for å sikre at elevene var i den optimale avstanden fra skjerm og det infrarøde kameraet (60 – 80 cm.) I *experiment Center* er det en registreringsmonitor som viser om leseren er i en optimal avstand; vertikalt og horisontalt i forhold til skjermen. Monitoren viser det også hvis man mister signal fra øynene. Det indikeres med piler om testpersonen sitter for nærme eller for langt unna skjermen. I denne studien var det lagt inn en sikkerhetsbetingelse ved at man brukte en automatisk verifiseringsstatus som gir tilbakemelding om kalibreringen hadde vært god, middels eller dårlig. I tilfeller hvor det indikeres at kalibreringskvaliteten har vært dårlig, har det blitt foretatt en ny kalibrering. Ungdommene var informert om at de måtte gjennomgå en kalibreringsprosess.

Kalibreringsprosessen foregikk på følgende måte:

Skjermen testpersonene så på var grå, og det kom fram en markør som plasserte seg på fem ulike punkter på skjermen og hvor ungdommene var blitt instruert til å følge markørens bevegelser, og holde blikket på markøren når den stoppet. Når kalibreringen var verifisert, fortsatte eksperimentet ved at hovedstimulus, i dette tilfellet en web-side fra aftenbladet.no eller vg.no, kom tilsyne på skjermen. Ungdommene hadde på forhånd fått instruks om hvordan de skulle forholde seg til web-siden. Etter endt lesing ble innspillingen lagret.

Data kan registreres, analyseres og presenteres i ulike format. I denne studien er data registrert i et såkalt *screen recording*-format, der alt som skjer på skjermen blir tatt opp som et videoformat. Øyebevegelsen blir markert med en sirkel. *Eksperiment Center* lagret innspillingene i følgende filer : en idf-fil, som er en fil som inneholder koordinater for øyebevegelsene og en videoinnspilling.

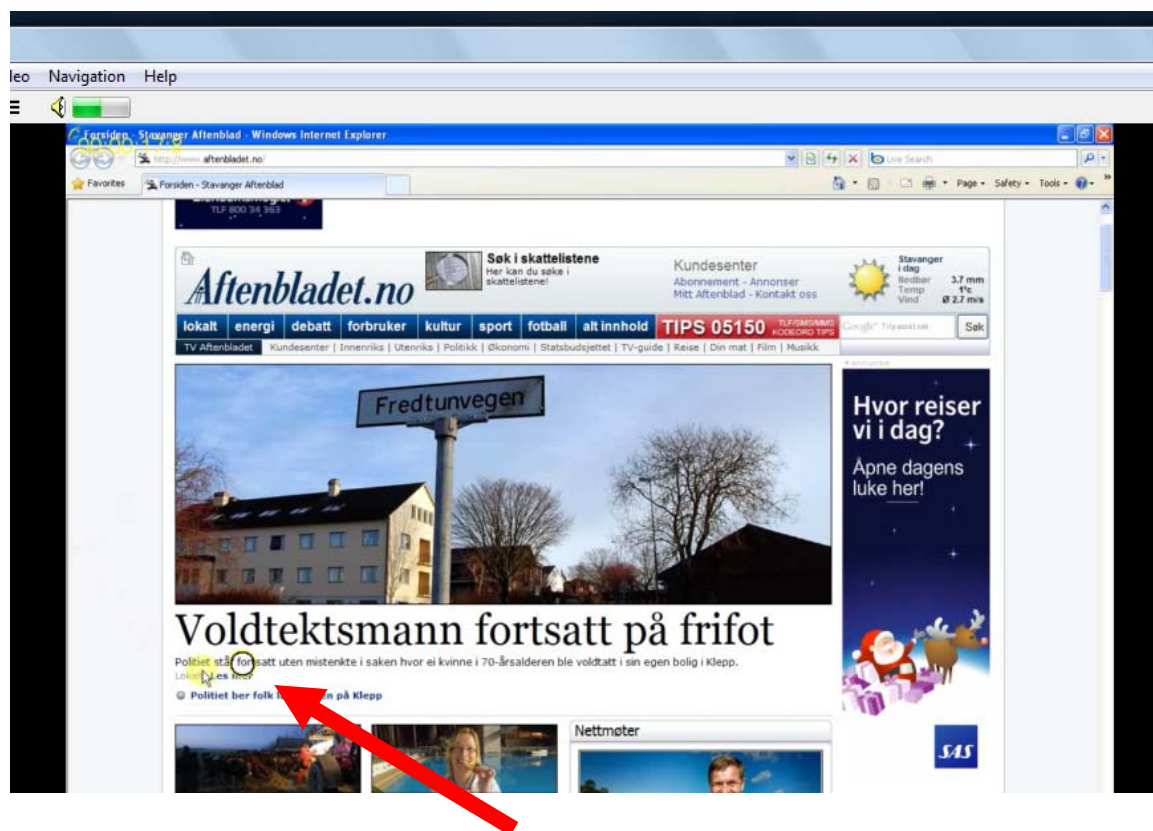
Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Dataene som ble tatt opp, ble tatt inn i et analyseprogram som heter *BeGaze* (SMI). I *BeGaze* er det analyseverktøy som gjør det mulig å analysere dataene på ulike måter. I denne studien er det blant annet brukt bilder fra *Scan Path*. *Begaze* er blitt brukt til en kvantitativ og kvalitativ analyse av videofilmen for å se nærmere på forhold som tidsbruk og startpunkt (entry points), altså hvilke elementer ungdommene valgte å se mer på. Den kvalitative analysen har også omfattet en sammenlikning mellom guttenes og jentenes lesing.

3.4.3 Eksempler på to ulike format – screen recording og web recording

Data kan som nevnt registreres, analyseres og presenteres i ulike format, og i denne studien er data registrert i et såkalt *screen recording*-format, der alt som skjer på pc-skjermen blir tatt opp som et videoforformat. På videofilmen vil også museaktivitet vises med en markør.

Figur 3. Illustrasjonen viser forsiden av *aftenbladet.no* 03.12.09 slik den vises i *screen recording*-format. Pilen viser markørene: helt gul sirkel viser musepekeren, og gul og svart sirkel viser hvor øyet fikserer.

Illustrasjonsbildet i *Figur 3* viser skjermbildet fra en av prosjektets innspillinger og pilen viser hvordan markørene ser ut. Den gule sirkelen ved musepekeren viser hvor musen er på

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

skjermen, mens den mørke sirkelen med gult omriss viser øyets fiksering. Markørene beveger seg mens videoen avspilles, og viser til enhver tid hvor øyet fikserer, og hvor musepekeren er. Disse markørene i dette opptaksformatet har gjort det mulig å følge testpersonens lesemønster på en videofilm. Utfordringene ved dette formatet er at man kvalitativt må observere og analysere videofilmen, noe som er krevende og til dels vanskelig å beskrive.

Det finnes også andre format som viser sakkader og fikseringer som nevnt tidligere. På illustrasjonsbildet under i *Figur 4*. vises et web recording-format.

Figur 3. Illustrasjonen viser en side i *aftenbladet.no* slik det vises i web record-format. Denne illustrasjonen er hentet fra pilotundersøkelsen min vår 2009.

Med dette formatet lar det seg ikke like godt gjøre å følge lesemønsteret til testpersonen gjennom flere ulike nettsider. Screen recording-formatet gjør det mulig å følge leseren fra side til side, og gir dermed mulighet for å studere lesingen sammenhengende. Skal man bruke web recording, blir innspillingene delt i ulike mapper, en for hver web-side. Man får da ikke den samme muligheten til å studere innspillingen sammenhengende og i reel tid. Av den grunn ble screen recording-formatet valgt, til tross for at det ble et mye mer tidkrevende arbeid å analysere data i etterkant. En annen ulempe ved formatet er at man ikke kan bruke programvare til analyser i samme grad som ved web recording. Når screen recording-formatet

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

likevel ble brukt, var det på grunn av muligheten til å observere hele leseprosessen sammenhengende.

3.4.4 Instruks og gjennomføring

Som nevnt tidligere hadde ungdommene tidligere sett en presentasjon av pilotundersøkelsen min, og de hadde fått muntlig og skriftlig informasjon om at studien min handlet om hvordan ungdom leser nettaviser. Ungdommene var altså delvis forberedt da de kom til innspilling. Da de ble hentet til grupperommet der datainnsamlingen foregikk, viste jeg dem først utstyret som skulle brukes, og forklarte kort at skjermen de skulle sitte foran hadde et kamera som kunne fange opp øyebegrelsene deres mens de leste. De fikk hilse på Gunn Helen Ofstad Oxborough som håndterte det tekniske utstyret.

Først var det en kalibreringsprosess, som skissert ovenfor. Det ble kort forklart at da måtte de se i midten av en sirkelformet markør, og følge bevegelsene den gjorde over skjermen. Etter at kalibreringen var ferdig, ble ungdommene gjort oppmerksomme på at en nettavis snart ville dukke opp på skjermen foran dem, og at de kunne starte å lese som de ville mens vi gjorde noen tekniske justeringer. Mens ungdommene startet å lese nettavisen, måtte signalstyrken overvåkes, og lese mønsteret kunne observeres på en monitor.

Det ble ikke informert om akkurat når selve eksperimentet startet. Det ble gjort slik for å gjøre det mulig for ungdommene å finne ut av nettavisen på sin egen måte, uten å være for bevisst at de ble observert, slik at situasjonen skulle kunne være så naturlig som mulig. I de påfølgende intervjuene var det imidlertid tydelig at ungdommene var klar over at jeg hadde kunnet se det de så på i nettavisen. I etterkant har alle fått tilbud om å se eksempler på opptak som ble foretatt.

3.4.5 Analyse av screen recording

Det ble opprettet kategorier som videofilmen ble analysert etter: tidsbruk, valg av elementer og navigering. Disse kategoriene ble valgt for å kunne ha noen hensiktsmessige kategorier som kunne danne et utgangspunkt for å studere hvordan ungdom leser nettaviser. Materialet ble først organisert kvantitativt, for deretter å kunne analyseres kvalitativt .

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

3.4.6 Muligheter og utfordringer ved bruk av registrering av øyebevegelser

En av årsakene til at man har tatt i bruk denne metoden, er antakelsen om at det øyet ser på, henger sammen med hva vi er oppmerksomme på. "When we focus our concentration and eye movements on a point, we also divert our attention to that point" (Holsanova 2004 : 1). Man har derfor brukt data om visuell atferd som et mål på kognitive prosesser (Holsanova 2004 : 2). Registrering av øyebevegelser lar oss få tilgang til akkurat hva øyet har fixert på , og i hvilken tidsutstrekning. Vi kan slikt sett følge øyebevegelsene i virkelig tid, og få indikasjoner på hva som har trukket til seg testpersonens interesse (Holsanova 2004 : 2). Det er imidlertid ikke uproblematisk å hevde at det øyet ser, alltid vil være det testpersonens oppmerksomhet er knyttet til. Vi kan tenke oss situasjoner fra for eksempel klasserommet, der elevenes øyne er stivt festet mot læreren, mens tankene flyr helt andre steder. Med noen forbehold er registrering av øyebevegelser en verdifull metode for å kunne observere leseprosesser.

Den andre store utfordringen knyttet til bruk av registrering av øyebevegelser som metode, er knyttet til det økologiske perspektivet på literacy i denne studien. Det at testpersonene plasseres i et eget rom, og blir observert ved hjelp av teknisk utstyr mens de leser, bryter med den sosiokulturelle tradisjonen, som vanligvis bruker det økologiske perspektivet. I utgangspunktet kan det virke som en lang og umulig vei fra de sosiokulturelle feltstudiene, til de mer laboratorie-pregede og tekniske registreringene av øyebevegelser. Om man ser nærmerer på innspillingssituasjonen, hva er det egentlig som skiller denne literacy-hendelsen fra literacy-hendelser i dagliglivet? Ungdommene blir i testsituasjonen bedt om å lese en nettavis, de blir observert og øyebevegelsene blir registrert. Men de er fortsatt på sin egen skole, i klassens grupperom. Nettaviser er og har vært i bruk ved den aktuelle skolen i undervisningen. Situasjonen er dermed ikke så langt unna deres vanlige skolevirkelighet. Det merkelige ved situasjonen er at de blir observert, men det samme ville ha vært tilfellet om en forsker skulle ha observert dem hjemme i deres egen stue. Det er klart at det er en utfordring å få til en så autentisk situasjon som mulig. Man må ta forbehold om at observasjonene har blitt gjort i en test-situasjon der ungdommene har vært klar over at de har blitt observert. Samtidig

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

er det rimelig å hevde at man kan få verdifull informasjon om hvordan ungdom leser nettaviser slik de selv ønsker ved å ta i bruk denne metoden.

3.4.7 Tekniske utfordringer

I denne studien hadde vi tekniske utfordringer av ulik art. Det viste seg at utstyret ikke var gunstig i de tilfellene der jentene hadde svært lange øyenvipper, og brukte mye mascara. Da ble ikke pupillenes bevegelser fanget opp, men vippenes. Det ble derfor et merkelig resultat, som jeg valgte å ekskludere fra studien for å sikre reelle og gode resultat.

Det var også noen av elevene som viste seg å være nærsynte, uten at de hadde fått korrigert synet med briller eller kontaktlinser. Den gunstige avstanden til skjermen ble da for lang for dem, og de kunne ikke lese teksten. Disse innspillingene ble også ekskludert fra studien.

3.4.8 Utfordringer knyttet til nettavisarenaen

Det er flere utfordringer knyttet til å bruke forsider fra nettaviser. Siden nettaviser hele tiden oppdateres og dermed er i konstant endring, vil ikke alle testpersonene få se den samme siden.

Jeg hadde først tenkt å bruke en modell der jeg ville bruke et program som ville "fryse" den aktuelle nettsiden, og samtidig gi rom for et bestemt antall museklikk videre. På den måten ville testpersonene se den samme siden, med de samme elementene, og nettformatets egenskaper ville samtidig til en viss grad bli ivaretatt ved at testpersonene kunne klikke seg videre til en viss grad. Denne modellen ble imidlertid valgt bort, først og fremst fordi det ville tatt bort den viktigste kvaliteten ved nettavis-arenaen; nemlig dens aktualitet. Testpersonene vil forvente stadig oppdaterte nyheter på en slik arena, og mye av poenget med nettavisen vil falle bort, hvis den blir statisk. Testpersonene ville derfor ikke se den sammen siden, med de samme elementene i den samme rekkefølgen. En forside på en nettavis endres et titalls ganger pr dag, og innspillingsperioden strakk seg over flere uker. Det vil likevel være andre likhetstrekk det går an å sammenlikne: sidene vil ha et hovedoppslag på omtrent samme plass. De vil ha reklame plassert på omtrent de samme områdene. Og selve formatet er bygget opp rundt samme mal og vil kunne brukes på samme måten.

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

3.4.9 Ethiske utfordringer

Det var en utfordring å formulere instruksjonen slik at lesingen av nettavis skulle bli mest mulig autentisk. Derfor ble det ikke opplyst akkurat når registreringen begynte, for å unngå å gjøre et for stort nummer av at øyebevegelsene ble registrert. I etterkant ser man tydelig at ungdommene vet at det de har lest har blitt observert. Selv om det ikke er uttalt eksplisitt, er det likevel tydelig at de vet det.

3.5 Spørreundersøkelsen

Innsamlingen av data ble innledet av at ungdommene fikk utdelt et spørreskjema. Hensikten bak spørreskjemaet var å kartlegge hvilken erfaring ungdommene selv mente at de hadde med internett generelt, og nettaviser spesielt. Resultatene fra spørreundersøkelsen ble regnet ut i prosent for å kunne sammenliknes, slik at man kunne finne tendenser. Resultatene ble senere brukt inn mot kvalitativ analyse, for å se sammenheng mellom det ungdommene har sagt om den digitale erfaringen sin, og lesingen av nettavis. Spørreskjemaet inneholdt seks spørsmål som vil bli presentert under. Deretter blir spørreskjemaet kommentert.

Spørsmål 1:

Hvor ofte er du på internett?	daglig	ofte	av og til	sjelden	aldri

Spørsmål 2:

Har du tilgang til internett hjemme?	daglig	ofte	av og til	sjelden	aldri

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Spørsmål 3:

Hvilke sider besøker du på Internett? Hvor ofte?	Daglig	ofte	av og til	sjelden	aldri
Blogger					
Facebook					
Msn					
Online spill					
nettavis					
google					
wikipedia					
andre					

Spørsmål 4:

Hvor mye erfaring har du med internett?	Mye	En del	litt	ingen

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Spørsmål 5:

Når du leser en nettavis, hva liker du å lese?	
tegneserier	
nyheter fra utlandet	
nyheter fra Norge	
nyheter fra Stavanger	
sport	
kultur (om musikk, bøker, film, kjendiser)	
reklame	
politikk	
annet	

Spørsmål 6:

Når du leser en nettavis, hva tror du får deg til å klikke på en tekst?	
Overskriften	
Bildet	
Hva saken handler om	
At saken kommer opp først på siden	
Annet	

På spørsmål 1 kunne ungdommene gradere hyppigheten av sin internettbruk. Hyppigheten var gradert i fem kategorier, der testpersonene skulle krysse av den kategorien som stemte best med deres internettvaner. På spørsmål 2 var intensjonen at testpersonene skulle angi hvor ofte de hadde tilgang internett hjemme. De fikk de samme svaralternativene som i spørsmål 1. Jeg har erfart at ikke alle ungdommer har daglig tilgang til internett, selv om de har pc i huset.

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

På spørsmål 3 skulle ungdommene angi hvilke nettsteder de besøkte, og samtidig markere hvor ofte de besøkte disse sidene. Derfor fikk testpersonene fortsatt de samme svaralternativene som i spørsmål 1 og 2, men i tillegg kunne de sette kryss ved ulike nettsteder. Alternativene av nettsteder de kunne velge mellom ble tatt med på grunnlag av samtaler med elever i aldersgruppen. Det var disse kategoriene de foreslo. I tillegg kunne ungdommene skrive opp andre nettsteder de besøker, under kategorien *andre*. På dette spørsmålet skulle ungdommene sette kryss ved alle de foreslåtte nettsidene, og angi hvor ofte de eventuelt besøkte slike sider.

På spørsmål 4 fikk ungdommene mulighet til å angi hvor mye erfaring de selv mente at de hadde med internett. Svaralternativene de fikk velge mellom her var mye, en del, litt og ingen. Spørsmålet er tatt med for å se om det er samsvar mellom hvor ofte testpersonene sier de er på nettet, og hvor mye erfaring de selv mener å ha.

På spørsmål 5 handlet spesifikt om nettaviser, mens de foregående spørsmålene handlet om internett generelt. På spørsmål 5 skulle de angi hva de likte best å lese i nettaviser. Kategoriene er valgt på bakgrunn av samtaler med testpersonene, og utformet slik at jeg følte meg trygg på at vi ville legge samme type innhold i dem. Derfor er for eksempel ikke begrep som innenriks- og utenriksstoff tatt med, fordi jeg er usikker på om alle ungdommene ville ha lagt samme innhold i begrepene. Her kunne ungdommene også sette flere kryss.

På spørsmål 6 skulle ungdommene si hva de trodde fikk dem til å klikke på en tekst fra nettavisen. Ordet *tekst* i spørsmålet er problematisk, men det er også valgt etter samtaler med ungdommene, der jeg fikk inntrykk av at vi har en felles forståelse av hvilket innhold som blir lagt i det. De har lært om ulike teksttyper som finnes i en avis, og mitt inntrykk er at de likevel omtaler de ulike sjangrene med fellesbetegnelsen tekster. Hensikten med spørsmålet er å se hvordan de tenker at de velger ut hvilke tekster de skal lese. Er det overskriften, bildet, eller innholdet som veier mest?

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

3.6 Retrospektive intervju

Et utvalg på 14 av elevene ble intervjuet, 7 gutter og 7 jenter. Det var flere årsaker til at ikke flere av ungdommene ble intervjuet. Undersøkelsen foregikk på ungdommenes skole, og intensjonen var at intervjuene skulle foretaes umiddelbart etter innspillingen av øyebevegelser. I organiseringen av skolehverdagen til ungdommene var det imidlertid mange hindringer i veien for å kunne gjennomføre registreringene av øyebevegelser og de retrospektive intervjuene fortløpende. Ungdommene skulle ha prøver, ha undervisning i kroppsøving og noen hadde tannlegetimer. Det ble derfor gjort et valg av å redusere gruppen som ble intervjuet, på bakgrunn av tilgang.

Intervjuene var kvalitative, såkalt semi-strukturerte intervjuer. Jeg hadde en intervjuguide som utgangspunkt for intervjuene. Samtidig ville jeg at samtalene skulle forløpe mest mulig på ungdommenes premisser. Det ble derfor litt ulike samtaler, der oppfølgingsspørsmål var vesentlige. Spørsmål jeg i utgangspunktet ville ha svar på var:

1. Hva var det første du la merke til på siden?
2. Var det noe du hadde lyst å lese mer om på siden?
3. La du merke til reklamen på siden?
4. Hva gjør du når du er på internett?
5. Hender det at du selv besøker nettaviser?
6. Hva vil du lese om i nettaviser?
7. Hvilken nettavis ville du foretrekke?
8. Hvordan finner du fram til nettavisen?

I tillegg til spørsmålene i intervjuguiden, samtalte vi rundt det ungdommene hadde lest i innspillingssituasjonen. Hensikten med å foreta noen retrospektive intervju, var å få mer kjennskap til hva ungdommene forventet av nettavisarenaen, hva de ønsket å finne der, hva de fant interessant eller ikke likte og i hvilke sammenhenger de kom til nettavisarenaen.

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

4. Presentasjon av resultater

Jeg var interessert i å finne ut mer om *hvordan ungdom leser nettaviser*, i en situasjon der de selv kan velge hva og hvordan de vil lese. For å kunne undersøke dette nærmere, har jeg laget et design som består av en spørreundersøkelse, registrering av øyebevegelser og retrospektive intervju, der testpersonene var 20 14-15-åringer (8 gutter og 12 jenter). Designet kan både brukes kvalitativt og kvantitativt. I denne studien legger jeg imidlertid vekt på å ha et kvalitativt perspektiv. Noe kvantitativt materiale blir presentert for å danne en ramme for de kvalitative analysene. Resultatene blir sett i forhold til hypotesene jeg hadde innledningsvis, og organisert i forhold til dem. Jeg opererer med flere variabler. Kategoriene tidsbruk, valg av elementer og navigering beskriver forhold ved lesingen, mens andre variabler deler opp utvalget: hele gruppen, guttene og jentene. Resultatene presenteres for hele gruppen ungdommer, i tillegg til at henholdsvis guttenes og jentenes resultat blir presentert separat. De to ulike nettavisene blir presentert som to selvstendige arenaer, og resultataene blir presentert hver for seg, deretter sammenliknes de. Først presenteres resultatene fra registrering av øyebevegelser, deretter blir resultater fra spørreundersøkelsen lagt fram. Til slutt blir svar fra intervjuene presentert.

4.1 Registrering av øyebevegelser

For å finne ut mer om selve lesesituasjonen; hva som skjer i møtet mellom ungdommene og nettavisarenaen, har jeg valgt å studere øyebevegelsene deres mens de leser. Gjennom å observere øyebevegelsene, kan man se hvor øynene til testpersonene ser, hvilke elementer på siden som blir valgt, hvilke områder av siden som blir sett og hvor lenge de ulike elementene er i fokus. Man kan også danne seg et bilde av hvor grundig noe blir lest, om tekster blir lest ord for ord og sammenhengende, eller om blikket flakker litt mer i alle retninger og siden skannes.

Nettavis som literacy-arena for ungdom *- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase*

Problemsillingen min var i utgangspunktet: Hvordan leser ungdom nettaviser. Jeg valgte å ha et fokus på lesingens orienteringsfase, og for å operasjonalisere problemstillingen, konkretiserte jeg den ned i følgende spørsmål: Hvor lang tid bruker ungdommene på å orientere seg på siden? Hvilke elementer velger de, og hvordan navigerer de?

Jeg tok utgangspunkt i antakelser om hva som vil skje når ungdom møtte en forside på en nettavis:

1. Ungdommene vil gjennomgå en orienteringsfase, før de velger hva de vil lese og klikker på saken.
2. Mange ville velge å lese hovedoppslaget
3. Ungdommene vil fokusere mest på venstre siden av nettavisen, og de ville ha et vertikalt søkemønster.
4. Ungdommene vil se bort fra reklamen
5. Gutter og jenter har ulike lesemønstre

Resultatene har blitt organisert i forhold til hypotesene, og guttenes og jentenes svar blir presentert hver for seg. I tillegg blir resultatene fra gruppen som helhet presentert.

Ungdommene fikk lese to ulike nettaviser; *aftenbladet.no* og *vg.no*. Resultatene fra lesingen av de to avisene presenteres hver for seg for hver hypotese, deretter blir resultatene fra de to ulike nettavisene sammenliknet, for å se om det pekte seg ut noen forskjeller, eller om lesemønsteret var tilsvarende.

4.1.1 Ungdommene vil gjennomgå en orienteringsfase (i *aftenbladet.no*)

20 ungdommer har lest *Aftenbladet.no*. Innspillingene ble foretatt 3. desember 2009.

Ungdommene ble presentert for forsiden av nettavisen slik den forelå på det aktuelle tidspunktet.

Jeg tok utgangspunkt i en hypotese om at *ungdommene ville gjennomgå en orienteringsfase, det vil si at de skannet siden i en viss tid, før de valgte en sak de klikket på*. Siden nettaviser er slik organisert at de har en forside der de fleste sakene blir presentert med overskrift, bilde og ingress, forventet jeg at ungdommene gjennomgikk en orienteringsfase før de bestemte seg

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

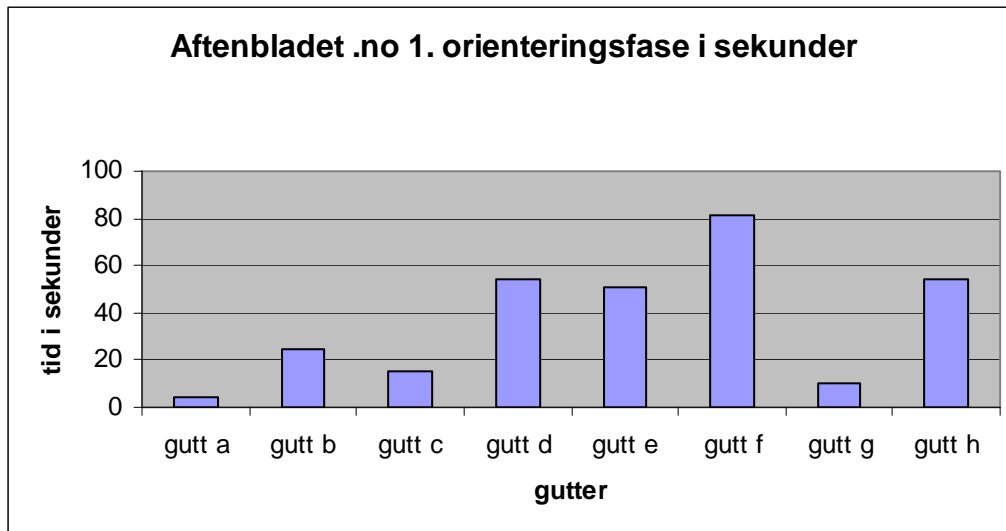
for hva de ville lese mer om. Antakelsen om at en leser først vil skanne en avisside, eller en webside for å skaffe seg et overblikk over siden, blir delt av flere forskere. Holsanova m.fl. har studert øyebevegelsene til voksne som leser en avisside i papirformat, og hadde følgende antakelse: ”/.../ we assume that the reader starts by an overall scanning of the spread” (Holsanova og Holmqvist 2006: 71). Men studien deres konkluderte imidlertid med at det vanligvis ikke var noen innledende skanning for å få overblikk før selve lesingen fant sted, lesingen og skanningen overlappet hverandre hele tiden (op.cit. s. 75). Også Stenfors m. fl. hevder at en orienteringsfase starter i det innholdet på en web-side kommer tilsyne, og at denne orienteringsfasen varierer markert i tid. Denne variasjonen henger sammen med i hvilken grad leseren har erfaring med den aktuelle siden og internett generelt (Stenfors, Morén og Balkenius 2003: 635). Jeg hadde satt en øvre tidsramme for lesingen til fem minutter, men elevene kunne avslutte før den tid.

Den første orienteringsfasen blant ungdommene varierte fra 4 sekunder til over 4 minutter. Det var to av ungdommene som ikke klikket på noen saker i det hele tatt. Den gjennomsnittlige første orienteringsfasen til guttene var på 36, 75 sekunder. Hvis vi ser på fordelingen av de enkelte guttenes første orienteringstid, ser vi imidlertid at en gjennomsnittstid ikke gir oss et dekkende bilde av orienteringstiden. Først og fremst viser tabellen under en variasjon, fra 4 sekunder til 1 minutt og 21 sekunder. Det er en svak tendens til at guttene bruker litt tid før de bestemmer seg for hva de skal lese, men bare en av de åtte guttene bruker mer enn ett minutt.

Gutter	Orienteringsfase i tid
Gutt a	4 sekunder
Gutt b	25 sekunder
Gutt c	15 sekunder
Gutt d	54 sekunder
Gutt e	51 sekunder
Gutt f	81 sekunder
Gutt g	10 sekunder
Gutt h	54 sekunder

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Guttene orienteringsfaser kan framstilles grafisk, og variasjonen blir da tydelig.

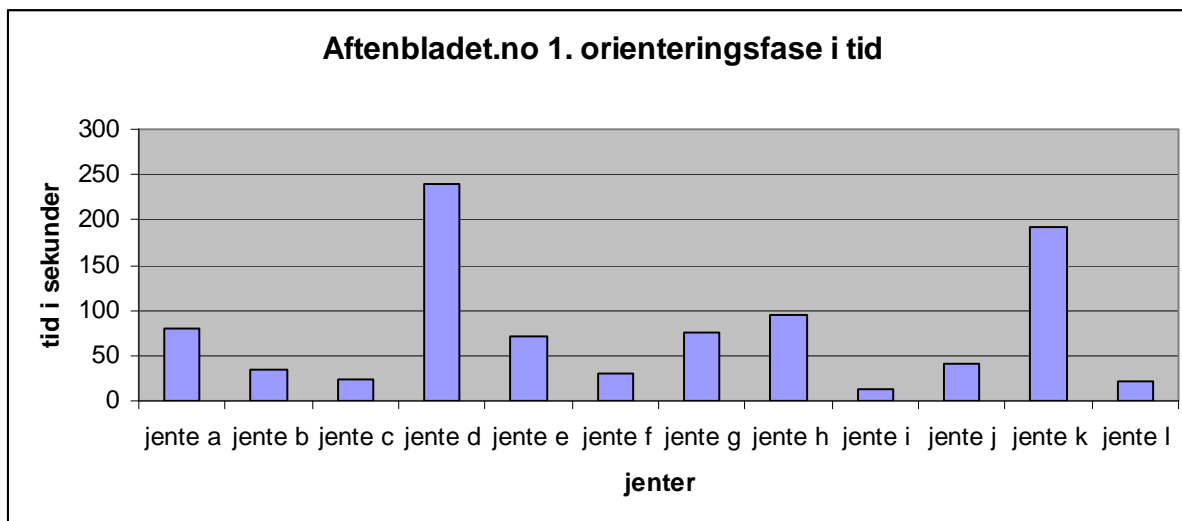

De 12 jentene som deltok i undersøkelsen viste også stor grad av variasjon i hvor lang tid de brukte på å orientere seg på siden, før de valgte å klikke på en sak:

Jenter	Orienteringsfase i tid
Jente a	80 sekunder
Jente b	35 sekunder
Jente c	23 sekunder
Jente d	240 sekunder
Jente e	71 sekunder
Jente f	30 sekunder
Jente g	76 sekunder
Jente h	94 sekunder
Jente i	13 sekunder
Jente j	40 sekunder
Jente k	193 sekunder
Jente l	21 sekunder

Jentene har en variasjon i tid fra 13 sekunder til over 4 minutter. Den gjennomsnittlige orienteringstiden til jentene er 76,333 sekunder. Men som hos guttene blir det lite dekkende å snakke om gjennomsnittstid, siden variasjonen er så stor.

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Hvis vi likevel skal sammenlikne gjennomsnittstiden til guttene med gjennomsnittstiden til jentene, ser vi klart at jentene har en høyere gjennomsnittstid enn guttene:

Gjennomsnittlig orienteringsfase for guttene	Gjennomsnittlig orienteringsfase for jentene
36,75 sekunder	76,333 sekunder

Gjennomsnittet til jentene er markert høyere, og fordelingen av tidsbruk er systematisk forskjøvet slik at guttene trekker nedover og jentene oppover.

Det man kan trekke ut av tallene her, er at det er individuelle forskjeller i hvor lang tid ungdommene bruker på orienteringsfasen. Vi kan se at mens enkelte av ungdommene er svært raske, og velger en sak med en gang, valgte to av jentene å ikke klikke seg videre fra forsiden i det hele tatt, men oppholdt seg på denne siden hele tidsrommet.

4.1.1.1 vg.no – orienteringsfase i tid

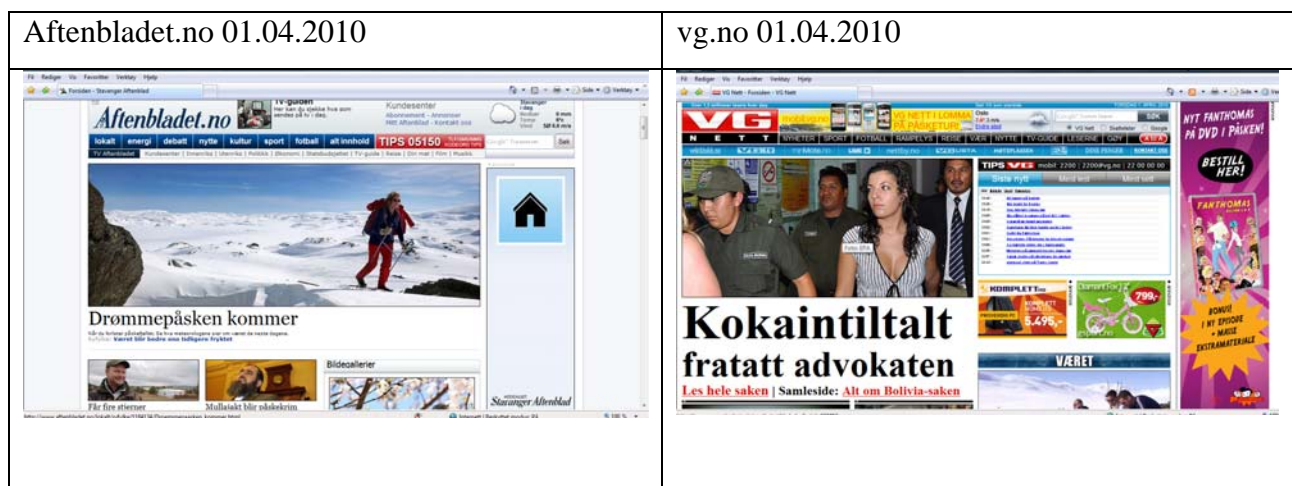
Etter at testpersonene hadde blitt presentert for forsiden til aftenbladet.no, gjennomgikk de en ny innspilling. De fikk da forsiden av vg.no presentert på skjermen, og kunne som i forrige

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

innpilling lese hva de ville, og klikke med musepekeren på elementer etter eget valg. Også denne gangen ble innspillingen stoppet etter maksimum fem minutter. Jeg antok *at ungdommene ville gjennomgå en orienteringsfase, før de velger hva de vil lese og klikker på saken*. Men siden vg.no er svært annerledes organisert enn Aftenbladet.no, med en forside der sakene er mye tettere plassert, forventet jeg at ungdommene kanskje skulle bruke mindre tid før de fant en sak de ville lese om.

En sammenlikning av forsidene til aftenbladet.no og vg.no foretatt torsdag 1 april kl. 14.10 viser at avisene har gjort ulike valg når det gjelder design:

Figur 4.

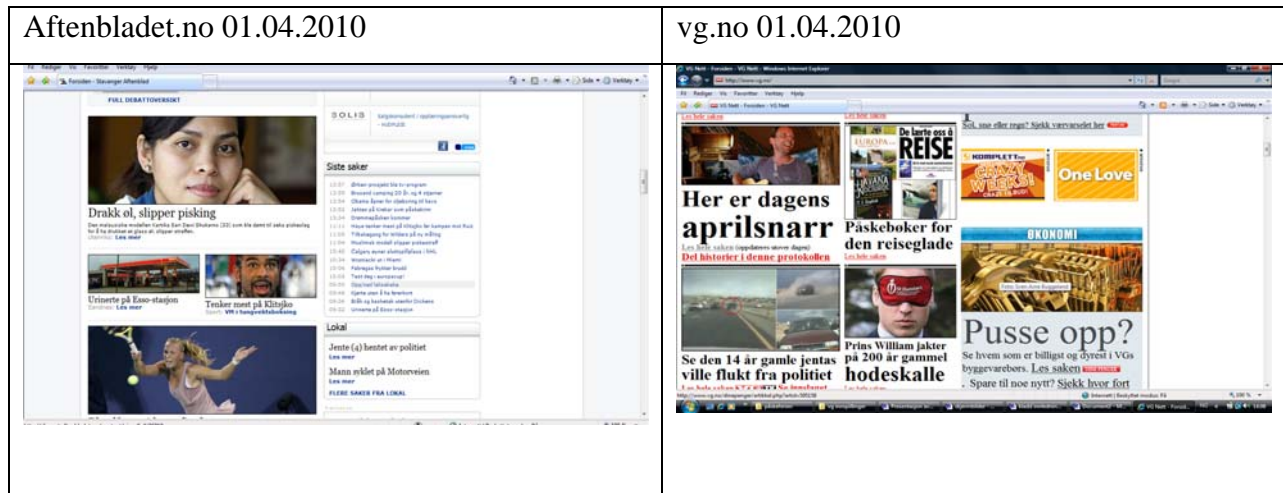
Aftenbladet.no har store hvite felt mellom sakene, og har generelt en moderat fargebruk. Overskriften til hovedoppslaget er større enn de andre, men likevel nokså moderat. Det er ofte lokale saker som havner som hovedoppslag.

Vg.no har elementer som fyller ut større del av skjermbildet. Fargebruken er sterk, og siden inneholder mange saker, og store overskrifter. Hovedoppslaget er gjerne litt sensasjonspreget framstilt.

Begge de to nettavisene har lange sider slik at leseren må skrolle seg nedover for å få overblikk over sakene. Også lengre nede på sidene er designet av de to avisene ulik som vist på illustrasjonen under:

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Figur 5.

Aftenbladet.no har fortsatt hvite felt lengre nede på siden, og fargebruken holder seg moderat. Litt lengre nede på vg.no siden, står sakene tett, med tydelige overskrifter og fargerike bilder. Vg.no har også et bredere spekter av saker enn aftenbladet.no.

4.1.1.2 Ungdommene vil gjennomgå en orienteringsfase (i vg.no)

Ungdommene ble presentert for forsiden av vg.no den 3. desember og den 15. desember. Jeg var også under denne innspillingen interessert i hva som skjedde i den første fasen av lesingen, og jobbet ut fra de samme parametrene som under innspillingen av lesing av aftenbladet.no.

Jeg antok at *ungdommene ville starte med en orienteringsfase*. Det ville være interessant å se om byttet av nettavis ville gjøre noe utslag på hvor lang tid den første orienteringsfasen var. Det at vg.no har så stort og bredt utvalg av saker, grelle farger og store overskrifter kunne påvirke tidsbruken i orienteringsfasen begge veier. Enten kunne det at valgmulighetene ble større føre til at tiden det tok å orientere seg ble lengre, eller så ville ungdommene i vg.no lettere finne saker de kunne tenke seg å lese mer om, og derfor redusere tiden de brukte på å skanne siden.

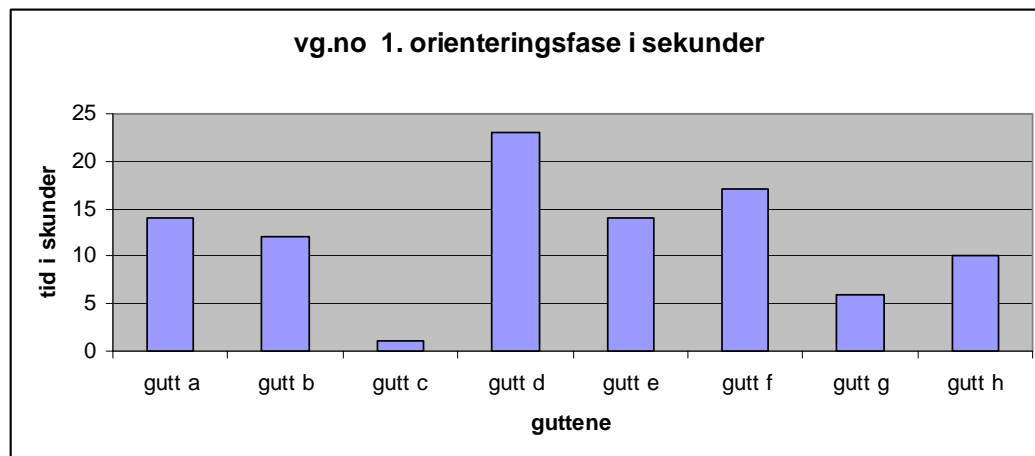
Guttene første orienteringsfase viste en klar tendens til at de brukte kortere tid på å finne en sak de ville lese om i vg.no. Variasjonen i hvor lang tid guttene brukte på å orientere seg på

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

siden før første museklikk, var fra 1 sekund, til 23 sekunder. Gjennomsnittstiden på den første orienteringsfasen hos guttene, var 12, 125 sekunder. Her er også tidene til guttene mindre spredd enn de var ved lesing av aftenbladet.no.

Gutter	Orienteringsfase i tid
Gutt a	14 sekunder
Gutt b	12 sekunder
Gutt c	1 sekund
Gutt d	23 sekunder
Gutt e	14 sekunder
Gutt f	17 sekunder
Gutt g	6 sekunder
Gutt h	10 sekunder

Det kan nevnes at ikke alle guttene ønsket å lese den første saken de klikket på. De to guttene som klikket på hovedoppslaget etter henholdsvis 1 og 10 sekunders orienteringsfase, trengte kun 6 og 3 sekunder før de hadde forlatt saken igjen, og navigert tilbake til forsiden.

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Den raske orienteringsfasen førte til at alle guttene bortsett fra en leste flere saker. Mellom sakene gikk 6 av guttene tilbake til forsiden for å starte et nytt søk, en ny orienteringsfase. En av guttene klikket på en lenke nederst i teksten, og gikk direkte videre derfra. Også de senere orienteringsfasene til guttene var raske. Den lengste orienteringsfasen som ble målt var på 39 sekunder. Guttenes orienteringsfase kan sammenliknes med jentenes:

Gjennomsnittlig orienteringsfase for guttene	Gjennomsnittlig orienteringsfase for jentene
12,125 sekunder	55, 25 sekunder

Den første orienteringsfasen til jentene var også noe kortere i tid enn da de leste i aftenbladet.no, som vist i tabellen under:

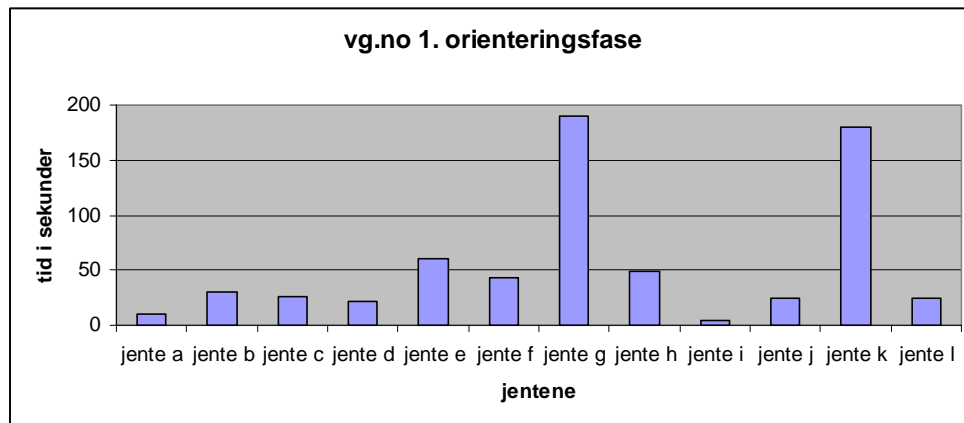
Jenter	Orienteringsfase i tid
Jente a	10 sekunder
Jente b	30 sekunder
Jente c	26 sekunder
Jente d	22 sekunder
Jente e	61 sekunder
Jente f	43 sekunder
Jente g	190 sekunder
Jente h	49 sekunder
Jente i	4 sekunder
Jente j	24 sekunder
Jente k	180 sekunder
Jente l	24 sekunder

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Sammenliknet med guttenes orienteringstid, er tiden mye høyere. Men også i lesingen av vg.no er det stor variasjon i hvor lang orienteringsfase jentene har. Som vi ser av tabellen over, varierer jentenes tid fra 4 sekunder til 3 minutter og 10 sekunder⁴.

Variasjonen blir tydelig om vi plasserer tallene i et diagram:

4.1.1.3 Orienteringsfase i tid – oppsummering

Antakelsen om at en leser først vil skanne en avisside, eller en webside for å skaffe seg et overblikk over siden, var både basert på forskning, og på selve designet av nettavisen. Forsiden kan se ut til å innby til en orienteringsfase for å skaffe seg oversikt over innholdet. Og resultatene viser at alle ungdommene har gjennomgått en orienteringsfase. Om man kan foreta en reell orienteringsfase på 1 – 4 sekunder kan imidlertid diskuteres. På så kort tid er det vanskelig å danne seg et overblikk over hele siden, til og med over den delen av siden som er synlig på skjermen. Da har man enten bestemt seg på forhånd for hva man skal klikke på, eller så må man velge ett av de første elementene man får øye på. Tiden leseren bruker på å orientere seg på en web-side, avhenger i følge Stenfors m. fl. av erfaring man har med siden og med internett generelt (Stenfors, Morén og Balkenius 2003: 635). Hvis kort tidsbruk er en indikator på om ungdommene er erfarne lesere av de aktuelle nettavisene, vil flere av ungdommene kunne betraktes som erfarne. Men det kan også hende at formålet med lesingen av nettavis, ikke var å komme forrest mulig fram til en sak, og at en erfaren leser av en nettavis, vil foretrekke å ha en lengre orienteringsfase.

⁴ Hvis man tar ut de to ekstremverdiene og regner ut snittet, får man 97 sekunder. De høye tidene til jente g og jente k preger jentenes gjennomsnittstid sterkt. Regner man ut gjennomsnittstiden til de 10 andre jentene, bli det 29,3 sekunder, altså en vesentlig lavere tid.

Nettavis som literacy-arena for ungdom *- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase*

Resultatene viste at guttene generelt har en kortere orienteringsfase enn jentene, og at både guttene og jentene i gjennomsnitt har en kortere orienteringsfase når de leser vg.no enn aftenbladet.no. Alle gjennomgikk en viss orienteringsfase, men gutt a, gutt c og gutt g hadde en svært kort orienteringsfase både i lesingen av aftenbladet.no og i vg.no. I aftenbladet.no var de tre guttenes orienteringsfase på henholdsvis 4, 15 og 10 sekunder, mens orienteringsfasene deres i vg.no var på 14, 1 og 6 sekunder. Blant jentene var orienteringsfasene som nevnt lengre, bortsett fra jente i. Orienteringstiden hennes i aftenbladet.no var på 10 sekunder, mens hun kun brukte 4 sekunder på å orientere seg på forsiden til vg.no.

Hypotesen om at ungdommene ville gjennomgå en orienteringsfase, stemte, men fire av tjue ungdommer hadde en svært kort orienteringsfase i begge nettavisene.

4.1.2 Mange ville velge å lese hovedoppslaget

Innledningsvis antok jeg at *mange av ungdommene ville velge å lese hovedoppslaget i nettavisen*. Det er flere grunner til at jeg antok at det ville skje. Teorier om multimodale tekster, tekster satt sammen av ulike elementer som for eksempel tekstene i en nettavis, hevder at lesere ser etter grafiske elementer som er fremtredende (salient) (Kress og van Leeuwen 1996 : 219). Også Holsanova og Holmqvist hevder at registrering av øyebevegelser av voksne som leser aviser viser at fremtredende element som bilder og overskrifter blir valgt som innganger (entry points) til tekstene (Holsanova og Holmqvist 2006 : 84).

Det finnes imidlertid nyere forskning som tar noen forbehold om at fremtredende elementer får oppmerksomhet. Ben Tatler hevder at det er en sammenheng mellom hva øynene fikserer på og oppgaven man har foran seg. Dermed er det ikke bevis for at blikket trekkes mot fremtredende elementer som ikke er relevante for oppgaven. ” We see no evidence here that the eyes are entrapped by the salience of objects not involved in the task ” (Tatler 2009 : 6). I følge Tatler holder det ikke at et element er framtredende, det må også defineres som viktig for å bli sett.

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

En annen grunn til at jeg likevel antok at mange ungdommer ville lese hovedoppslaget, ligger i designet i nettavisene, først og fremst aftenbladet.no som var utgangspunktet mitt. I aftenbladet.no fyller hovedoppslaget det meste av skjermen i dét en kommer inn på nettsiden. Bildet og overskriften er i stort format, og en må skrolle seg nedover siden for å komme til andre saker. I vg.no skiller ikke hovedoppslaget seg ut fra resten av siden i så stor grad, selv om det også i denne nettavisen har et større bilde og en større overskrift enn resten av elementene. Det er likevel det første som møter leseren.

Jeg antok derfor at mange ville klikke på hovedoppslaget, i kraft av dets iøyenfallende og ruvende karakter. Jeg antok samtidig at ikke alle saker ville være like fengende for ungdommene. *Så selv om jeg likevel antok at mange ungdommer ville velge hovedoppslaget, var jeg klar over at det mest sannsynlig også ville være avhengig av hvilken sak som ble presentert som hovedoppslag.* Det er jo slik at nettaviser er dynamiske og i stadig endring. I innspillingsperioden skiftet forsiden stadig.

Jeg ville derfor finne ut hvor mange som ville klikke på et hovedoppslag, samtidig som jeg ville se nærmere på hva hovedoppslaget handlet om. Jeg ville også finne ut hvor lang orienteringsfase ungdommene som leste hovedoppslag hadde. *Var det slik at mange ville klikke på hovedoppslaget med en gang, uten å se på resten av siden, eller ville ungdommene gå tilbake til hovedoppslaget etter en periode med skanning av siden?*

4.1.2.1 Hovedoppslag i aftenbladet.no

Sakene som var hovedoppslag den 3. desember var ulike i karakter. Seks ungdommer hadde et hovedoppslag om en fjøsbrann på Orre, en ungdom hadde hovedoppslag som dreiet seg om oppfølging av kulturbyen 2008 og fire av dem hadde et hovedoppslag om en voldtektsmann som fortsatt var på frifot. Men det var likevel noen hovedoppslag som var relatert til samme sak. Fotballaget Vikings trenerskifte var en viktig nyhet denne dagen, og utgjorde fire ulike hovedoppslag, som alle dreiet seg om Åge Hareide. Illustrasjonen i *Figur 6.* viser en av sakene om den nye Viking-treneren:

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Figur 6.

Det var ni ungdommer som møtte på et hovedoppslag om Hareide, fem gutter og fire jenter. Av de ni ungdommene som møtte på et hovedoppslag om Hareide, var det fire som leste det. Det vil si 44 %.

Dette kan illustreres i en tabell som vist under:

Hovedoppslag	Antall ungdommer som hadde dette hovedoppslaget	Antall som leste hovedoppslaget	Orienteringsfase i tid	Lesetid
Hardeide: -Jeg gleder meg veldig	1 gutt 1 jente	1 jente	21 sek	1 min
Slik er Viking-klare Hardeides trenerkarriere	1 gutt 1 jente	1 gutt	10 sek	30 sek
Supportersjef fullroser ansettelsen	2 gutter 2 jenter	1 gutt 1 jente	51 sek 40 sek	1 min 7 sek 35 sek
Åpen Hardeide presentasjon	1 gutt			

Jeg antok innledningsvis at mange ville klikke på hovedoppslaget. Av de ni ungdommene som hadde en av Hareide-sakene som hovedoppslag, var det fire som leste dem. 44% av ungdommene leste altså det hovedoppslaget som var på siden. Av de fire som klikket seg inn på oppslaget, var det bare to som ble værende der lenge nok til at de kunne lese saken.

Hovedoppslagene om Åge Hareide tilhører kategorien sport, og mer spesifikt : fotball. Slik har også aftenbladet.no kategorisert artiklene om Hareide. Det er også lokale sportsnyheter, knyttet til Stavanger.

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Ungdommene varierer i forhold til hvor lang orienteringsfase de har, før de klikker på hovedoppslaget. Det kommer igjen an på hvilke strategier for navigering de har. De ungdommene som har lest Hareide-oppslagene, bruker relativt kort tid på å orientere seg på siden. En av guttene rekker likevel å skrolle ned omtrent halve nettsiden, før han vender tilbake til toppen av siden og klikker på hovedoppslaget.

Det var også andre saker som var hovedoppslag den 3. desember. Seks av ungdommene, to gutter og fire jenter fikk et hovedoppslag som handlet om en fjøsbrann på Orre. Saken ble kategorisert som en lokal nyhet i aftenbladet.no.

Hovedoppslag	Antall ungdommer som hadde dette hovedoppslaget	Antall som leste hovedoppslaget	Orienteringsfase i tid	Lesetid
50 kyr berget livet på Orre	2 gutter 4 jenter	1 gutt	25 sek	Ca 2 min

Her var det 1 av 6 som leste saken, eller 17 %. Dette var heller ikke en sak jeg hadde forventet at mange skulle lese, selv om den ble kategorisert som en lokalsak. Gutten som leste saken bestemte seg også relativt raskt for at han vil klikke på den, og han holdt seg på saken resten av tiden.

Det var en jente som hadde et hovedoppslag om oppfølgingen av kulturbyen 2008, men hun leste det ikke:

Hovedoppslag	Antall ungdommer som hadde dette hovedoppslaget	Antall som leste hovedoppslaget	Orienteringsfase i tid
Planlegger 2008-oppfølgere	1 jente	0	

Til slutt var det tre jenter og en gutt som hadde et hovedoppslag om en voldtektsmann som fortsatt var på frifot:

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Hovedoppslag	Antall ungdommer som hadde dette hovedoppslaget	Antall som leste hovedoppslaget	Orienteringsfase i tid	Lesetid
Voldtektsmann fortsatt på frifot	3 jenter 1 gutt	1 jente 1 jente	1 min og 16 sek 13 sek	24 sek 1 min 30 sek

Det var to av fire som klikket på saken om voldtektsmannen som fortsatt var på frifot. De to andre brukte imidlertid litt tid på å se på ingressen, uten at de klikket seg videre. Det var også to av de andre ungdommene som leste saken, selv om den da ikke var plassert som hovedoppslag. Den ene jenta valgte raskt å klikke på saken, mens den andre beveget seg nesten helt ned til bunnen av siden, mens hun skannet de aller fleste sakene, før hun gikk tilbake til toppen av siden og klikket på saken. Hun var imidlertid ikke lenge i saken, og gikk tilbake til forsiden etter 24 sekunder.

4.1.2.2 Hovedoppslag i aftenbladet.no - oppsummering

Innledningsvis antok jeg *at mange av ungdommene ville velge å lese hovedoppslaget i nettavisen*. Jeg antok videre at det i tillegg ville ha betydning hvilken type sak som var hovedoppslag. Det var 35 % av ungdommene som leste hovedoppslaget. Det er under halvparten, og man kan derfor si at hovedoppslaget ikke nødvendigvis forfører ungdommene til å klikke på det, selv om det er stort og dekker nesten hele skjermen. Om ungdommene velger å lese hovedoppslaget, er kanskje mest avhengig av hva det handler om. Resultatene kan tyde på det. Hovedoppslaget som fikk flest lesere var saken om trenerskiftet i Viking fotballklubb. Dette er en sportsnyhet om det lokale Tippeliga-laget som skulle overta den tidligere landslagstreneren. Saken har med andre ord potensiale til å treffe en bred leserskare; både de sportsinteresserte, lesere som er opptatt av lokale saker og lesere som liker å lese om profilerte personer. De to andre leste hovedoppslagene, brannen på Orre og voldtektsmannen som fortsatt var på frifot, kan begge karakteriseres som dramatiske nyhetssaker.

4.1.2.3 Andre valgte saker i aftenbladet.no

Hvis valg av sak henger sammen med innholdet i saken, hvilke saker valgte så ungdommene i aftenbladet.no? Det kan se ut som om ungdommene foretrekker noen typer saker:

Nettavis som literacy-arena for ungdom *- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase*

Sport:

Det var flest ungdommer som leste saker relatert til fotball. Nå var jo også flere av disse artiklene hovedoppslag. Til sammen valgte åtte ungdommer, tre gutter og fem jenter, eller 40 % å lese om fotball. Det var en gutt som leste om ishokey.

Nyhetsaker:

Tre av jentene klikket på saken **Tilstanden kritisk for 15-åring**. Saken handlet om at en kvinne på 42 år og hennes 15 år gamle datter hadde havnet i elven med bil i Egersund. Kvinnen på 42 år hadde omkommet, men tilstanden for den 15 år gamle datteren var kritisk og ustabil. Alle tre leste deler av saken, og i tillegg fikk bildet, ingressen og overskriften stort fokus av mange. En annen sak som tre av jentene og en av guttene valgte, var

Voldtektsmann fortsatt på frifot. Denne saken dreiet seg om at en 22-år gammel kvinne hadde blitt voldtatt i Stavanger sentrum, og voldtektsmannen var fortsatt på frifot. To av ungdommene hadde dette som hovedoppslag, mens de to andre fant saken litt lengre ned på siden til venstre. Flere andre leste også ingressen og overskriften til saken.

To av ungdommene, en gutt og en jente valgte å lese andre typer saker. Gutten valgte en blogg som het **Make love not war**. Bloggposten var knyttet til aftenbladet.no, og var postet under Arvid Mæland : Jærblogger. Arvid Mæland omtales som jærblogger, og det blir oppgitt at han bor i Arkansas, USA. Bloggposten handler om daglige gjøremål. En jente valgte å se nærmere på **Vi vil se din adventskalender**. Her ble leserne invitert til å sende inn bilder av adventskalenderen sin.

Ut fra resultatene fra de leste sakene kan man lese at ungdommene helst valgte sportssaker eller dramatiske nyhetsaker. Det er vanskelig å se noen påtagelig fordeling av oppmerksomhet knyttet til kjønn. 50 % av guttene leste sportsrelaterte saker. Blant jentene var det 33 % som leste tilsvarende saker. Blant guttene var det altså litt større interesse for sportssaker enn blant jentene. Ingen av guttene valgte **Tilstanden kritisk for 15-åring**.

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

4.1.2.4 Hovedoppslag i vg.no

Etter guttenes møte med vg.no, var resultatene at tre av åtte hadde markert at de ville se nærmere på hovedoppslaget ved museklikk. På de to dagene innspillingen ble foretatt, ble guttene presentert for tre ulike hovedoppslag. Fem av guttene hadde et hovedoppslag som handlet om Moland og French og rettsaken i Kongo: **Følg sendingen direkte fra studio NÅ.** Saken som handlet om de to norske guttene som satt fengslet i Kongo, mistenkt for å blant annet ha drept en sjåfør, hadde fått stor medie-dekning i lang tid, og jeg regnet med at saken var kjent for ungdommene. Det var et litt spesielt oppslag, siden det allerede i overskriften antydte mulighet for multimedia. Det var to av de fem guttene som klikket på dette oppslaget, og begge to bestemte seg svært raskt. En av guttene hadde en orienteringsfase på bare 1 sekund, før han klikket på oppslaget. Men etter å ha sett hva det var, gikk han etter bare 6 sekunder tilbake til forsiden for en ny orienteringsfase. Da den neste gutten møtte hovedoppslaget, tok det 6 sekunder før han klikket på saken. Men det som møtte den andre gutten, var annerledes enn hva den første fikk. Da den første gutten kom inn på saken, var skjermbildet dekket av et bilde, som ved et museklikk ville vise livesending fra rettsaken. Han gikk tilbake til forsiden. Den neste gutten kom rett til en artikkel, som tok for seg hele historien. Han var på siden i 1minutt og 30 sekunder. På få minutter hadde rekkefølgen på elementene på siden endret seg. En annen gutt fikk et hovedoppslag om Jens Stoltenberg: **Han er en hykler.** Også han bestemte seg relativt raskt for å gå inn på saken, og hadde en orienteringsfase på 10 sekunder. Men han gikk også fort ut igjen. Etter 3 sekunder var han tilbake på forsiden. To av guttene fikk et hovedoppslag som handlet om kvinnehåndball. Ingen av dem leste det.

Når det gjaldt guttene var det altså 37,5 % som valgte hovedoppslaget, og av de tre som klikket seg inn i saken, var det bare en som leste den.

Jentene hadde fire ulike hovedoppslag; de samme tre som guttene, og i tillegg var det en jente som fikk et hovedoppslag om at den norske ambassaden i Kabul ble angrepet: - **Ambassaden ristet og glass ble knust.** Det var bare hun som leste hovedoppslaget av jentene. Hun valgte å klikke på hovedoppslaget etter en relativt lang orienteringsfase på drøye 2 minutter. Hun hadde da sett hele nettsiden, og gikk opp igjen for å lese hovedoppslaget. Hun var inne i saken i 41 sekunder.

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Hvordan ungdommene forholdt seg til hovedoppslagene i vg.no, illustreres i tabellen under:

Hovedoppslag	dato	Antall ungdommer som hadde dette hovedoppslaget	Antall som leste hovedoppslaget	Orienteringsfase i tid	Lesetid
Følg sendingen direkte fra studio NÅ (Om Moland og French)	03.12	5 gutter 2 jenter	1 gutt 1 gutt	1 sek 6 sek	6 sek 1 min og 30 sek
-Gi henne 20.cm. åpning så stuper hun frem (kvinnehåndball)	15. 12	2 gutter 4 jenter			
Han er en hykler (Om Jens Stoltenberg)	15. 12	1 gutt 4 jenter	1 gutt	10 sek	3 sek
- Ambassaden ristst og glass ble knust.	15.12	1 jente	1 jente	2 minutter og 2 sekunder	41 sek

4.1.2.5 Hovedoppslag i vg.no - oppsummering

Det er altså bare en av tolv jenter som har sett nærmere på hovedoppslaget, eller ca 8 % av jentene. Av alle ungdommene, var det fire av tjue, eller 20 % som klikket på hovedoppslaget i vg.no. Det kan ikke sies å være mange. Ungdommene valgte i enda mindre grad hovedoppslaget i vg.no enn i aftenbladet.no. Av de fire som valgte hovedoppslaget, var det bare to av dem som leste det. De to andre forlot siden etter få sekunder.

4.1.2.6 Andre valgte saker i vg.no

Under ungdommenes lesing av aftenbladet.no, var det en tendens at de valgte noen typer saker; sportssaker, saker om barn og unge og dramatiske saker. Det er interessant å se om den samme tendensen viser seg ved lesing av vg.no. Siden kun 20 % var innom hovedoppslagene, var det viktig å finne ut hvilke typer saker som trakk oppmerksomheten til ungdommene.

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Det var noen saker som flere av guttene leste. Tre av guttene eller 37,5 % klikket på en utenriks sak med overskriften: **Henrettet etter 28 år på dødselle**. Under var det bilde av den henrettede. Alle tre guttene leste hele saken, som var relativt kort. To av guttene, 25 % leste en innenriks sak om : **10-åring svinevaksinert mot foreldrenes vilje**. Dette var i perioden da ungdommene selv hadde fått tilbud om svineinfluensavaksine, det var derfor en aktuell sak som hadde relevans for dem. Begge guttene leste store deler av saken. Det var tre av guttene, 37% , som leste en sak om et steinras i et boligområde: - **Jeg våknet av et brak**. Også de leste saken. Dette var også en innenriks-nyhet. To av guttene, 25 %, klikket på en sak om Kristian Valen. **Kristian Valen angrepet av knivdesperado**. Overskriften i seg selv antydde action og dramatik og det var en kjent person involvert. Det var derfor heller ikke noe uventet valg. Begge guttene leste hele saken grundig. En av dem klikket seg videre fra en lenke nederst i saken: **Her er Valens Våpenarsenal**. Guttene leste som nevnt flere saker i vg.no.

Også blant jentene var det noen saker som ble sett av flere. Fem av jentene gikk inn på saken: **Christoffers mamma slipper tiltale**. Det var en sak om en 8-år gammel gutt som døde av hodeskader i 2005, og stefaren har senere blitt dømt for dødsfallet. Men saken mot moren ble altså henlagt. Saken ble presentert på forsiden med et relativt stort bilde av den avdøde gutten, og de fleste jentene fokuserte på bildet . Ca.42 % av jentene leste saken om 8-åringen.

Jentene og guttene leste ikke så mange av de samme sakene. En av jentene leste om 10-åringen som ble svineinfluensavaksinert mot foreldrenes vilje, en annen jente leste om Kristian Valen. Ellers valgte jentene og guttene ulike saker.

Det som var felles for de sakene som flere leste, var at de var dramatiske og aktuelle. Det var ikke overraskende at ungdommene valgte å lese tekster med slike overskrifter, og slikt innhold. Tekstene ble også grundig lest, og samtlige så i svært stor grad bort fra andre elementer på siden, som reklamen og andre saker, og holdt seg i brødteksten. Multimediaelementer ble ikke valgt, mens brødtekstene fikk mest oppmerksomhet. Det kan være verdt å merke seg at sportssakene ikke ble valgt i denne lesingen av vg.no, ikke engang når det var en sportsrelatert sak som hovedoppslag.

Nettavis som literacy-arena for ungdom *- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase*

4.1.2.7 Hovedoppslag i aftenbladet.no og vg.no - oppsummering

Jeg antok innledningsvis at ungdommene ville la seg forføre av det store og fremtredende hovedoppslaget, og basert på teorier om hvordan lesere forholder seg til multimodale tekster (Kress og van Leeuwen 1996 : 219) , og avisenes design antok jeg at ungdommene ville velge hovedoppslaget. Men det var ikke tilfellet. 35 % av ungdommene var innom hovedoppslaget i aftenbladet.no, men bare 20% klikket på hovedoppslaget i vg.no. Om de valgte hovedoppslaget eller ikke, hang tydeligvis ikke sammen med størrelsen eller plasseringen av oppslaget. Hypotese 2: *Mange ville velge hovedoppslaget* stemte kun i liten grad med resultatene.

4.1.3 Ungdommene vil fokusere mest på venstre siden av nettavisen, og de vil ha et vertikalt søkemønster

Hypotese tre henger sammen med navigering. Jeg antok at *ungdommene ville fokusere mest på vil venstre siden av nettavisen, og at de ville ha et vertikalt søkemønster*. Hvor og hvordan lesere fokuserer, henger sammen med navigeringsmulighetene i nettavisen. Jeg ville derfor finne ut mer om hvordan ungdommene navigerte i nettavisene. Stenfors m. fl. har funnet ut at skanning over en webside med horisontalt organiserte lister var 1.2 ganger saktere enn skanning over vertikalt organiserte lister (Stenfors, Morén og Balkenius 2003: 636). Hvordan en leser vil navigere på en nettside, vil også henge sammen med hvordan den er organisert. Variasjon i tid i orienteringsfasen, kan komme av at det finnes mange måter å navigere i nettaviser.

4.1.3.1 Navigering i aftenbladet.no

Ut i fra Aftenbladet.no sitt design, kan man dele navigeringsmulighetene inn i noen hovedkategorier. Leseren kan skaffe seg oversikt over hele siden, for deretter å velge hva en vil lese mer om. Leseren kan velge fra menylinjen, og navigere direkte til ønsket side. Dessuten kan leseren velge fra en liste som kalles *Siste saker*.

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Forsiden er designet slik at de nye oppdaterte store sakene kommer inn som et hovedoppslag øverst, med stort bilde og overskrift. Lengre nede på siden er resten av sakene plassert, i tre eller fire kolonner, alt etter hvor stor plass bildene tar. Helt øverst på siden og lengst til høyre er det store reklamebannere, i tillegg til reklamen som er plassert innimellom de andre sakene. Torsdag 6 mai 2010 kl. 18.54 ser øvre del av forsiden av Aftenbladet.no slik ut, som vist på illustrasjonen under. Siden er svært lang, og leserne må skrolle nedover for å få med seg hele siden.

Figur 7.

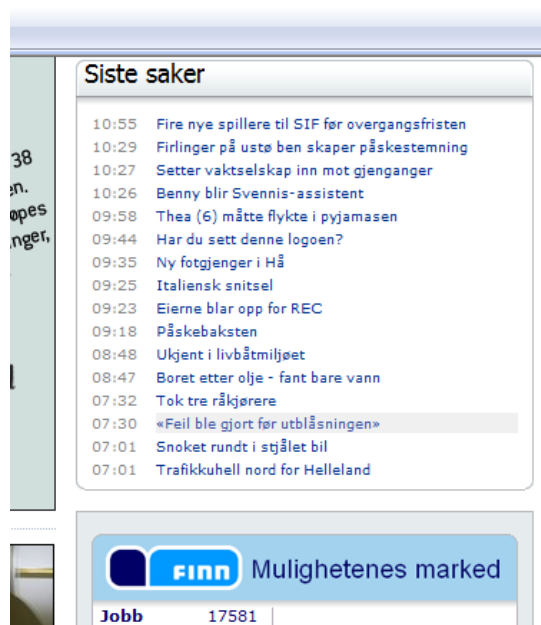
En av strategiene for navigering i Aftenbladet.no, er derfor å skrolle seg nedover hele siden, og skanne alt innholdet. Leseren kan da skaffe seg et inntrykk av hvilke saker avisen inneholder, og så velge hva en vil lese

Det finnes imidlertid andre måter å navigere på. Hvis leseren på forhånd vet hvilke typer saker han er interessert i, kan han gå direkte til menylinjen, som vises i blått like under Aftenbladet.no-logoen. Der er kategorier som; *lokalt*, *energi*, *debatt*, *nytte*, *kultur*, *sport* og *fotball*. Under hovedmenyen i blått, er det enda en menylinje. Der er det flere kategorier å velge blant, som for eksempel *innenriks*, *utenriks*, *politikk* og liknende. Om leseren bruker menylinjene, kan navigeringen bli raskere og mer effektiv, og leseren kan da sile bort saker som han ikke er interessert i. Dette vil medføre at leseren får en annen leseropplevelse, der han kun møter saker i den valgte kategorien, og vil dermed ikke møte på andre type saker.

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Om leseren er opptatt av siste nytt, kan han selvsagt gå direkte på hovedoppslaget, som stadig oppdateres. Men det er også en tekstboks som har listet opp de siste sakene. Som vist på illustrasjonen i *Figur 8*, er *Siste saker* listet opp med klokkeslett foran, for å vise tidspunktet saken ble lagt inn i nettavisen. Hvis en av lenkene under *Siste saker* viser til en sak en ønsker å lese, kan leseren ved å klikke på lenken komme rett til den valgte saken, uten å skanne hele forsiden.

Figur 8.

4.1.3.2 Hvordan navigerte ungdommene i *aftenbladet.no*?

Ungdommene brukte ulike strategier for å navigere på siden. Enkelte navigerte raskt, var innom flere saker og hadde flere orienteringsfaser, mens andre brukte lengre tid på å finne første sak. Noen skrollet nedover hele siden, før de startet fra toppen igjen. To av jentene skrollet helt ned til bunnen av nettavissiden, før de navigerte opp til toppen av siden igjen. De hadde da mulighet til å få et overblikk over hele siden, mens andre navigerte aldri på den nedre delen. De aller fleste ungdommene skrollet slik at de kunne orientere seg på deler av forsiden, men som nevnt var det bare to av jentene som så hele siden.

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Fem av ungdommene, eller 25 % , navigerte tilbake til forsiden ved hjelp av tilbakepilen i øvre venstre hjørne, etter at de hadde lest en sak. Så startet en ny orienteringsfase, der de eventuelt valgte en ny sak de ville klikke seg inn på. To av guttene navigerte via menylinjen og valgte fotball. Den ene gutten trengte bare 4 sekunder på å finne det han ville lese om. En annen gutt valgte å klikke på reklamebanneret helt øverst på siden, og etter 15 sekunder var han inne på TV2 Sport sine sider. Han gikk ikke tilbake til forsiden, men navigerte videre ved hjelp av lenkene på Sportsidene. Ingen av ungdommene navigerte ved hjelp av tekstbokser der de siste sakene blir listet opp.

Før innspillingene ble gjennomført, antok jeg at *ungdommene ville fokusere mest på venstre siden av nettavisen*. Hovedgrunnen til det er at slik aftenbladet.no er organisert, finner leseren de fleste nyhetssakene på den venstre delen av siden, mens ulike tekstbokser med for eksempel nettmøter og *Din mat* befinner seg på høyresiden, sammen med reklameannonser og bannere. Først når leseren har skrollet ned et stykke på siden, tilbyr høyresiden blant annet kulturstoff. Jeg antok at ungdommene derfor i stor grad ville fokusere på venstresiden. Det gjorde også de aller fleste. Alle sakene ungdommene klikket seg inn på, lå på venstre del av nettsiden. Men noen av bildene høyt oppe på siden ble sett av to jenter, som **Finale på den øde øya** (om Robinson-ekspedisjonen) og **Mest usexy i Hollywood?**, men ingen av de 20 ungdommene klikket på de sakene.

Jeg antok også at *ungdommene ville ha et vertikalt søkemønster*. Siden aftenbladet.no sin forside er så lang, og de fleste nyhetssakene er plassert til venstre, antok jeg at det ville være sannsynlig at ungdommene hadde et vertikalt søkemønster. Det viste seg også å stemme i stor grad. Trenden var at ungdommene lot blikket gli nedover siden langs venstre del, med små horisontale bevegelser mot høyre. Slik kunne de raskt få med seg innholdet på siden.

4.1.3.3 Navigering i vg.no

Det er mange likhetstrekk mellom vg.no og aftenbladet.no når det gjelder navigeringsmuligheter. I vg.no kan man også skaffe seg oversikt over hele siden før man velger sak. Det er også mulig å navigere via menylinjer. Og i likhet med aftenbladet.no, er det også i vg.no en liste med de siste sakene.

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Forsiden av vg.no er også organisert slik at de nyeste sakene er plassert øverst i et hovedoppslag, slik som i aftenbladet.no. Lørdag 15. mai kl. 19.00 var forsiden av vg.no som vist på illustrasjonen under i *Figur 9*. Vg.no har en svært lang side slik at man også i denne nettavisen må skrolle for å kunne se hele siden. I nettavisen vg.no er det også menylinjer man kan navigere videre fra, men menylinjene er ulike de man finner i aftenbladet.no. I vg.no er hovedmenylinjen markert med svart og har følgende kategorier: *nyheter, sport, fotball, rampelys, reise, vær, nytte, TV-guide, leserne og gøy*. Under hovedmenylinjen er det nok en menylinje, markert med blå farge, med disse kategoriene: *vektklubb.no, VGTV, minMote.no, Live, nettby.no, VGlista, møteplassen, E24 og Dine penger*. Kategoriene skiller seg vesentlig fra kategoriene i aftenbladet.no, som er *innenriks, utenriks* og liknende. Den blå menylinjen i vg.no viser til andre nettstedet utenfor avisen, mens tilsvarende menylinje i aftenbladet.no i hovedsak viser til sider fra avisen.

Figur 9. Forsiden av vg.no 14.05. 2010 kl. 19.00

I vg.no er listen over de siste sakene plassert helt øverst på høyre side av forsiden. *Siste nytt* har i tillegg en egen meny, der leseren kan velge mellom kategoriene *alle, nyheter, sport og rampelys*. Ved siden av *Siste nytt* kan leseren velge andre lister: *Mest lest* og *Mest sett*.

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Vg.no skiller seg likevel fra aftenbladet.no når det gjelder navigeringsmuligheter. Når man ved et museklikk har kommet til en sak fra forsiden, finner man i aftenbladet.no fortsatt de fleste sakene fra forsiden nedenfor den valgte saken. Men i vg.no er sidene man kommer til kortere, og det er hovedsaklig bare den valgte saken man finner der, bortsett fra reklamebannere, tekstbokser for debattinnlegg eller andre spesialsider. Det er derfor naturlig å navigere tilbake til forsiden når man har lest en sak, fordi det er der sakene blir presentert.

Jeg antok at ungdommene ville fokusere mest på *venstre side av avisen, og at de ville ha et vertikalt søkemønster*. Vg.no har også organisert stoffet i kolonner, tre eller fire avhengig av hvor store bildene er. De fleste nyhetssakene er plassert til venstre, mens reklame og ulike multimediamslag er plassert til høyre, som vist i *Figur 10*.

Figur 10 Forsiden av vg.no 16.05. kl. 09.50

Vi ser imidlertid fra illustrasjonen i *Figur10* at mellom politiske nyheter, sportsnyheter og kjendisnyheter, finnes det en reklame for Møteplassen. Nettsiden i vg.no inneholder flere elementer enn i aftenbladet.no, men siden hovedvekten av sakene er plassert til venstre, antok jeg likevel at ungdommene ville fokusere mest på venstre side.

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

4.1.3.4 Hvordan navigerte ungdommene i vg.no?

En gjennomgående trend blant ungdommene var at de navigerte vertikalt nedover langs venstre side av nettsiden. Ungdommene beveget blikket fra venstre til høyre når de skannet over venstre del av siden. Av de som ble ferdige med å lese siden de hadde gått inn på, vendte alle bortsett fra en jente tilbake til forsiden for å starte nye søk. Ingen brukte menylinjen til å navigere hurtig til en ønsket side. Det var ingen som navigerte via listene med *Siste nytt*. Samtlige skaffet seg oversikt fra forsiden, og brukte skrollbaren for å orientere seg.

Men to av ungdommene, en gutt og en jente fulgte musepekeren med blikket, og hadde derfor en tendens til å kikke mot høyre når de brukte skrollbaren for å navigere lengre ned på siden. Men blikket vendte tilbake til venstresiden idét de var ferdige med å bruke musepekeren på skrollbaren. En annen gutt startet med å navigere vertikalt nedover venstre del av siden, men så ble blikket trukket mot noen bilreklamer til høyre på siden. Han valgte like etter å lese en sak: **Genierkærer norsk båt**, og den saken befant seg helt til høyre. En av jentene navigerte nedover venstre del av siden til hun kom til en moteartikkel: **Slik tar du vare på vinterstøvlettene**. Fra den saken navigerte hun videre fra moterubrikker som var plassert helt til høyre på siden.

4.1.3.5 Navigering i aftenbladet.no og vg.no - oppsummering

Jeg antok innledningsvis at ungdommene ville fokusere mest på venstre siden av nettavisen, og at de ville ha et vertikalt søkemønster. Det stemte i stor grad, men bare to beveget seg over hele nettsiden. De fleste holdt seg på den øvre, venstre delen av nettsiden. I aftenbladet.no var det noen som vendte tilbake til forsiden etter at de var ferdig å lese en sak, selv om de fleste sakene også er å finne under den valgte. I hvor stor grad forsiden blir betraktet som det gunstigste stedet for orientering, kan imidlertid ikke denne undersøkelsen svare på, i og med at det ble gitt en øvre tidsramme for lesingen, og det derfor ikke var alle som rakk å navigere videre etter at de hadde lest en sak. Mens i vg.no vendte alle ungdommene bortsett fra en tilbake til forsiden når de ville foreta et nytt søk. Det kan komme av organiseringen i vg.no, som nevnt over. Det var interessant at bare to av ungdommene brukte menylinjen i sin navigering i aftenbladet.no, mens i vg.no var det ingen som navigerte på denne måten.

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Hypotese tre *Ungdommene vil fokusere mest på venstre siden av nettavisen, og de vil ha et vertikalt søkemønster* stemmer derfor i stor grad.

4.1.4 Ungdommene vil se bort fra reklamen i nettavisene

Hypotese 4 lyder: *Ungdommene vil se bort fra reklamen i nettavisene*. Når nettaviser benyttes i skolesammenheng, er man gjerne opptatt av at sidene er fulle av såkalt støy. Reklame er et slikt element som ofte blir oppfattet som distraherende og støyende. Jeg antok likevel at ungdommene ville se bort fra reklamen i nettavisene. Stenfors m. fl. mener at det virker som om brukere av websider anvender strategier for å unngå web-annonser (Stenfors, Morén og Balkenius 2003: 638). Når en leser har gjenkjent et element som en reklameannonse, får ikke elementet lengre oppmerksomhet (op.cit. s. 639). Som nevnt i kapittel 4.1.2. hevdet Ben Tatler at det ikke var bevis for at øyet ble trukket mot framtrepende elementer som ikke hadde relevans for oppgaven (Tatler 2009 : 6).

Resultatene var i stor grad i samvar med forventningene. Reklamen på sidene har fått svært lite fokus. Men en av jentene klikket likevel på en reklame for en naturvernkampanje fra Hardanger som kaller seg *Bevar Hardanger*. Kampanjen har tatt i bruk det velkjente maleriet av Tidemand og Gude : *Brudeferden i Hardanger*, og viser hvor stygt alt kan bli, dersom naturen forurenses:

Figur 11.

Dette er ikke en av de mest vanlige kommersielle reklamene, og den var plassert på venstre siden, innimellom nyhetssakene. Det er derfor mulig at ungdommen som klikket på dette elementet, ikke betraktet det som en reklame. Resultatene fra begge nettavisene viser imidlertid at det er en helt klar tendens at ungdommene styrer unna reklamene. Sannsynligvis

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

ser de ikke på reklamen som relevant innhold i nettavisen. Hypotese 4 : *Ungdommene vil se bort fra reklamen i nettavisene* stemmer.

4.1.5 Gutter og jenter har ulike lese-mønstre

Den femte hypotesen lyder: *Gutter og jenter har ulike lese-mønstre*. Hypotesen er basert på Trygg bruk – undersøkelsen (Medietilsynet 2008), og egen erfaring som lærer på ungdomstrinnet. Det kom fram av Trygg bruk – undersøkelsen at gutter og jenter har ulike internettvaner. Det var 59 % av guttene som brukte internett flere ganger daglig, og 51 % av jentene svarte det samme (op.cit.s.13). 65 % av guttene hadde egen pc, blant jentene hadde 54 % egen pc (op.cit.s. 9). Når det gjaldt besøk av nyhetssider, var det 45 % av guttene og 40 % av jentene som sa at de brukte nettet til å besøke nyhetssider (op.cit.s. 15). I 2008 hadde altså flere gutter enn jenter egen pc, guttene var oftere på internett og besøkte nyhetssider hyppigere enn jentene.

Resultatene av min undersøkelse viser også noen ulikheter i lese-mønstret til guttene og jentene.

Guttene hadde en markert raskere orienteringsfase i begge nettavisene.

I aftenbladet.no var som nevnt i kap. 4.1.1 den gjennomsnittlige orienteringsfasen til guttene 36,75 sekunder. Den gjennomsnittlige orienteringsfasen til jentene var 76,333 sekunder, som vist i tabellen under.

aftenbladet.no:

Gjennomsnittlig orienteringsfase for guttene	Gjennomsnittlig orienteringsfase for jentene
36, 75 sekunder	76,333 sekunder

I vg.no var den gjennomsnittlige orienteringsfasen lavere hos både guttene og jentene, men guttene var raskest også i dette tilfellet, som nevnt i kap. 4.1.1.2 og vist i tabellen under:

vg.no

Gjennomsnittlig orienteringsfase for guttene	Gjennomsnittlig orienteringsfase for jentene
12,125 sekunder	55, 25 sekunder

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

I den andre hypotesen antok jeg at mange ville velge hovedoppslaget. Det viste seg at det bare var 35% av ungdommene som valgte hovedoppslaget i aftenbladet.no. Bare 20% av ungdommene valgte hovedoppslaget i vg.no. Fordelingen av gutter og jenter som leste hovedoppslagene var som følger: I aftenbladet.no var det 37,5% av guttene som leste hovedoppslaget og 33,33 % av jentene som leste hovedoppslaget. I vg.no var det fortsatt 37.5% av guttene som leste hovedoppslaget, mot bare 8,33% av jentene. Sammenlikner man resultatene, er det en svak tendens til at flere av guttene leste hovedoppslaget.

Guttene og jentene leste mange felles saker i aftenbladet.no. Det var en høyere andel av guttene som leste sportssaker enn av jentene. I vg.no valgte guttene og jentene i større grad ulike saker.

Når det gjaldt navigering, var det bare gutter som brukte menylinjen for å komme direkte til en ønsket side. To av åtte gutter, eller 25 % av guttene valgte det alternativet, men bare under lesingen i aftenbladet.no. Det var bare en jente som valgte å klikke på en reklame, mens resten av ungdommene valgte å styre utenom.

Hypotesen om at guttene og jentene hadde ulikt lese-mønster stemmer dermed når det gjelder flere forhold. Det er imidlertid utenfor denne studiens rammer å fastslå i hvor stor grad det er ulikheter i lese-mønster mellom de to kjønn.

4.2 Spørreundersøkelsen

Hensikten med spørreundersøkelsen var å kartlegge hvordan ungdommene så på sin egen internetterfaring og sin internettbruk generelt. Mer spesifikt ville jeg danne et bilde av hvordan 9.klassingene forholdt seg til nettaviser. Stenfors m. fl. hevder at erfaring med spesifikke websider og med internett generelt, vil ha innvirkning på hvor lang tid det tar for brukeren å orientere seg på siden. Dessuten hersker det mange myter om ungdoms suverenitet i forhold til internett, de er blant annet blitt omtalt som ”screenagers ” og datanomadar”(Krumsvik 2007 : 2). Det ville derfor være interessant å finne ut hvordan de selv ville bedømme sin erfaring med internett og med nettaviser.

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

4.2.1 Resultatene

Spørreundersøkelsen viste at de fleste ungdommene er på internett ofte eller til og med hver dag. Både guttene og jentene er mye på internett, og de har ofte tilgang til nettet hjemme. En av jentene mener selv at hun er sjelden på internett. Videre viste undersøkelsen at noen av nettsidene som Facebook og Msn er mye besøkt av både gutter og jenter, mens andre nettsider ikke blir like mye besøkt av begge kjønn. Blogger er mest besøkt av jenter, mens guttene deltar oftere i online-spill. Når det gjelder nettaviser ser det ut til at flere av guttene ofte er innom, enn jentene. Jentenes svar viste en tendens til at de sjelden besøker nettaviser. Samtidig viste svarene på spørsmålet om hva de liker å lese i nettaviser, spørsmål 5, at arenaen ikke er ukjent for dem likevel.

4.2.2. Kommentarer til presentasjonen av tallmaterialet

Tallmaterialet blir presentert i antall ungdommer, og det blir oppgitt om det er gutter eller jenter som svarer. Tallene blir også oppgitt i prosent. Prosent blir brukt for å kunne sammenlikne. Forbehold knytter seg til at det er få personer i gruppene, og det er 50% flere jenter. Derfor blir både antall og prosent oppgitt. Der tallene presenteres som prosent, runder jeg av til hele tall, slik at tendensen blir tydeligere.

Den noe skjeve fordelingen av kjønnene gjenspeiler kjønnsfordelingen på klassetrinnet til disse ungdommene. Det er ikke et poeng i denne sammenhengen å dra generelle konklusjoner ut i fra resultatene av spørreundersøkelsen. Man kan ikke på grunnlag av undersøkelsen alene fastslå hvilke internettvaner gutter og jenter generelt har. Men resultatene kan gi et bakgrunnsbilde av hvordan mine testpersoner vurderer sin internettbruk, og sitt forhold til nettaviser.

Spørsmålene og resultatene blir presentert i nedenfor:

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Spørsmål 1:

Hvor ofte er du på internett?	daglig		ofte		av og til		sjelden		aldri	
Guttene:	8	100 %								
Jentene:	4	33 %	7	58 %			1	8 %		

De fleste ungdommene er mye på internett. Samtlige gutter mener selv de er på internett hver dag, mens ca. 33 % av jentene sier det samme. 58 % av jentene mener at de er ofte på internett. En jente mener selv at hun sjelden er på nettet.

Spørsmål 2:

Har du tilgang til internett hjemme?	daglig		ofte		av og til		sjelden		aldri	
Guttene:	7	88 %	1	13 %						
Jentene:	10	83 %	2	16 %						

Spørsmål 1 som handler om hvor mye ungdommene er på internett, kan henge sammen med hvor ofte de har tilgang på internett hjemme, som spørsmål 2 søker å finne svar på. Her er det også en klar tendens som viser at ungdommene selv mener de har god tilgang til internett. Sju av guttene og ti av jentene har daglig tilgang på internett, mens en av guttene og to av jentene ofte har det. Guttene og jentene svarer relativt likt; ca 88 % av guttene og ca 83 % av jentene har tilgang på internett hver dag.

Spørsmål 3:

På spørsmål 3 skulle ungdommene både oppgi hvilke sider de besøker på Internett, og anslå hvor ofte de er på disse sidene. Det var og mulig å oppgi flere siden enn de som var nevnt.

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Guttene:

Hvilke sider besøker du på Internett? Hvor ofte?	Daglig	ofte	av og til	sjelden	aldri
Blogger		1	1	3	3
Facebook	5	2		1	
Msn	7		1		
Online spill	3	4	1		
nettavis	2	3	1	1	1
google	3	2	2	1	
wikipedia		2	3	3	

Jentene:

Hvilke sider besøker du på Internett? Hvor ofte?	Daglig	ofte	av og til	sjelden	aldri
Blogger	3	2	2	1	4
Facebook	3	7			2
Msn	1	4	6	1	
Online spill		1	1	4	6
nettavis		1	5	5	1
google		5	6	1	
wikipedia		2	5	4	1

Guttene i undersøkelsen er generelt ikke mye på blogger. Bare en gutt sa at han ofte er på blogger. Blant jentene var det 25 % som sa at de er på blogger hver dag, mens det var ca 33 % som sa at de aldri besøker blogger. Blant guttene var det Facebook og Msn som fikk flest treff på sider de daglig besøker. 88 % av guttene sa at de daglig besøker Msn, mens 63 % er på Facebook hver dag. 38 % av guttene er daglig på google, 38% spiller online-spill hver dag og 25 % oppga å besøke nettaviser hver dag.

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Av jentene fikk Facebook og blogger høyest treff som sider de besøker hver dag. 25 % av jentene sa at de besøker disse nettstedene daglig. 8 % oppga Msn som et nettsted de besøker hver dag. Ingen av jentene har oppgitt nettavis som et nettsted de besøker hver dag. En av jentene mente at hun aldri besøker nettaviser. Det var 42 % av jentene som sa at de besøker nettaviser av og til.

Ungdommene fikk også muligheten til å oppgi andre nettsider som ikke stod i undersøkelsen, og anslå hvor ofte de besøkte disse sidene. Noen av ungdommene benyttet seg av dette, og nevnte andre nettsteder:

Guttene:

	daglig	ofte	av og til	sjelden	aldri
Andre:					
CS	1				
Secound life		1			
Torrentz.com		1			
Nettby	1				

Jentene :

	daglig	ofte	av og til	sjelden	aldri
Andre:					
Youtube.com	1	2	2		
sol			1		
Natur og ungdom		1			
Seher.no		1			
Costume.no		1			
BBC		1			

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Guttene oppgav andre nettsteder som CS, som er et online spill, og de nevner *torrentz.com* som blant annet formidler filmer. Til slutt nevnes *second life* og *nettby* som er virtuelle nettsamfunn. Jentene nevner flere nettsteder, som *youtube.com*, og *seher.no* som fokuserer på kjendisstoff og moter. Jentene nevnte også sider som *nu.no*, natur og ungdom sine sider, og BBC. Guttene og jentene svarer relativt likt på at de er mye på internett, men vi ser at selv om de har noen nettsteder til felles, er det også en tendens til at de velger ulike nettsteder.

Spørsmål 4:

Hvor mye erfaring har du med internett?	Mye		En del		litt		ingen
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent	
Guttene:	4	50%	4	50%			
Jentene:	4	33%	6	50%	2	17%	

Ungdommene har på spørsmål 1 svart på hvor ofte de er på internett, og på spørsmål 2 svarte de på hvor god tilgang til nettet de hadde. Spørsmål 3 beskriver hvilke nettsteder de besøker, og hvor ofte de besøker disse sidene. På spørsmål 4 blir de bedt om å beskrive hvor mye erfaring de selv mener at de har med internett. 50 % av guttene mener selv de har mye erfaring med internett. 33 % av jentene mener det samme. 50 % av guttene og 50 % av jentene sier at de har en del erfaring med nettet. Ingen av guttene krysser av at de har litt eller ingen erfaring med internett. Ca 17 % av jentene mener selv at de har litt erfaring med internett.

Spørsmål 5:

Spørsmål 5 handler spesifikt om nettaviser, og hva ungdommene liker å lese i nettavisene. De kunne krysse av flere steder.

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Når du leser en nettavis, hva liker du å lese?				
	Guttene:		Jentene:	
tegneserier	3	38%	4	33%
nyheter fra utlandet	5	63%	5	42%
nyheter fra Norge	5	63%	7	58%
nyheter fra Stavanger	5	63%	8	67%
sport	4	50%	2	17%
kultur (om musikk, bøker, film, kjendiser)	2	25%	10	83%
reklame	1	13%	2	17%
politikk	1	13%	3	25%
annet			1	8 %
miljø- og klimasaker			1	8%
mote og sånn			1	8%
historie			1	8%

Undersøkelsen viser en markant forskjell mellom guttene og jentene når det gjelder kulturstoff. 83% av jentene, det vil si alle bortsett fra to, liker å lese om kulturstoff. Flere jenter enn gutter krysser av på at de liker å lese reklame, mens det er flere gutter som liker å lese om sport. Alle ungdommene liker å lese nyheter fra Stavanger.

Spørsmål 6:

I spørsmål 6 kunne ungdommene komme med sine antakelser om hva som får dem til å foreta et museklikk på en tekst for å lese den. Hvis de mente at andre elementer enn de som var oppgitt var viktige, var det en ekstra rad som de selv kunne fylle ut. En av jentene har selv fylt ut at det som får henne til å klikke på en tekst er : ” at overskriften er stor og tydelig og at den ser ”viktig ut”.

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Når du leser en nettavis, hva tror du får deg til å klikke på en tekst?				
	Guttene:		Jentene:	
Overskriften	7	88 %	10	83%
Bildet	7	88 %	6	50 %
Hva saken handler om	3	38 %	6	50 %
At saken kommer opp først på siden			1	8 %
Annet				
At overskriften er stor og tydelig og at den ser "viktig" ut.			1	8 %

De fleste av ungdommene tror at det er overskriften og bildet som får dem til å velge hva de skal lese om. 38 % av guttene og 50 % av jentene legger også vekt på sakens innhold får dem til å velge en tekst. Det er bare en av jentene som tror at det er viktig for dem at saken kommer først opp på siden.

4.2.3 Oppsummering av spørreundersøkelsen:

Spørreundersøkelsen viste at de aller fleste av ungdommene er erfarne med internett generelt. Men undersøkelsen gir litt tvetydige svar på hvilken erfaring ungdommene har med nettaviser. 10 % av testpersonene oppgir at de aldri leser nettaviser, men svarer likevel på hva de liker å lese i nettavisene. Det var uventet at 10 %, eller to av tjue ungdommer, skulle oppgi at de aldri besøker nettaviser. Jeg vet at ungdommene har vært i kontakt med nettaviser i forbindelse med skolen, men det er selvsagt ikke sikkert at de regner seg som lesere av nettaviser likevel. Det var en markert forskjell i svarene til guttene og jentene om hvor ofte de leste nettaviser. Blant guttene er det 63 % som leser nettaviser daglig eller ofte, mens det er kun 8 % av jentene som sa at de leste nettaviser ofte. Ingen av dem leser nettaviser daglig.

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

4.3 Retrospektive intervju

Retrospektive intervju ble gjennomført av et utvalg på 14 av ungdommene (sju gutter og sju jenter) etter at de hadde blitt presentert for forsiden av aftenbladet.no, og vg.no.

Ungdommene hadde da allerede gjennom spørreskjemaet sagt noe om hvor erfarne de selv mente de var med internett generelt og mer spesifikt med nettaviser. Gjennom å registrere øyebevegelsene mens de ble presentert for to ulike nettaviser, fikk jeg et inntrykk av hvor fokuset deres var på sidene, hvilke bilder, overskrifter, tekster eller liknende de festet blikket på. Jeg fikk også sjansen til å studere hvilke saker de klikket seg inn på for å lese nærmere. Hensikten med å foreta noen retrospektive intervju i tillegg var både å finne litt ut om hvilket inntrykk de hadde dannet seg av nettsiden de hadde sett på, og hva de husket av det de hadde sett. Jeg ville også høre litt mer om i hvilke sammenhenger de pleide å gå inn på nettaviser, hvilken de ville velge og hva de eventuelt søkte i nettavisene.

4.3.1 Intervjuguide

Jeg hadde en intervjuguide som utgangspunkt for intervjuene. Samtidig ville jeg at samtalene skulle forløpe mest mulig på ungdommenes premisser. Det ble derfor litt ulike samtaler, der oppfølgings spørsmål var vesentlige. Spørsmål jeg ville ha svar på var:

1. Hva var det første du la merke til på siden?
2. Var det noe du hadde lyst å lese mer om på siden?
3. La du merke til reklamen på siden?
4. Hva gjør du når du er på internett?
5. Hender det at du selv besøker nettaviser?
6. Hva vil du lese om i nettaviser?
7. Hvilken nettavis ville du foretrekke?
8. Hvordan finner du fram til nettavisen?

4.3.2 Resultater av intervjuene

Alle ungdommene som ble intervjuet, fikk spørsmål om hva de først la merke til på nettsiden. Et svar som gikk igjen, var at de hadde lagt merke til alle bildene og overskriftene. Noen av dem husket hva som stod i overskriftene, mens andre mente at de ikke hadde lest dem, bare

Nettavis som literacy-arena for ungdom**- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase**

sett dem. Noen nevner at de først la merke til den saken som først kom opp, hovedoppslaget. En av guttene svarte at det første han la merke til, var en reklame til høyre. Han trodde den dreiet seg om Kanariøyene, hvilken den også gjorde.

På spørsmål om det var noe de kunne tenke seg å lese mer om, nevnte de fleste de sakene de hadde gått inn på, bortsett fra en av guttene som svarte etter at han hadde lest vg.no at han egentlig kunne tenkt seg å se Fan Thomas, men han hadde ikke gjort det. Han hadde tenkt på det etterpå. Flere sa at de hadde klikket på saker de hadde hørt om, eller saker som de ble nysgjerrige på. Men ikke alle hadde funnet ut hva sakene dreiet seg om, selv om de leste dem.

De fikk også spørsmål om hvilke typer saker de likte å lese om. Noen svarte litt generelt, som; utenrikssaker og innenrikssaker. Flere ville lese om sport, og mer spesifikt om fotball. En av guttene mente at det var interessant å følge med på saker han hadde hørt om før, for å se "hvordan det gikk". Noen trekker fram at de vil lese om store og viktige saker, mens noen ville lese om noe "sjokkerende". En av jentene svarte at hun likte å lese om saker som angikk henne, saker som handlet om skoleelever. Blant jentene var det noen som likte å lese om kjendiser og moter, samtidig som andre trakk fram de samme emnene som negative, som emner de definitivt ikke var interessert i.

På spørsmål om de hadde lagt merke til reklamen på siden, svarte ungdommene bekreftende. En av guttene trakk som nevnt fram reklamen til høyre som det første han hadde lagt merke til. Men han la til at han hadde bare sett den, han var ikke interessert i å klikke videre på den. En annen gutt hadde klare strategier for hvordan han skulle unngå reklame. Han visste at reklamen stort sett var på sidene, og han holdt seg derfor på midten av siden.

På spørsmål om hva de gjør på når de er på internett, nevnte ungdommene hovedsaklig sosiale medier som Facebook, Msn, blogger, spill og hjemmesider. Noen av jentene svarte at de brukte internett til leksene. To av guttene svarte at de gikk til nettaviser for å sjekke sportsresultater. Jeg spurte alle som nevnte de sosiale mediene om det hendte at de gikk inn på nettaviser når de var på internett. Alle bortsett fra en jente svarte at det hendte. Men de oppga ulike årsaker til at de oppsøkte nettaviser. En jente gikk til nettaviser for å sjekke

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

værmeldingen og en av guttene brukte kun nettaviser til å finne ut hva som går på tv. Noen gikk til nettavisene i skolesammenheng, mens andre ville finne ut hva som skjer i verden. På spørsmål om hvilken av de to nettavisene de ville foretrekke, svarte 67 % av de spurte ungdommene at de ville foretrekke vg.no. De ga litt ulike grunner til det. En av guttene mente at vg.no var best oppdatert på sportsnyheter, mens en annen gutt la vekt på at vg.no har en kort adresse: vg.no. Noen av jentene trakk fram at vg.no inneholdt mer sladder, og stoff om moter og kjendiser, og derfor likte de den nettavisen best. Noen la vekt på at vg.no har mer utenriksstoff enn aftenbladet.no, og at den generelt hadde ”mer nyheter” som de sa. En av guttene syntes vg.no var best, fordi den var mest kjent, de selger den andre steder i verden også. 19 % av de spurte ungdommene foretrakk aftenbladet.no. Den ene jenten svarte at hun likte aftenbladet sin nettavis best, fordi den ikke inneholdt så mye sladder og kjendisstoff som vg.no En annen la vekt på at aftenbladet.no var en lokalavis, og at de kunne lese om kjente, skolen og liknende der. Det ble også nevnt at aftenbladet.no var ”litt mer ordentlig” enn for eksempel vg.no, ”litt mer seriøs”. En av guttene sa at han ville lese om Stavanger, og derfor leste han aftenbladet.no. Leste han vg.no, handlet det bare om Oslo, og hvis han ville vite noe om Oslo, fikk han det på tv. To av elevene visste ikke helt hva de ville foretrekke.

De fleste svarte at de fant fram til nettavisen ved å skrive adressen i adressefeltet. En av jentene svarte at faren hadde vg.no som startside på pc'en, derfor kom hun direkte inn på nettavisen til vg.

4.3.3 Oppsummering av intervjuene

Ungdommene som ble intervjuet, svarte alle at de var ofte på internett, men de fleste oppga ulike sosiale medier som årsak til at de oppsøkte nettet. Bare to av guttene svarte at de oppsøkte internett for å sjekke sportsresultater og nyheter, og derfor gikk direkte til nettavisene. Det så ut til å være en tendens at mange ungdommer ”stakk innom” nettaviser mens de likevel var på internett. En av guttene sa at han gikk til nettaviser hvis han kjedet seg, ellers var det ulike grunner til å oppsøke nettavisene. Gjennom intervjuene fikk jeg inntrykk av at mange så på nettaviser som gode kilder for å finne ut hva som skjer, samtidig som flere svarte at de ikke hadde fått tak i hva sakene egentlig dreiet seg om.

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

5. Drøfting av resultater

Utgangspunktet mitt for denne undersøkelsen var å finne ut hvordan ungdom leser nettavis når de selv kan velge hva og hvordan de vil lese. Jeg har hatt et fokus på lesingens orienteringsfase, og jeg ville finne ut hvor lang tid de unge leserne brukte på å orientere seg i nettavisene, hvilke elementer som ble valgt og hvordan de navigerte.

Hovedspørsmålet i studien min var: *hvordan leser ungdom nettaviser?* Det korte svaret på det er - *forskjellig*. Ungdommene som har deltatt i undersøkelsene, har blitt presentert for to ulike nettaviser. Resultatene viste at det var overfladiske likhetstrekk i den visuelle atferden til ungdommene mens de leste de ulike nettavisene: De beveget blikket over siden, de fokuserte på tekst og bilder. Noe ble lest ord for ord, mens andre elementer ble ignorert. Reklamen ble i stor grad ignorert. Det var noen kategorier av saker som ungdommene foretrakk: sportsnyheter, saker som omhandlet barn og ungdom og litt sjokkerende og viktige saker. Likevel var det stor variasjon i hvor lang tid de brukte på å orientere seg på siden, og hvilke saker som ble valgt. Det var og variasjon i hvor grundig sakene ble lest.

5.1 Tre leserprofiler

Kan man så finne noen ulike leserprofiler blant de 20 ungdommene som deltok i undersøkelsen? Holsanova m.fl. finner tre hovedkategorier lesere i sin studie av voksne lesere; "editorial readers, overview readers and focused readers" (Holsanova og Holmqvist 2006: 65). De forklarer "editorial readers" som lesere som unngår reklamen helt, og bare holder seg til sakene i avisen (op.cit. s. 88). "Overview readers" får med seg de viktigste overskrifter, ingresser, bilder og liknende, men viser liten lese-aktivitet, de skanner snarere siden (loc.cit). Leseren som omtales som "focused reader" leser bare én sak, og leser den grundig (loc.sit.) .

Kan man så peke på tilsvarende kategorier av leserprofiler i en studie av ungdomslesere, og i så fall hvilke? Gutt a skilte seg merkbart ut med å være svært selektiv i valg av saker i

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

lesingen av aftenbladet.no, og han fant raskt fram til fotballnyhetene som han var interessert i. Gutt a kan kategoriseres som en fokusert leser, i og med at han hadde en svært effektiv måte å navigere direkte til de utvalgte sakene. Et slikt lese-mønster vil være svært effektivt når en på forhånd vet hvilke saker man vil finne ut av, og man slipper å sløse bort tid på å skape et overblikk. Samtidig får en slik leserprofil en annen leseropplevelse, enn hvis han hadde skaffet seg et overblikk over siden først. Han vil ikke få med seg saker fra andre kategorier, og vil heller ikke legge merke til reklamen på siden.

De to jentene, jente d og jente k passer inn i kategorien oversiktslesere (overview readers). Begge to beveget blikket over hele nettsiden til aftenbladet.no, uten at de leste mer enn overskrifter og ingresser, og kikket på bildene. De klikket seg aldri videre til andre sider, men oppholdt seg hele tiden på forsiden. Mesteparten av tiden skannet de siden for å skaffe seg oversikt.

Hva så med resten av ungdommene? Kan de plasseres i noen kategorier? Resten av ungdommene hadde i ulik grad et lese-mønster som kan passe inn i kategorien : "editorial readers", samtidig som mange hadde innslag av oversiktslesing. De styrte unna reklamen, med ett unntak, og holdt seg til sakene på avissiden. Det var imidlertid tydelig at ungdommene valgte ulike saker fra avisene.

Vi finner holdepunkter for tre ulike leserprofiler blant ungdommene. Men vil det samme mønsteret gjenta seg hver gang de leser en nettavis? Vil den fokuserte leseren alltid velge den samme strategien for å finne fram til den ønskede saken? Stenfors m.fl hevder at hvordan man forholder seg til en web-side er sterkt influert av hvilken oppgave man har for øyeblikket: *".../ the scanning of a web page is strongly influenced by the task at hand. "* (Stenfors, Morén og Balkenius 2003: 635) I undersøkelsen fikk ikke ungdommene noen konkret oppgave om hvordan de skulle lese nettsidene, de kunne selv velge hvordan de skulle forholde seg til sidene. For å svare på disse spørsmålene må samme eller liknende undersøkelser gjennomføres flere ganger og av et større utvalg. Undersøkelsen min kan ikke lene seg på tidligere studier, og for å kunne skape grunnlag for generalisering må nye undersøkelser utføres.

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

5.2 Ulike leserprofiler blant gutter og jenter?

Det kan være grunn til å stille spørsmålet om det kan sies å være typiske ”gutteprofiler” og ”jenteprofiler” når ungdommene leser på nett. Det er flere vesentlige forskjeller mellom guttenes og jentenes lesing. Vi så i kapitlet over at blant de fokuserte leserne var det bare gutter, mens jentene representerte oversiktsleserne. Gjennom spørreskjemaet ble det tydelig at guttene besøkte nettaviser vesentlig oftere enn jenter, og øyebevegelsesmålingene viste at guttene orienterte seg mye raskere på siden. Guttene og jentene har oppgitt at de liker best å lese ulike saker, selv om det ikke kom like tydelig fram under innspillingene.

Vil ”gutteprofilen” dermed kjennetegnes av den raske, erfarne nettavisleseren som stikker innom nettavisen for å sjekke sportsresultatene? Mens ”jenteprofilen” er den mer omhyggelige leseren som vil ha med seg alt og gjerne leser kulturnyheter? Denne studien kan selvsagt ikke trekke noen generelle konklusjoner, men det er likevel interessant å merke seg de ulikhetene mellom kjønnene.

Det kan virke som nettavisformatet i seg selv innbyr til noen av forskjellene mellom gutters og jenters lesing av nettavis. Dette gjelder i særskilt grad vg.no. Det er så stor grad av valgmuligheter på arenaen, at uttallige leseropplevelser er mulig. I spørreundersøkelsen kom det fram at mange jenter besøkte blogger, mens guttene nevnte blant annet ulike nettsamfunn. Fra vg.no kan man navigere direkte til begge disse typene nettsted. Nettavisen kan på den måten være en literacy-hendelse som rommer det meste.

Fra et utdanningsperspektiv vil det være nyttig å kjenne til ulikhetene mellom hvordan gutter og jenter leser nettaviser. Hvis guttene kommer til nettavisen for å lese nyheter og sport, mens jentene heller vil lese kulturstoff, vil det få konsekvenser for hvilket utbytte de får av arenaen. Det kan derfor være nyttig å se nærmere på hvilke holdninger og verdier de unge kommer til nettavisen med.

5.3 Ungdoms verdier og holdninger til nettavisarenaen

Tanken om at de involverte individene kommer til tekstene med en bevissthet om hva teksten er og skal brukes til, hvilken verdi den har og hva slags holdninger de vil innta overfor den, var sentrale spørsmål for studien i starten. Kunnskap om nettavis som autentisk skriftkulturell

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

arena for ungdom, kan si noe om hvilke verdier og holdninger ungdom kommer til arenaen med, og leder til en rekke spørsmål knyttet til dette møtet mellom ungdom og nettavisarena: Hvordan vurderer de denne skriftkulturelle arenaen? Er det en arena som er forbundet med underholdning? Er nettavis en kilde til sannhet? Hvilke typer kunnskap mener ungdommen at de kan finne der? Tar de nettavistekstene like mye på alvor som for eksempel læreboktekstene? Hva gjør de hvis de ikke forstår tekstene? Gir opp og klikker seg videre til en annen tekst?

I begge innspillingene, ble ungdommene presentert for forsiden av nettavisen, uten å få klare instruksjoner om hva, hvordan eller hvorfor de skulle lese. Intensjonen var at de skulle være fri til å ta disse valgene selv. I følge David Barton leser man ikke uten at det har en hensikt: ”/.../ all literacy activities have a purpose for people. People do things for a reason, people have purposes. In general, people do not read in order to read,/.../ ” (Barton 2007: 47). Hvis dette stemmer, kunne man anta at ungdommene ikke ville lese nettavisene i det hele tatt, dersom det ikke var knyttet noen spesifikk hensikt til lesingen. Hvordan kan det da forklares at samtlige likevel leste i nettavisene? En forklaring kan være at ungdommene bragte med seg sine egne holdninger til og hensikt med lesing inn i undersøkelsen. Idét elevene ble presentert for nettavisen, kunne ungdommene bruke opparbeidet erfaring med nettavisarenaen og internett generelt, og starte sin lesing, ut i fra sine egne mål for aktiviteten. Men det gjenstod å se om slike egne hensikter ville komme til uttrykk i den visuelle atferden.

Både spørreundersøkelsen, registreringen av øyebevegelser og intervjuene ga tydelige svar på at mange aspekter ved nettavisarenaen var kjent for ungdommene. Alle visste hva nettaviser var, og alle hadde en eller annen gang vært inne på en nettavis. Men variasjonen var stor, fra ungdommene som daglig oppsøker nettaviser, og til de som kun har vært i kontakt med arenaen få ganger.

Det var synlig og tydelig hvilke hensikter de to guttene som via menylinjen gikk direkte til fotballsiden hadde med sitt opphold på nettavisarenaen: de ville sjekke siste nytt om favorittlagene. De valgte en effektiv vei til informasjonen de søkte, og brukte ingen tid på alle andre mulighetene som finnes i nettavisarenaen. De var klar over at det fantes andre typer saker, men valgte dem bort. Dette blir tydelig hvis vi følger en av dem litt nærmere gjennom de to forsidenene. I aftenbladet.no hadde gutt a i løpet av få sekunder navigert seg til

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

fotballsidene, og startet en orientering blant saker han på forhånd visste at han var interessert i. Han leste verbalteksten og så på bildene, og husket etterpå svært godt hva han hadde lest. Dette var en literacy-hendelse som ga mening for ham, og det var en aktivitet han vanligvis utfører daglig. Men da gutt a ble presentert for vg.no, viste han at han også hadde andre hensikter med nettavislesingen: Her lot han seg inspirere til å lese om 10-åringen som var blitt svineinfluensavaksinert mot foreldrenes vilje, og senere leste han teksten om mannen som ble henrettet etter 28-år på dødselle. Så selv om han vanligvis knyttet nettavisarenaen til informasjon om fotball, var han åpen for å lese om andre saker som kunne virke interessante.

Noen av ungdommene uttrykte at de likte å følge med på saker de hadde hørt om, og kunne oppsøke nettavisere for å bli oppdatert i de sakene. De brukte overskriftene og bildene på forsiden av nettavisen til å søkte etter kjente saker. Fant de noen saker de hadde hørt om, klikket de på saken, for å finne ut hva som hadde skjedd. Jente b klikket på saken om Tiger Woods fordi hun hadde hørt om meldingen på mobilsvareren på nyhetene samme morgen, og klikket derfor på saken for å finne ut hva det egentlig dreiet seg om. Men på spørsmål om hun fant ut hva saken handlet om, svarte hun benektende "ikke egentlig". Jente i klikket også på en sak hun hadde hørt om : "Nær 200 pågrepet etter krig i gatene" . Hun leste deler av brødteksten, og startet deretter å skanne siden. Etterpå fortalte hun at hun ville finne ut hva som hadde skjedd, men hun visste fortsatt ikke hva saken egentlig dreiet seg om. De to jentene hadde til hensikt å lese i nettavisene for å få svar på spørsmål de hadde om saker de hadde hørt om; enten bakgrunnsinformasjon eller oppdateringer. Men de ble altså skuffet i forhold til det, det var ikke så lett å finne "svarene" likevel. En av guttene hadde imidlertid ingen forventning om at nettavisene skulle gi svar på hva som har skjedd. Når han vil vite "sannheten" som han sa, går han til *Forum*. "Men det er litt sånn at hvis det står noe i avisen som er tull, så kan du gå på Forum og få vite sannheten om det."

Flere av jentene sa at de likte å lese om kjendiser og synes det var kjekt å lese om "sladder". De samme jentene foretrakk vg.no framfor aftenbladet.no, og skannet sidene for å finne slikt stoff. Noen av dem brukte lang tid på å orientere seg på siden, som jente k. Hun var en av to jenter som skrollet helt ned til bunnen av av begge nettavissidene. Hun skannet over alle sakene, for å finne noe interessant. Hun sa etterpå at hun lette etter noe som var interessant nok til å lese. Mens hun søkte etter interessante saker på forsidene, leste hun imidlertid de

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

fleste ingressene. Så selv om hun etterpå sa at hun ikke hadde funnet noe interessant nok til å lese om, leste hun faktisk mye tekst.

Det er tydelig at ungdommene kom til nettavisarenaen med ulike hensikter. Noen hadde på forhånd klart for seg hva de ville ha ut av sidene, mens andre brukte forsidene med alle bildene og overskriftene til å la seg inspirere til å lese mer om noe. Alle testpersonene så ut til å komme til denne literacyarenaen med noen tanker om hva de kunne få ut av den.

Det å se på literacy med utgangspunkt i hvordan literacy blir brukt i daglige hendelser, gir rom for å ta med leserens motivasjon for lesingen, leserens holdninger til lesingen og hvilke verdier leseren tillegger lesingen. Barton hevder at : "We have awareness, attitudes and values with respect to literacy and these attitudes and values guide our actions." (Barton 2007:35). *Hvilke verdier og holdninger har ungdommene i forhold til nettavisarenaen, og hvordan kommer disse til uttrykk i lesingen deres?*

Etter å ha studert resultatene av undersøkelsen, kan man se en tydelig trend i det at ungdommene har klare strategier for å unngå reklame. Uavhengig av hvordan lesemønsteret deres var eller hvilken hensikt de hadde med lesingen, så ville de unngå reklamen. Det kan se ut til at ungdommene var enige i at reklamens verdi var lav, og at de måtte unngå den for å finne fram til det "egentlige" innholdet. I de retrospektive intervjuene kommer det fram at de har lagt merke til reklamen, de vet hvor den er, men de har bevisst ikke klikket seg inn på de ulike annonsene, riktignok med ett unntak. Ingen av dem kom til nettavisarenaen for å se på og lese reklamen, og reklamen fikk svært liten fokus, uansett hvor fargerik og animert den var.

I de retrospektive intervjuene, er det mange som nevner "kjendiser" og "sladder".

Kategoriene "kjendiser" og "sladder" kan regnes som kulturstoff, selv om sistnevnte kategori favner mye videre. Resultatene fra spørreundersøkelsen viste at 83% av jentene likte å lese om kulturstoff, mens bare 25% av guttene har svart det samme. I de retrospektive intervjuene er det tydelig at holdningene til disse kategoriene går i begge retninger. Mens noen oppgir det å lese om "kjendiser" og "sladder" er selve motivasjonen for å gå til nettavisen, har den type stoff en negativ verdi for andre. Men er det forskjeller i den visuelle atferden? Jente c og jente

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

h har i de retrospektive intervjuene sagt at de foretrekker aftenbladet.no framfor vg.no, blant annet fordi :”/.../ jeg føler vg har mer sånn sladder enn nyheter og veldig store overskrifter. Jeg føler Stavanger Aftenblad er litt proffere, litt mer ordentlig”. Samme holdning kom til uttrykk i form av de sakene jente h velger å lese om i vg.no : Hun klikket seg inn på hovedoppslaget om den norske ambassaden som ble angrepet, og deretter leste hun en klimasak. Mens jente c valgte å lese om 10-åringen som ble svineinfluensavaksinert mot foreldrenes vilje, og deretter valgte hun saken med Tiger Woods. Det kan vel diskuteres om den sistnevnte saken er en sportssak, eller om den saken kommer mer inn i kategoriene ”kjendisstoff” og ”sladder”. Eksemplene over kan tyde på at det er samsvar mellom det ungdommene fester blikket på og de verdiene og holdningene de gir uttrykk for. Men det er utenfor denne studiens rammer å fastslå denne sammenhengen ut i fra de foreliggende resultatene.

Resultatene viste også at ungdommene vurderte verbaltekst som det beste stedet for informasjon. Der det var mulig å nytte multimodale tekster, som video eller billedserier, var det få som valgte dette. Det kan se ut til at de har med seg holdninger om at viktig informasjon finnes i verbaltekst, bilder og video ble derfor nedprioritert.

Det er tydelig at ungdommene kommer til nettavisene med holdninger om at reklame er noe man unngår når man er på nettaviser. Også andre holdninger og verdier kommer mer indirekte til uttrykk, gjennom hvilke saker ungdommene velger å klikke seg inn på. Men om kan ta det så langt som å si at en kan finne noen klar sammenheng mellom grad av fokus på noen kategorier, og holdningene til de samme, kan ikke denne studien gi svar på.

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

6. Oppsummering og utsyn

Målet for denne studien var å utforske hvordan 20 ungdommer (8 gutter og 12 jenter) leser nettaviser når de kan lese fritt, uten å få konkrete oppgaver knyttet til lesingen. Rammen rundt lesingen var ungdommenes skole, og jeg var derfor på jakt etter å studere en literacy-hendelse knyttet til skolen. For å operasjonalisere problemstillingen, ble følgende kategorier valgt : Hvor lang orienteringsfase hadde ungdommene, hvilke elementer valgte de å fokusere på og hvordan navigerte de på siden? Resultatene til guttene og jentene ble sammenliknet. Gjennom registrering av øyebevegelser, spørreundersøkelse og retrospektive intervju, ville jeg nærme meg ungdommens lesing av to ulike nettaviser: aftenbladet.no og vg.no. Jeg har hatt en økologisk tilnærming til ungdommenes lesing av nettaviser, og et underliggende spørsmål har derfor vært: hvilke holdninger og verdier kommer ungdommene med til nettavisen, og hvordan kommer det til uttrykk i lesingen?

Funn fra studien viser at guttene brukte vesentlig kortere tid enn jentene på å orientere seg i begge nettavisene. Det var bare gutter som brukte menylinjen i sin navigering i avisene, mens alle jentene brukte forsiden som utgangspunkt for søk. Ungdommene holdt seg i vesentlig grad til venstre på avissidene, og det er også der hovedtyngden av sakene er plassert. De styrte unna reklamen, og benyttet i hovedsak verbalteksten som kilde for informasjon.

Multimediainnslag ble raskt forlatt. Det kom også fram at ungdommene hadde ulike holdninger og verdier i forbindelse med nettavisarenaen. Mens noen betraktet arenaen som kilde for underholdning og kjendissladder, ville andre oppdateres i nyheter eller sportsresultat. Ungdommene valgte helst sportsnyheter, saker som handlet om barn og unge og dramatiske nyheter.

Det var også et mål for meg å utforske muligheten av å kombinere sosiokulturelle literacy-teorier med et eksperimentelt design. Denne metodekombinasjonen inneholder et spenn mellom å tilrettelegge en situasjon for eksperimentell utforskning, og det å kunne observere lesing i autentiske situasjoner. Det måtte bli et kompromiss, der autentisiteten likevel ble brukt som rettesnor. Selv om det er mange utfordringer knyttet til denne kombinasjonen, ser jeg klart at det ligger mange spennende muligheter til videre forskning i dette grensesnittet

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

mellom laboratoriet og feltet. Gjennom å observere øyebevegelsene til ungdom mens de leser tekster fra autentiske arenaer, kan viktig kunnskap om ungdoms literacy erhverves.

Etter min mening er nettavisarenaen en interessant skriftkulturell arena dersom man ønsker å forstå de unges literacy. Denne studien antyder mulige veier å gå for framtidig forskning. Det kunne vært interessant å se om man vil finne klare tendenser til ulike leserprofiler hvis man har et større utvalg testpersoner. Ville de unge leserne falle inn i liknende kategorier som denne studien har antydnet, eller vil det åpenbare seg nye typer leserprofiler? Et annet funn fra studien det ville være spennende å utforske videre var den markerte forskjellen mellom guttene og jentene i orienteringstid. Guttene orienterte seg markert raskere enn jentene i begge nettavisene. Ville det samme forholdet vise seg ved nye forsøk av andre testpersoner? Funnet bekrefter teoriene som hersker i skolemiljøet om at guttene er raske mens jentene er grundige. Man kunne forfølge resultatene og finne ut hvilke forhold som lå til grunn for at guttene var så raske. Var det for å være effektive, og lyktes de i såfall med det? Var det snarere det at de var rastløse og raskt ville videre fra forsiden? Eller var de raske fordi de hadde mer erfaring med nettaviser? Man kunne også studert hvilke forhold som var årsaken til at jentene generelt brukte lengre tid på å orientere seg på siden. Var det for å være grundige og få med seg alt? Hadde det en verdi i seg selv for dem å studere alt innholdet, før de valgte hva de skal lese? Eller hadde de ikke kjennskap til mer effektive navigeringsmåter?

Det er også svært interessant å studere lesing ut fra et økologisk perspektiv. Ved å kombinere literacy-teori med empiriske undersøkelser, vil framtidig forskning kunne utforske nærmere relasjonen mellom de unge lesernes holdninger og verdier knyttet til nettavisarenaen og den visuelle atferden. Vil forventningene om hva de vil finne på arenaen, vise seg i lesemønsteret? Nettavis i seg selv kan representere flere ulike literacy-hendelser for en leser. Opplevelsen av å lese en nettavis i klasserommet, vil sannsynligvis være svært annerledes enn opplevelsen av å lese en nettavis hjemme. Det er ikke bare rammen rundt som kan være annerledes, men forventningene til nettavisen, og valgene man som leser tar, vil gjerne også være ulike. Det kunne være spennende å gjøre noen case-studier der man fulgte noen få unge lesere gjennom ulike literacy-hendelser knyttet til nettavis.

Studier av hvordan ungdom leser nettaviser kan ha stor relevans for mediene. Det satses på at ungdom skal ta del i mediene, eksemplifisert ved Stavanger Aftenblad sin satsing på

Nettavis som literacy-arena for ungdom

- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

debattsider for ungdom. Det vil være nyttig for de ulike redaksjonene å ha kjennskap til hvordan ungdom leser nettavisene, hvilke saker de velger og hvordan de navigerer. Funnene fra undersøkelsene om hvor lang tid ungdommene brukte på orienteringsfasen, viste at det var stor variasjon mellom ekstremverdiene, fra ett sekund til fire minutter. Men det var ganske få som hadde disse ekstremverdiene, flertallet brukte mindre enn et minutt på å orientere seg på siden. Hva kan orienteringstiden fortelle avisene? Hvor lang tid som blir brukt på å skaffe seg oversikt, vil ha innvirkning på hvor mye man får sett av en nettside. Hvis orienteringsfasen er svært kort, vil man kun rekke å se få elementer. Hvis nettavisene ønsker unge lesere, er det viktig at de raskt kan få øye på noe de blir interessert i å lese. Funn fra denne studien viser at det særlig gjelder guttene. Videre er det interessant å vite hva som skjer i løpet av denne orienteringsfasen. På under ett minutt har de unge leserne dannet seg et inntrykk av siden, og velger om de vil klikke på elementer for videre lesing, eller om de vil forlate arenaen. Funn fra intervjuene tydet på at ungdommene i stor grad betraktet nettavisen som en arena de raskt stakk innom, mens de likevel var på nettet. Det vil da være av betydning for avisene å kjenne til distribusjonen av oppmerksomhet. Hvilke områder av siden ble sett og hvilke elementer fikk fokus? Det var en klar tendens til at ungdommene hadde fokus på øvre del av nettavisen, og de holdt seg mest på venstre side. Et annet aspekt det kan være nyttig for avisene å kjenne til, er den klare tendensen til å unngå reklamen. Annonseørene har en stor utfordring i forhold til å få oppmerksomheten til de unge leserne. Til sist er det verdt for avisene å merke seg at 63% av guttene hevder at de ofte eller daglig leser nettaviser, mens det bare er 8% av jentene som leser nettaviser ofte. Tallene fra Trygg bruk-undersøkelsen viste også at det var flere gutter enn jenter som besøkte nyhetssider (Trygg bruk 2008).

Jeg vil slutte sirkelen der jeg startet, i praksisfeltet. Som lærer på ungdomstrinnet var jeg interessert i å lære mer om hvordan ungdommer leste når de var på nett. I dagens samfunn omgir vi oss med digitale tekstarenaer, og de skolebaserte testene sier lite om hvordan ungdom leser på de digitale arenaene. Hva kan man ta med fra denne studien tilbake til praksisfeltet?

Det er flere aspekter ved studien som kan ha relevans for utdanningsinstitusjonene.

I skolen er det en utbredt skepsis til å la elevene tilbringe undervisningstid på nettet. Mange lærere frykter at elevene skal la seg distrahere av all reklamen og andre elementer som

Nettavis som literacy-arena for ungdom**- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase**

oppfattes som støy. Funn fra denne studien viser at det ikke er grunnlag for denne frykten. Ungdommene vet hvor reklamen er, og styrer unna.

Det økologiske perspektivet på literacy kan tilføre skolen en konstruktiv måte å forholde seg til tekster på. På den ene siden kan det skaffes bevissthet om hvilken kontekstuelle rammer skolen skaper for elevene. Hvilken literacy-hendelser opplever elevene at de deltar i? Hvilke holdninger og verdier bringer de med seg til tekstene i undervisningen? På den andre siden vil et økologisk perspektiv på literacy bevisstgjøre skolen om literacy-hendelser og praksiser utenfor skolen. Når skolen tar i bruk nettavis, er det sannsynlig at elevene knytter mange ulike literacy-hendelser til arenaen. Da er det nyttig å få kjennskap til hva elevene assosierer med nettaviser. Hva forteller denne studien om hvordan ungdom faktisk bruker nettavisene?

Foruten å betrakte nettavis som en arena for sportsnyheter og kjendissladder, var det mange som kom til arenaen for å finne ut hva som skjer i verden. Men det viste seg at det ikke alltid var like lett for dem å få svar på det de lurte på i nettavisene. Ved å oppfordre elevene til å ta i bruk nettaviser, tvinges de ut av en biblioteksaktig organisering av kunnskapen, som vanligvis kjennetegner skolehverdagen. I nettavisene kommer de til et levende tekstunivers der de selv må ta stilling til kildene. Nettavisene oppdateres konstant, og det er ikke alltid like lett å finne ut hva som var de egentlige årsakene til de ulike hendelsene. Nettavisene tilbyr ikke et nøytralt fasitsvar, men fargelegger nyhetene i ulik grad. Det er helt klart et behov for en grunnleggende opplæring i hvordan nettavisarenaen kan brukes i skolesammenheng. Studien viser tydelig at selv om ungdommene var erfarne nettbrukere, og hadde kjennskap til nettaviser, var det svært ulikt hva de fikk ut av arenaen, og i hvilken grad de forholdt seg til den. Ungdommene kom til nettavisene med ulike verdier og holdninger. Da er det også behov for å skape en felles forståelse av nettavisen som literacy-praksis i skolesammenheng. Hvis skolen skal forberede elevene til å fungere i de skriftkulturelle omgivelsene vi omgir oss med, er det viktig å møte de autentiske arenaene i skolesituasjonen.

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Litteratur:

- Barton, D. (2007) *Literacy. An Introduction to the Ecology of Written Language*. (andre utgave). Oxford: Blackwell Publishing.
- Eriksen, K. (2009). Korleis les ungdom nettaviser? Paper presentert på UiS. (Upublisert paper)
- Flick, U. (2006) *An Introduction to Qualitative Research*. (3. utg) London : SAGE Publications Ltd.
- Holmqvist, K. , Holsanova, J. , Barthelson, M. og Lundqvist, D.(2003) Reading or Scanning? A Study of Newspaper and Net Paper Reading. I J. Hyönä, R. Radach og H. Deubel (Red.), *The Mind's Eye: Cognitive and Applied Aspects of Eye Movement Research* (657-671) Oxford: Elsevier Science.
- Holsanova, J. (2004, juni) Tracking multimodal interaction with new media. Paper presentert på workshop'en *The citizens use and comprehension of information on the Internet*. Uppsala
- Holsanova, J., Rahm, H. og Holmqvist, K. (2006) *Visual Communication. Entry points and reading paths on newspaper spreads: comparing a semiotic analysis with eye – tracking measurements*. [online] Tilgjengelig fra : <http://www.sprakradet.se/2783> [Lastet ned 24. september 2009].
- Hoover, Wesley A., & Gough, Philip B. 1990: "The Simple View of Reading", *Reading and Writing: An Interdisciplinary Journal*, 2:127–160.
- Kress, G. og van Leeuwen, T. (2006) *Reading Images. The Grammar of Visual Design*. (2. utg.) London : Routledge.
- Krumsvik, R. J.(Red.) (2007). *Skulen og den digitale læringsrevolusjonen* . Oslo : Universitetsforlaget
- Kvale, S. (1996) *InterViews. An Introduction to Qualitative Research Interview*. London: SAGE Publications Ltd.
- Land, M. og Tatler, B. (2009) *Looking and Acting: Vision and eye movements in natural behaviour*. New York : Oxford University Press
- Lankshear, C. og Knobel, M. (1998) *Critical Literacy and New Technologies* [online]. Tilgjengelig fra: <http://everydayliteracies.net/critlitnewtechs.html> [Lastet ned 08. desember 2008]
- Lankshear, C. og Knobel, M. (2005) *Digital Literacies: Policy, Pedagogy and Research Considerations for Education*. [online]. Tilgjengelig fra: <http://www.geocities.com/c.lankshear/work.html> [Lastet ned 08. desember 2008]

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

- Medietilsynet. (2008) *Trygg bruk -undersøkelsen*, [online]. Tilgjengelig fra :
http://www.medietilsynet.no/Documents/Selvbetjening/Rapporter/Trygg_bruk_2008_rapport.pdf [Lastet ned 25. februar 2010]
- Prensky, M. (2001), *Digital Natives, Digital Immigrants*. [online]. Tilgjengelig fra :
<http://www.marcprensky.com/writing/default.asp>, [Lastet ned 25. februar 201
- Skaftun, A. (2009) *Litteraturens nytteverdi*. Bergen: Fagbokforlaget.
- SMI. (2010) *SMI Gaze & Eye Tracking Systems*. Tilgjengelig fra:
<http://www.smivision.com/en/gaze-eye-tracking-systems/products/red-red250.html>
[Lastet ned 16. mai 2010]
- Stenfors, I. , Morén, J. , og Balkenius, C. (2003) Behavioral Strategies in Web Interaction: A View from Eye-movement Research . I J. Hyönä, R. Radach og H.Deubel (Red.), *The Mind's Eye: Cognitive and Applied Aspects of Eye Movement Research* (633 – 643) Oxford: Elsevier Science .
- Udanningsdirektoratet. (2009) *Kunnskapsløftet. Læreplan i norsk. Hovedområde* [online]. Tilgjengelig fra:
<http://www.udir.no/grep/Lareplan/?laereplanid=710976&visning=2>,
[Lastet ned 29.mai 2009]
- Udanningsdirektoratet. (2009) *Kunnskapsløftet.Læreplan i samfunnsfag*. [online]. Tilgjengelig fra :
<http://udir.no/grep/Lareplan/?laereplanid=125640&visning=5&sortering=2&kmsid=125651> [Lastet ned 10. september 2009].
- Van Enk, A. , Dagenais, D. og Toohey, K. (2005) A Socio-Cultural Perspective on School-Based Literacy Research: Some Emerging Considerations. *Language and Education*, volum19 nr.6 s. 496-512
- Wartenberg, C. og Holmqvist, K., (2005) *Daily newspaper layout – designers' predictions of readers' visual behaviour - a case study*. [online] . Tilgjengelig fra :
<http://www.lucs.lu.se/LUCS/126/LUCS.126.pdf> [Lastet ned 01 juni 2009] .

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Vedlegg 1 Informasjonsskriv til deltakerne i undersøkelsen m. foresatte

Informasjon til elever og foresatte

Stavanger, 6. juli 2009

Informasjon om deltagelse i forskningsprosjekt ved Universitetet i Stavanger

Bakgrunn for datainnsamlingen

Det skal gjennomføres en datainnsamling i tilknytning til to prosjekter ved Universitetet i Stavanger, et doktorgrads prosjekt (*den visuelle skriveren*) ved Gunn Helen Ofstad Oxborough og et mastergradsprosjekt (*hvordan leser ungdom nettaviser*) ved Kristin Eriksen. Prosjektene skal se nærmere på hvordan ungdom leser nettaviser og hvordan lesing av egen tekst mens man skriver virker inn på skriveprosessen. Forskningsformålet for disse prosjektene er å bidra med ny kunnskap som kan komme praksisfeltet i grunnskolen til gode. Vi håper at dere er villige til å delta i datainnsamlingen.

Metode for datainnsamlingen

For å finne ut hvordan elevene leser på nett og hvordan de leser når de skriver egen tekst, vil vi registrere elevens øyebevegelser og analysere hvor de ser. Registrering av øyebevegelser gjøres ved at eleven har en hjelm på hodet med et infrarødt kamera som fanger opp øyets pupill og registrerer hvor og for hvor lenge øyet ser på et punkt. Registrering av øyets bevegelser blir brukt sammen med en metode som registrerer all tastaturaktivitet. Registrering av tastaturaktivitet gjøres ved hjelp av et dataprogram som registrerer alle trykk på tastaturet og registrerer dette i forhold til når (tid) trykk ble gjort og i forhold til hvor eleven så mens han trykket på tasten. Eleven vil ikke merke det infrarøde kameraet og metodene kan ikke skade eleven fysisk.

Hva skal eleven gjøre?

Eleven skal delta i to innspillinger; I den første innspillingen skal eleven lese nettaviser og skrive en kommentar i nettavisen. I den andre innspillingen skal eleven skrive to skoletekster, hvor den ene av tekstene skrives med slukket pc skjerm og uten mulighet for å lese egen tekst.

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Bruk av data

I innsamlingsperioden vil innspillingene av øyebevegelsene bli gitt elevens navn, og et prosjektnummer, som siden vil bli omgjort til en kode, hvor elevens navn blir slettet. All data vil altså bli anonymisert. De anonymiserte dataene vil bli brukt i publikasjoner tilhørende doktorgradsprosjektet *den visuelle skriver*, mastergradsprosjektet, *hvordan leser ungdom nettaviser*, og i publikasjoner relatert til Lesesenterets øyebevegelseslab.

Erklæring omsamtykke fra foresatte og elev.

Eleven og foresatte må gi sitt samtykke skriftlig om deltakelse i denne datainnsamlingen, og det understrekes at all deltagelse i prosjektets datainnsamling er frivillig og eleven kan trekke seg på et hvilket som helst tidspunkt, uten forklaring og få allerede innsamlet data slettet.

Foresatte som ønsker mer informasjon kan ta kontakt med Gunn Helen Ofstad Oxborough, Universitetet i Stavanger, tlf:51833268, gunn.h.oxborough@uis.no

Offentlig godkjenning

Prosjektene og innsamling av data har offentlig godkjenning fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste, og følger strenge kriterier for behandling og oppbevaring av data.

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Gunn Helen Ofstad Oxborough
Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning
Universitetet i Stavanger
Hulda Garborgs hus
4036 STAVANGER

Vår dato: 08.12.2009

Vår ref: 23107 / 2 / GRH

Deres dato:

Deres ref:

KVITTERING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 26.11.2009. Meldingen gjelder prosjektet:

23107	<i>Hvordan leser ungdom nettaviser?</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Universitetet i Stavanger, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Gunn Helen Ofstad Oxborough</i>
Student	<i>Kristin Eriksen</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

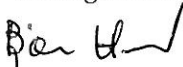
Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, vedlagte prosjektvurdering - kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 02.05.2010, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Bjørn Henrichsen

Grethe Halvorsen

Kontaktperson: Grethe Halvorsen tlf: 55 58 25 83
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Kristin Eriksen, Andrees gate 15b, 4016 STAVANGER

Meldingen gjelder prosjektet "Hvordan leser ungdom nettaviser?"

Utvalget består av opp mot 40 elever fra to klasser i ungdomsskolen. Elevene og deres foreldre informeres skriftlig og samtykker skriftlig til deltakelse i prosjektet. Informasjonsskrivet gjør rede for alle sider ved prosjektet og i tillegg prosjekt 22952, "Den visuelle skriveren".

I prosjekt 23107 samles opplysningene inn gjennom spørreskjema, intervju og gjennom registrering av øyebevegelser og tastaturaktivitet.

Innsamlete opplysninger registreres på pc tilhørende behandlingsansvarlig institusjon og på privat pc tilknyttet Internett. Personvernombudet legger til grunn at bruk av privat pc er i tråd med UiSs rutiner for datasikkerhet.

Opplysningene anonymiseres senest ved prosjektslutt, 2. mai 2009.

Nettavis som literacy-arena for ungdom
- en studie av navigering og oppmerksomhetsdistribusjon i lesingens orienteringsfase

Vedlegg 3: Tekniske spesifikasjoner for utstyr for registrering av øyebevegelser

Laboratoriet ved lesesenteret har per dags dato 4 systemer for registrering av øyebevegelser. De ulike systemene har forskjellig bruksområde og dekker til sammen et vidt spekter av mulige opptakssituasjoner, både av eksperimentell art men også for studier av visuell oppmerksomhet i naturlige situasjoner. For studium av skriving bruker laboratoriet per i dag to systemer, ett for skriving på Pc og ett for håndskrift.

Iview X HED

IView X HED med en Polhemus head-tracker fra selskapet SMI. I Iview X blir øyets bevegelser sporet ved bruk av et infrarødt kamera og forholdet mellom posisjonen på pupillens senter og en refleks fra en infrarød lyskilde. Bilder av øynet blir samlet i reell tid 50/60 Hz. En fordel med dette utstyret er at leseren kan bevege hode og kropp relativt fritt i eksperimentsituasjonen.

IviewX RED

IViewX RED er spesielt egnet for studier av web-lesing og skjermaktivitet. Samplingen på dette systemet er også 50 Hz.

IViewX HighSpeed

HighSpeed systemet er – som navnet tilsier – et system som samler i svært høy hastighet, helt opptil 1250 Hz. Med dette systemet er det mulig å studere begge øynenes bevegelser.

IViewX HED USB

Dette systemet er spesielt tilpasset studier av visuell oppmerksomhet i naturlige situasjoner eller omgivelser, for eksempel utøvelse av sport. Systemet er imidlertid videobasert, og byr ikke på de samme sofistikerte analysemulighetene som de tre ovennevnte systemene.